

VASILE GOGEA

ANAMTEME

Concepția grafică: Teodora GOGEA
Foto: „Bătrînii din Ieud”, de Mihai Dăncuș

© Editura EIKON
București, Calea Vitan nr. 242, sector 3,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din România (CNCS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-711-278-8

Editor: Valentin Ajder

VASILE GOGEA

ANAMTEME

Exerciții de anamneză

Cu o postfață de
Andrei ZANCA

E I K O N

2015

De același autor:

Doisprezece prozatori, proză scurtă, (volum colectiv de debut), Editura *Dacia*, 1988.

A realizat antologia **Șase basme minunate**, coperta și ilustrațiile de *Corneliu Mihai*, editată de *Teatrul Dramatic Brașov*, 1989.

Scene din viața lui Anselmus, roman, **Ediția I**, Editura *Litera*, 1990; **Ediția a II-a**, cu o prefață de *Ion Bogdan Lefter*, Editura *Limes*, 2008. Premiul „*Corona*” al revistei *Calende* și *Premiul pentru debut* al Uniunii Scriitorilor, Filiala Brașov, 1991.

Fragmente salvate. 1975-1989. Jurnal și alte texte. (cu o prefață de *Vladimir Tismăneanu*), Editura *Polirom*, 1996. Premiul „*Cartea anului*”, la Salonul național de carte, Cluj, 1997; nominalizare la premiile ASPRO.

Propoziții, versuri, Editura *Solstițiu&Decalog*, 1998.

Exerciții de tragere cu pușca de soc, publicistică, Editura *Paralela 45*, 1998.

(Re)citindu-l pe Eminescu. În umbra timpului, eseu, Editura *Charmides*, 2000. *Premiul special* al Editurii *Scrisul românesc*, 2000.

OftalMOFTologia sau ochelarii lui Nenea Iancu, eseu, **Ediția I**, cu o postfață de *Mircea Muthu*, Editura *Grinta*, 2002. Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. **Ediția a II-a**, cu o prefață de *Gheorghe Grigurcu*, Editura *Grinta*, 2012.

Logodnica mecanicului Gavrilov, proză scurtă, Editura *Limes*, 2002. *Premiul pentru proză* al Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj, 2003; nominalizare la premiile ASPRO.

Repere ale gândirii românești, în colaborare cu *Aurel Ion Brumar*, (cu o prefață de Acad. *Alexandru Surdu*), Editura *Grinta*, 2003. Nominalizare la premiile Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor.

Tratat despre înfrînt, meditații, Editura *Charmides&Eikon*, 2004. Premiul centrului pentru Cultură al județului Bistrița-Năsăud la Concursul Național de proză „Liviu Rebreanu”, 2004.

Încă Propoziții, versuri (cu o postfață de Ion Mureșan), Editura *Grinta*, 2006. Premiul Festivalului internațional de poezie Sighetu Marmației, 2006. Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, interviu (cu o postfață de Liviu Antonesei), **Ediția I**, Editura *Eikon*, 2010. *Diploma de excelență* a Bibliotecii Județene *V.A.Urechia*, Galați, 2011. **Ediția a II-a**, cu trei fotografii de Constantin Cojocaru, Editura *Eikon*, 2013.

Mofteme, comentarii la I.L.Caragiale, Editura *Charmides*, 2012. Premiul revistei *Mișcarea literară* (Bistrița), 2013; Premiul „I.D. Sârbu” al Filialei Cluj a U.S.R., 2013.

Singur cu Hegel (un autoportret ascuns), cu o prefață de Vasile Muscă, filosofie, Editura *Eikon*, 2013. Nominalizare la premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Propozițiile din Salonul 9 (6 fiind ocupat), versuri (cu un text critic de Gheorghe Grigurcu în loc de postfață), Editura *Charmides*, 2014.

La scara blogului. Jurnal dedus (2019-2014), (prefață de Dorin Tudoran, postafață de Letiția Ilea), Editura *Charmides*, 2014. Premiul Festivalului Național de Proză „Saloanele Liviu Rebreanu”, Bistrița, 2014; Premiul „Radu Petrescu,, al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, 2015. Nominalizare la Premiile „Observator cultural”, 2015.

A tradus din limba franceză lucrarea **Maramureșul**, de Alexandru Filipașcu, Editura *Echim*, 2002.

A îngrijit (alături de Adrian Michiduță) edițiile critice:

Mircea Florian, **Filosofia Renașterii**, Editura *Grinta*, 2003.

Ion Petrovici, **Misiunea filosofului**, Editura *Grinta*, 2004.

Prezent în numeroase antologii și volume colective.

Teroarea libertății

(în loc de prefață)

După cincisprezece luni de la schimbarea la față a României, observ că există oameni pentru care, parafrazându-l pe Proust, aș spune că libertatea este o teroare.

Probabil, din această pricină este mai ușor să trăiești ca sclav între oameni liberi, decât să agonizezi ca om liber printre sclavi.

Astfel, sfișiată între riscul politic și eroarea morală, libertatea se transformă tot mai mult într-un complicat exercițiu, rezervat doar „atleților”.

Pentru marea majoritate a oamenilor - suferind de o severă „distrofie” civică - libertatea rămîne, în continuare, doar unitatea de măsură a propriei degenerări.

Vasile GOGEA

Acest text a fost publicat prima dată în *Dreptatea*, (24 mai, 1991), și reluat în volumul *Exerciții de tragere cu pușca de soc*, (Edit. Paralela 45, 1998). Cred că rămîne valabil.

Ultima zi a copilăriei

Micul text pe care îl reiau aici, „în deschidere”, a fost scris la câteva zile după revolta anticomunistă din 15 noiembrie 1987 de la Braşov. Eram, la acea dată, referent literar la *Teatrul dramatic* din fostul *Oraş Stalin*, dar aveam şi „un caiet de sarcini” în redacţia revistei *ASTRA*. În această conjunctură promisem o rubrică personală permanentă - *Dicţionar de sentimente* - sub genericul căreia publicam, lună de lună, câte o tabletă pe care încercam s-o fac nu doar literar. Ca într-o farmacie magică, adăugam în compoziţia tabletei şi doze infinitezimale de *virus*. Dar un *virus* pe care îl credeam benefic şi necesar. Încă mai cred în *puterea ascunsă a virusării* discrete dar susţinute... Mai devreme sau mai târziu efectele se fac simţite...

Tot mai clar, mai intens îmi amintesc, în fiecare început de iarnă, odată cu prima ninsoare, de o întâmplare multă vreme uitată, din copilărie. Era într-o zi de vacanţă, cu multă zăpadă, cum numai în vacanţele copilăriei ni se pare că mai poate fi. Mergeam zilnic la săniuş undeva lângă stadion, într-un loc unde terasamentul căii ferate, înălţat mult deasupra străduţei cu case mici, aproape ascunse sub un strat gros de nea, ne lăsa să facem pîrtii iuţi, ameţitoare. Veneam acasă totdeauna după ora limită fixată de tata, transpirat, cu hainele încărcate de franjuri de gheaţă.

„Prin foc și prin apă treci, băiete, dar la mine la masă nu întârzi!” - îmi spunea bunul meu tată și de fiecare dată uitam, iar când îmi aminteam speriat, o luam la fugă disperat spre casă. Odată, întorcându-mă astfel grăbit, sperînd să recuperez din întârziere, un bătrîn cu un geamantan mare m-a oprit și m-a rugat să-l ajut să ajungă pînă la gară, să nu piardă trenul. Nu era departe, dar n-aveam timp, „prin foc și apă” trebuia să trec, numai să nu întârziu. L-am refuzat.

A doua zi am auzit că l-a călcat trenul. Ca să scurteze drumul, bătrînul o luase direct, peste linii. Era surd, spuneau oamenii.

Aceea a fost ultima zi a copilăriei mele. Desigur, însă, că n-am înțeles acest lucru decît mult mai tîrziu. Și, probabil, că nu l-am înțeles încă deplin de vreme ce continui să-mi amintesc acea zi de cîte ori ninge, la începutul fiecărei ierni.

(Text publicat prima dată în revista *ASTRA*, nr.12/1987 și inclus în volumul *Fragmente salvate. (1975-1989)*, Polirom, 1996.)

„Sfinxul” din Bădăcin

(8 ianuarie 1873, Bădăcin - 5 februarie 1953, Sighet)

Scriu aceste rînduri stăpînit încă de puternicele impresii provocate de lectura unei cărți așteptate, necesare, reparatorii și cu virtuți de îmbărbătare morală: este vorba despre lucrarea, inspirată mai curînd spiritual decît literar, dar cu certe probațiuni de științificitate, a preotului greco-catolic **Cristian Borz: *Monografia satului Bădăcin și a Familiei Maniu*** (Editura *Caiete Silvane*, Zalău, 2012). Volumul se bucură de bine(pre)cuvîntarea Episcopului de Oradea al Bisericii Greco-Catolice, Î.P.S. Virgil Bercea, de cîteva emoționante „mărturii” pilduitoare (despre *Unchiușu*) semnate de Pr. Matei Boilă, dar și de un avizat „cuvînt înainte” valorizant-explicativ, semnat de Cercetătorul științific dr. Marin Pop. O spun dintru început: cartea nu e folositoare doar pentru locuitorii acestui vechi domeniu nobiliar românesc, al cărui „patron” este incontestabil Iuliu Maniu (descendent direct din Laurențiu Man, atestat cu diplomă nobiliară încă de la 1700), dar este de neomis atunci cînd, oricine și oriunde, va încerca să „deseneze” o nouă geografie morală a României. Mai spun, dar întărind prin aceasta meritele excepționale atît ale autorului, cît și ale editorilor, că acest corpus de documente (multe inedite) ar trebui reeditat urgent într-o mare casă de editură, tradus în două-trei limbi de circulație largă și accesibil, în biblioteci și librării, școli, universități dar și la Parlamentul României, tuturor românilor care nu și-au

pierdut încă speranța în destinul neamului acesta. Poate chiar mai mult, celor care sunt în pericol de a o pierde.

Am mai făcut această mărturisire: puține documente olografe originale au produs în ființa mea emoții și sentimente atât de adânci, dar atât de luminoase și încurajatoare prin chiar aura tragică în care erau învăluite, expresii hiperconcentrate ale unor forțe morale indestructibile, precum mi s-a întâmplat la „întîlnirea” cu **manuscritele** lui Eminescu sau cu **Testamentul lui Iuliu Maniu**. Pe acesta din urmă am avut șansa să îl văd (și să îl țin în mână!), în 1990, la Arhivele Statului din Brașov, unde se păstrează. Mi s-a părut atunci, așa cum mi se pare și acum, mai important aproape decît mormîntul negăsit al celui care, conform „*Actului de moarte*“, a dispărut fizic pe drumul martiric dintre *Strada Sfinților*, din București și *Cimitirul săracilor* din Sighet. În testament descoperim sensul înalt, spiritual, moral, dezinteresat al trecerii prin viață. Pe chiar prima filă a „actului notarial” citim: „*În fața mea doctor Nicolae Ioaneș, notar public... s-a prezentat azi domnul Iuliu Maniu, agricultor...*”! Apoi, pe prima pagină a Testamentului olograf: „*Subsemnatul Iuliu Maniu, locuitor în Bădăcin...*”! O modestie cosmică însoțește și aceste ultime preocupări pentru a lăsa în bună și obștească rînduială bunurile care îl mai legau ca persoană fizică de această lume, după ce și-a consacrat întreaga viață pentru a pune într-o ordine morală neamul și țara. Nu era loc pentru o enumerare vanitoasă a titlurilor: de noblețe, academice, politice, de demnitar de stat... Statura sa monumentală se reflectă în faptele sale și ar trebui să fie vie în memoria noastră.

Și, iată, grație preotului Cristian Borz, **Sfinxul** din Bădăcin ne „vorbește” încă. Am în vedere un document olograf, prezentat (dacă nu mă înșel) în

premieră în facsimil, de o importanță copleșitoare pentru a înțelege corect poziția lui Iuliu Maniu (supusă prea des unor speculații fie dictate de interese străine, fie rezultate din necunoaștere) față de încheierea armistițiului cu Puterile Aliate pentru ieșirea României din alianța cu Germania hitleristă, pe fondul celebrei înțelegeri dintre Churchill și Stalin, cunoscută sub numele de „acordul de procentaj” (din 9 octombrie 1944) prin care se stabileau, procentual, influențele anglo-americane și cele ale Uniunii Sovietice în Europa de sud-Est.

Iată, transcris, un fragment din acest document (în fapt, o „Declarație” dată în anchetă de Iuliu Maniu, în 1947): „Acordul de la Moscova, care a fost determinat în bună parte de intervenția mea făcută Guvernelor din Moscova, America și Anglia, arătînd că Guvernul român nu ratificase acordurile de la Yalta și Potsdam, D-nii Clark Ken și Hariman mi-au cerut să accept acordul de la Moscova și să colaborez la punerea lui în aplicare.

Hotărârile de la Moscova nu mă satisfac și nu accept personal acest acord. Voi da un răspuns după convocarea delegației permanente a Partidului.” Din acel moment soarta lui Iuliu Maniu a fost pecetluită. O confirmă, mai târziu, într-unul din jurnalele sale **François Mauriac** (laureat al Premiului Nobel pentru literatură - 1952):

„Iuliu Maniu era deja condamnat la moarte, iar sentința nu va uimi opinia publică mondială. Se vor ridica puține proteste: la ce ar folosi? Comedia s-a sfîrșit. Comuniștii din lumea întreagă știu bine că acum trebuie să aibă curajul de a ne arăta adevărata lor față, care, mai ceva decît moartea, nu se poate privi direct, deoarece este moartea însăși, moartea noastră,

a fiecăruia dintre noi, europeni, occidentali, ce refuzăm să fim bolșevici și, prin urmare, suntem învinuiți de aceeași crimă ca și Petkov și Maniu: crima de a ne opune politicii Moscovei.*

Atît de mult îl ura regimul de la Moscova, și atît de mult se temea de Iuliu Maniu regimul marionetă de la București, încît și moartea martirică i-au ținut-o secretă pînă în anul 1957, 20 iulie, cînd se eliberează „Actul de moarte” (ce cădere batjocoritoare în acest „act”: de la simplitatea de sfînt a „agricultorului” și „locuitorului”, la sugestia diavolească de parazit în formula „fără ocupație”!)

Părintele Cristian Borz pare că ne spune:

Să nu lăsăm uitarea să „scrie” un al doilea „act de moarte”, infinit mai vinovat ca primul. Nu va „consemna” decît moartea noastră morală.

*

În chiar zilele în care pregătesc acest volum, a fost lansată din Bădăcin o campanie publică pentru salvarea de la degradarea totală și ireparabilă a *Casei Memoriale Iuliu Maniu*. Reiau pe blogul meu fiecare nou material publicat de Echipa de campanie, condusă

---

* Extras din fragmentul publicat în revista *ASTRA*, nr. 1-2 (229)/1992, din **François Mauriac**, *Journal V*, în *Les Chefs-d'oeuvre de François Mauriac*, tome XII (pp.399-401), Librairie Ernest Flammarion, coll. *Cercle du bibliophile*, Paris, s.d., în traducerea lui **Vasile Diaconu**.
(*Tribuna*, nr. 253, 16-31 martie 2013 și *Alternanțe*, Nr. 1(2), ianuarie 2014)

de părintele Cristian Borz, preotul parohiei Greco-Catolice din Bădăcin. Iată ce am postat azi, 27 aprilie 2015 pe blog:

„În timp ce Parlamentul României vrea să legifereze o „Zi a Costumului Popular Românesc”, Iuliu Maniu rămâne în „zeghea” nepăsării!

Deputații români vor ca data de 16 mai să fie *Ziua Costumului Popular Românesc*. Măsura, spun aleșii, are ca scop punerea în evidență a costumului popular ca document artistic și istoric. „Într-o lume globală, România își poate păstra suveranitatea și prin conservarea valorilor autentice românești”, se arată în expunerea de motive a proiectului legislativ. Cum se pot „conserva valorile autentice românești” *fără memoria identitară, de profunzime, ziditoare a națiunii moderne românești* nu ne spun acești deputați. În absența acestei memorii, s-ar putea ca cel mai „popular” costum românesc să devină... *zeghea!* Desigur, cusută la vreuna dintre casele de modă ale vreunui celebru *dizainăr* român! „Botezat” sau nu...

Părintele *Cristian Borz*, preotul Parohiei Greco-Catolice din Bădăcin trage, însă, neobosit și fără odihnă, clopotele pentru salvarea *Casei Memoriale Iuliu Maniu*. Și este recunoscător celor care, prin donațiile lor, au strâns în conturile deschise pentru această acțiune, pe cât de nobilă pe atât de acuzatoare la adresa indiferenței Academiei Române, a Parlamentului, Guvernului și Președinției României, 20 000 de lei! Adică *mai puțin decât diurna pe o lună* a unui parlamentar român!

Nu mai știu cui ar trebui să-i fie rușine: „clasei politice” din țara printre ai cărui *Părinți Fondatori* se

numără, în frunte, și **Iuliu Maniu**, sau celor care i-au trimis pe mankurții ăștia în parlament, nemaștiind nimic despre istoria propriei lor țări? Continui, însă, cu mijloacele care îmi sunt la îndemână, să sprijin lucrarea salvatoare a acestui **simplu preot de țară!** Pentru că el știe că are o **Țară**, și știe și cui datorează acest dar!“

**Viața și jertfa lui Mircea Vulcănescu,
„Cea mai înaltă lecție de etică
a omului de stat”**

„*Figura enciclopedică a lui Mircea Vulcănescu este pe cale să se închege în conștiința noastră, la 60 de ani de la mutarea sa la cele veșnice.*” - așa își începe **Dora Mezdrea** densa (și tensionată) prefață, cu titlul citat mai sus, al impresionantului (din toate punctele de vedere) *volum V* din seria *Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva Securității. Mircea Vulcănescu*, apărut în recent la Editura *Eikon*. Însumînd aproape 800 de pagini, format mare, volumul este rezultatul unei formidabile munci pentru „Prezentarea, selecția și îngrijirea documentelor” făcute de Doamna Dora Mezdrea. Ediția pe care o propunem atenției reunește un corpus de 278 de documente, din perioada 24 aprilie 1945 și 8 noiembrie 1952, selectate din cele 27 de volume ale *Fondului penal 232*, din arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (Direcția Arhivă Popești-Leordeni). Așa cum se specifică în *Nota asupra ediției*, „Dosarele, denumite inițial, când se aflau la Tribunalul Poporului: „Alexandru Marcu și alții”, grupate în 27 de volume, adună laolaltă documentele privitoare la așa-numitul lotul II al demnitarilor guvernului Antonescu; au în total (vol.1-25) 6386 file, iar ultimele două (vol.26 și 27), care privesc recursul în anulare al lui Gheron Netta, au în total 294 file. Selecția noastră reunește toate documentele privitoare la Mircea Vulcănescu.”

„*Omul se stat și Dascălul de etică ne lasă cea mai înaltă lecție de etică.*” - scrie Dora Mezdrea în introducerea la volum. „*Liniștea sa în fața nedreptății flagrante pe care o suportă nu este, cum cred unii, un fel de resemnare, venită din faptul că procesul acesta era al unei înfrângerii. Știa de la început, de când a intrat în guvern, că acesta este predestinat înfrângerii și că va veni ceasul când va plăti pentru participarea sa guvernare. Dar conștiința omului de stat nu-i putea dicta decât că, așa cum în ierarhia sacră ești ostașul smerit al lui Dumnezeu, în cea laică ești ostașul, deopotrivă de smerit, al Țării tale.*”

Totuși, nuanțează (gradînd dramatismul agonic al situației în care se afla Mircea Vulcănescu, pînă la altitudinea tragicului) Dora Mezdrea, „*nu poate fi vorba despre o atitudine univocă a lui Mircea Vulcănescu, pe toată durata evenimentelor ilustrate de documentele de față; ele arată, dimpotrivă, o gradație subtilă, de la **seninătatea** omului care are conștiința datoriei împlinite și știe că, în vremuri normale, nici o punibilitate nu are a-l atinge, la **liniștea** interioară a insului preocupat să deslușească o taină creștină în încercările la care este supus, pînă la **amărăciunea** de pe urmă - trepte ce corespund, oarecum, celor 3 recursuri, pierdute pe rînd; dar pierdute nu în deznădejde, ci în luptă (chiar dacă fără nădejdea biruinței), căci Mircea Vulcănescu a luptat pînă la capăt, încercînd să-și valorifice orice șansă.*”

O amărăciune, încă mai accentuată, resimțită pînă la revoltă iată, după 60 de ani, și de Dora Mezdrea, atunci cînd își încheie introducerea cu această interogare acuzatoare: „*...aș vrea să întreb: nu s-a găsit nici una, dintre aceste conștiințe, care să-și asume, fără gîndul nici unui profit personal, sarcina,*

înalță și dureroasă, în același timp, de a înlătura de pe fruntea acestui ins de elită al spiritualității românești formula: „Deținutul criminal de război Vulcănescu Mircea?” Nu vă îngrijorează, nu vă cutremură această alăturare de cuvinte?”

Parcurgînd paginile acestui necesar volum și urmărind logica documentelor reproduse, în special cele care privesc argumentarea apărării lui Mircea Vulcănescu, se poate desprinde, dincolo de „înalta lecție de etică” a bărbatului de stat, și o strălucită lecție de jurisprudență în condiții extreme. (Față de care, un contemporan, imaginar „condamnat politic” și, vorba lui Petre Țuțea cel în totul egal lui Mircea Vulcănescu, „om de stat... pe scaun”, ar trebui să-și ascundă cutremurat de rușine „operele” însăilate într-o celulă de lux!)

„Ultimul cuvânt” rostit de Mircea Vulcănescu în fața Curții de Apel București, Secția a IX-a Criminală, la 15 ianuarie 1948 este exemplar și ar merita tipărit separat, într-un format de „buzunar” și un tiraj „de masă”! Reproduc aici doar încheierea acestui amplu, dens, tensionat și calm, excepțional argumentat, avînd frumusețea oratorică a unui discurs demn de aula Academiei ori a Parlamentului:

„Patru ani mi-am cercetat toate actele, căutînd să aflu, în activitatea mea publică, unul de care m-aș putea căi.

N-am găsit!

În asemenea condiții, Onorata Curte poate să hotărască în privința mea orice!

Un singur lucru o pot asigura de pe acum, cînd am încă integritatea mea corporală și a facultăților

mele sufletești: că, până în ultimul meu ceas, o să dorm bine!

Onorată Curte,

Termin, rugându-vă să mă iertați că am abuzat de timpul domniilor voastre și că am spus lucrurilor pe nume.

Dar eu cred în Adevăr și știu că nu e putere în lume mai mare decât Adevărul! Să vă ajute Dumnezeu, domnilor judecători, să fiți nu judecători drepecți, ci Judecători Adevărați!

Am zis!

Mircea Vulcănescu”

În încheierea acestei, totuși, sumare prezentări (mai degrabă „strigări” peste „sat”!) simt nevoia să mai citez „un martor”. Este vorba de spre Ștefan J. Fay și „depoziția” lui dată, la solicitarea fiicelor martirului, Sandra și Măriuca, în *Sokrateion sau mărturie pentru om* (Humanitas, 1991) - o caldă, emoționantă, complexă evocare a lui Mircea Vulcănescu.

„Mircea Vulcănescu a dus în moarte o figură ce a devenit legendară încă din timpul vieții sale. O figură de o rară frumusețe în echilibru lăuntric, devenită hieratică în închisoare. Despre viața lui, viața lui adâncă, de cuget și de credință în creștinismul ortodox românesc, se pot scrie pagini fără de care viața lui nu va putea să fie pe deplin înțeleasă. Căci în destin, adeseori, omul își rezumă viața prin moartea sa. Și este cazul lui Mircea Vulcănescu, acela care a scris și a transcris de nenumărate ori versul lui Rilke: „Dă fiecăruia, Doamne, moartea lui.”

Binemerită, din partea noastră, a cititorilor, atât Doamna Dora Mezdrea cât și Editura *Eikon*, pentru această re(con)stituire istorică!

(*Confesiuni*, Nr. 10, octombrie 2013)

Cu „Seniorul” Coposu la Sighet. O poveste

20 Mai. Ziua Seniorului! Nu știu cu exactitate câte zile de douăzeci mai a „sărbătorit” Corneliu Coposu în bezna temnițelor comuniste. Presupun, însă, că ziua de „*duminica orbului*“, în urmă cu douăzeci de ani, a fost una dintre cele mai întunecate. Am avut șansa ca, la prima ediție a „*Memorialului Sighet*“ să-i fiu, eu, *ghid* la o „plimbare” prin labirintul sinistrei închisori (încă nu era *amenajată*), să vizităm celulele în care au pățimit și murit **Iuliu Maniu** sau **Gheorghe I. Brătianu**. Eram însoțit de un operator cameraman de la prima televiziune independentă, nu numai din Brașov, dar cred și din țară, și am filmat pas cu pas tot periplul meu cu **Seniorul**. La ieșirea din închisoarea de tristă amintire, ne-am oprit pe o bancă în parcul din centrul Sighetului, nu departe de locul unde a fost și este acum din nou bustul lui *Ioan Mihaly de Apșa*, pentru o țigară. Operatorul meu era cu camera după noi. Acolo, pe bancă, am înregistrat un interviu excepțional cu **Seniorul**. La întoarcere, la Brașov, la o oră de noapte, primul drum l-am făcut amîndoi (eu și operatorul) la studioul postului de televiziune care urma să transmită a doua zi filmările de la Sighet și, lăsînd acolo tot echipamentul și casetele cu filmările pe care le făcuserăm, am plecat acasă urmînd să ne vedem a doua zi, devreme pentru montaj. A doua zi a fost o zi neagră: *toate casetele cu filmările de la Sighet dispăruseră!* Așa s-a pierdut o filmare cu Corneliu Coposu la Sighet.

N-a fost *ca deținut* la Sighet. A cunoscut alte locuri ale martirajului din *romlagul* românesc.

Acum, rememorînd, frust și fără stil, această întîmplare îmi revine în minte ultima întrebare și, desigur, ultimul răspuns din acel interviu *furat*. L-am întreat, cu o obrăznicie pe care vîrsta mea de atunci și o oarecare experiență pot doar s-o justifice: **de ce, din cei 1104 morți (oficial) la Revoluție, nici unul nu e un fost deținut politic?** Nu mi-a răspuns imediat. Și-a aprins un *Kent*, a tras cîteva fumuri adînci, apoi mi-a spus: **sper să ajungi și dumneata la șaptezeci de ani, și ai să înțelegi!** A fost prea generos. N-am ajuns la șaptezeci de ani și am început să înțeleg. Îi sunt recunoscător pentru acele două-trei ore petrecute împreună în și împrejurul închisorii din Sighet. Era, la urma urmelor, locul meu de naștere! Acum, cred că a fost și un moment de renaștere. Astăzi, de ziua sa, nu pot să spun mai mult despre *Senior*.

Dar cine vrea să știe mai mult, poate să vadă **autobiografia, olografă**, (și, *dacă a văzut și testamentul olograf al lui Iuliu Maniu, poate înțelege de ce a fost atît de apropiat de acesta*) a acestuia, grație **Fundației Corneliu Coposu** înființate de sora *Seniorului*.

(2010, pe blogul personal)

Amintiri cîndva interzise.

Aproape o viață întreagă „povestea” pe care încerc acum s-o reconstitui, dintr-un fond „secret” al memoriei mele, a trebuit să rămînă nespusă. O aflasem, copil fiind, la Făgăraș, de la tatăl meu, cu condiția să nu vorbesc despre ea cu nimeni, mai ales la școală. Într-unul din rarele momente în care Tata ne spunea cîte ceva despre tinerețea lui (născut în 1924, în Ieud - Maramureș, trecut prin calvarul refugiului după Diktatul de la Viena, stabilit, după incredibile aventuri, mai întîi în București unde „prinde” marele cutremur și rebeliunea legionară, apoi la Făgăraș), ne-a povestit despre **Regele Mihai**. Spărgînd, în mintea mea de copil, în zeci de cioburi, prima mare minciună din manualele pe care nici nu vroia să le vadă, de cîte ori, la început de an școlar, încercam să i le arăt. Ne-a povestit, așadar, cum acesta, de cîte ori se afla la Sinaia, la Castelul Peleş, cu **Regina-mamă Elena**, venea, singur, fără suită, fără pază, însoțit doar de cîinele său, un ciobănesc german splendid, cu automobilul pînă la Făgăraș de unde cumpăra prăjituri de la celebra cofetărie „*Embacher*” (în *Jurnalul fericirii*, N. Steihardt o așează pe primul loc în România într-un top al celor mai celebre cofetării!), iar pe drum, între Făgăraș și Sinaia, mai cumpăra flori de la, nu mai puțin celebrele *Sere* din Codlea. Pentru mama Sa! Cu Regatul sfirtecat de jocul cinic al marilor puteri ale timpului, angajat într-un război care, în final, deși a salvat (în mare parte) Regatul, a adus republica (bolșevică) și i-a smuls cu

brutalitate coroana, *Comandantul Suprem al Armatei Regale Române* găsea timp pentru un gest de o tandrețe umană excepțională. Toată iubirea lui, asemenea sutelor de mii de tineri români din acei ani, era împărțită între Țară și Mamă. Dar, întregul simbolism moral, al acestui atât de simplu gest nu-l voi mai descifra acum.

Acum, în acest moment solar al istoriei noastre, voi spune și eu, cu recunoștință și cu mândria de a mă putea declara liber un *supus* al *Majetății Sale*, doar „**Trăiască Regele**

**În pace și onor,
De Țară iubitor
Ș-apărător de Țară!”**

*Nu orice om de pe planetă se poate legitima pe sine astfel: **sunt supusul celui mai longeviv suveran din istorie!***

(octombrie 2011, pe blogul personal)

Monica Lovinescu despre „cuvintele pe care nu le-a vrut nimeni”

Intenționam de mai mult timp să postez aici (pe *Gogea's Blog*, n.m. V.G.) câteva rînduri/gînduri pornind de la romanul surprinzător al Monicăi Lovinescu, ***Cuvântul din cuvinte***, scris la începutul anilor '50 ai secolului trecut direct în limba franceză și apărut, în traducere românească, la editura ***Humanitas***, abia în 2007. În prefața intitulată ***Povești pentru adulți***, Ioana Pârvulescu scrie, cred cu îndreptățire, despre această carte: „Este parabola unei lumi totalitare, în care, azi, se poate recunoaște România dintre 1949 și 1989. Ar fi putut contura o utopie neagră, dacă n-ar fi, în fond, un roman realist, ascuns în limbaj esopic. Este, probabil, ***primul roman politic esopic în literatura română modernă***. Cititorul trebuie să descopere realitatea printre rînduri, să caute subtextul.”

Personal, mă ademenea o lectură a romanului chiar dintr-un punct al istoriei situat după 1989. Am ezitat (și amînat) s-o fac și din teama de a nu „forța”, lărgind fără susținere, sfera referențialului vizat de autoare. Dar, iată, constat acum (încă o dată) că nu numai textele își „caută” subtextele în realitate, dar și realitatea, chiar cea mai aproape de noi, pare a „solicita” ajutor în „texte” pentru dezvoltarea unor semnificații. În această relație îmi pare acum textul Monicăi Lovinescu, din care voi cita un fragment, după ce am văzut o fotografie a prietenului meu din Maramureș (un *arhivar* de chipuri și locuri, surprinse în

timi/timpuri și anotimpuri diferite, cu o mare forță de sugestie și o concentrată emoționalitate) *Dan Moldovan*, înfățișând o bisericuță de lemn, în stil maramureșan, abandonată într-o rînă, în șanțul de pe marginea unui drum, postată și „comentată” de acesta, cu *minimalismul* specific fotografiilor, pe blogul său (<http://maramuresh.wordpress.com/2011/02/11/contemplativa/>).

Mai întâi, iată *legenda* fotografului: „despre această bisericuță, pe care am fotografiat-o în urmă cu vreo 4 ani în raza localității Budești, **se spune că a fost mutată de colo colo de o echipă de filmări. Se pare că în final a fost abandonată la ieșirea din Budești și stă așa înclinată, parcă meditează la condiția ei pe aceste meleaguri.**” Mă abțin și eu să comentez. Imaginea aceasta, a unei biserici vechi, de lemn, din Maramureș abandonată ca un *pet* gol de *Coca Cola* în șanțul de la marginea drumului „cere” mai mult decât un „comentariu”! Astfel am ajuns să fac apel la textul Monicăi Lovinescu:

„Sat, trib, oraș, țară? - Nu le-a vrut nimeni, aceste cuvinte? Doar ele ne-au rămas. E încă... Ba nu, ăsta nu mai există. Cine l-a putut îndrăgi atâta, încât, dintre toate cuvintele, să-l vrea cu el în marea călătorie? Nu ne-a rămas decât *atâta rău*. În loc de *e încă...*, vom spune *atâta rău...* O aberație, una în plus.

Când guvernul s-a hotărât să ia măsuri, era, ca de obicei, prea... A, poftim, a dispărut și ăsta. Din ce în ce mai tare! Încă unul, deloc special, dar atât de util. Ar fi trebuit să fie pe listă. Suntem conduși de incapabili. Au întocmit indexul mult prea... în fine, când limba era prea sărăcită ca să mai poți purta o discuție normală. În plus, lista cuvintelor interzise la îngropare nu conține decât verbe și conjuncții (și acelea puține), o sedilă,

câteva adverbe, locuțiunile administrative, două interjecții; ar fi trebuit adăugate substantivele, multe liniuțe de unire, posesivele și mai ales comparativul interlativ. Fără a uita adjectivele.

Ca să se hotărască totuși, a fost nevoie de cea călătorie în... - firește, nu mai există -, în sfârșit, în țara vecină, mult mai avansată decât noi în ce privește... Ciudat, verbul *a dispărea* a rămas, în timp ce substantivul a fost înghițit. Nu voi reuși niciodată să-mi explic mecanismul care-i face pe oameni să prefere cutare sau cutare cuvânt. Cele care exprimau sentimente de afecțiune intensă - vedeți ce perifraze suntem nevoiți să folosim - au dispărut primele, dar asta eara, la urma urmei, firesc. Pe lângă faptul că limbajul curent - nu mai vorbesc de cel poetic - s-a complicat enorm, este evident că sentimentul în chestiune, fiind trecut sub tăcere, a scăzut în intensitate. Îndrăgostiții (adjectivul n-a dispărut încă) nu mai au mare lucru să-și spună de când nu-și mai pot vorbi despre*... Nu-i greu de înțeles nici dorința unui ins care, aproape de obștescul sfârșit, a vrut să fie îngropat cu acest cuvânt care probabil îi amintea atâtea*... Mi se par infinit mai puțin egoiști cei care iau cu ei în mormânt prenumele femeii... preferate (nu, verbul nu mai există, nici el). Însă nici asta nu e mai plăcut: s-au evaporat atâtea prenume, că trebuie să ne mulțumim cu inițiale.”

Privind bisericuța abandonată în drum, mă tem că suntem în stare să ne mulțumim chiar și cu mai puțin decât niște „inițiale”!

(Pe blogul personal, februarie 2011)

**Constantin Hagea:
o conștiință în acțiune și o
jertfă pentru Ardeal**

Rîndurile acestea îmi sunt prilejuite de apariția a două volume excepționale prin aspect, valoare și conținut cu funcție recuperatoare de memorie, dar și formatoare de conștiință. Este vorba despre *Pagini de istorie trăită. De la Diktatul de la Viena la Războiul din Răsărit și Suflet ardelean. Publicistică din perioada 1936 - 1944*, semnate de **Constantin Hagea**, ediții alcătuite și îngrijite de *Mircea Popa* și *Traian Bradea*, și apărute prin efortul editorial al Editurii *Eikon*, în 2010. **Cine este** (putem folosi timpul prezent, datorită acestor volume postume!) **Constantin Hagea**? Iată ce aflăm dintr-o sintetică notă biografică, pe fața a IV-a a copertii primului volum dintre cele două amintite: „*Constantin Hagea, fiul lui Pamfil și Paraschiva, s-a născut la 290 ianuarie 1905 în Măgina, județul Alba. A fost arestat la 6 august 1954, iar prin sentința nr. 876/16.07.1955 a tribunalului Militar Teritorial București a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru <crima de uneltire contra ordinii sociale> și la 18 ani de detenție grea pentru <crima de activitate intensă contra clasei muncitoare>. S-a dispus să se execute pedeapsa cea mai grea. A decedat în anul 1960, în Penitenciarul de la Râmnicu-Sărat. Prin decizia nr. 1332 din 10 mai 1995 a Curții Supreme de Justiție s-a admis recursul declarat de Procurorul general și s-a dispus achitarea*

pentru infracțiunile reținute.” Deși puțin, deja foarte mult. Să adăugăm, totuși, că autorul a fost licențiat și doctor în drept, un fruntaș, alături de elita acestei părți de țară, al Partidului Național Țărănesc și un gazetar cu autoritate și mare influență în epocă, poziții de pe care a luptat cu consecvență, fidel ideilor lui Iuliu Maniu, pentru valorile democrației, virtuți pentru care a plătit cu viața în regimul comunist. Trebuie să mai spunem, pentru început, că aceste volume văd lumina tiparului și datorită devotamentului exemplar pentru memoria și moștenirea spirituală lăsată de această figură reprezentativă a patriotismului militant, viguros, specific ardelenilor, al nepotului acestuia, **Liviu Hagea**.

„Constantin Hagea a îmbrățișat gazetăria animat de cele mai înalte idealuri și nădejdi ale neamului românesc din Ardeal. A fost, cu adevărat, un ardelean autentic. (...) Prin publicistica sa a contribuit la întărirea unității provinciilor românești, scriind de la Cluj, de la Sibiu, de la Lugoj, de la București sau de la Chișinău și Tighina. Prin scrisul său cald, demn și întremător - din țară sau de pe frontul de răsărit al dorinței de reîntregire - a dorit să picure speranță și încredere, înțelegere și curățenie sufletească, credință și mândrie.” - scrie acesta.

Primul volum recuperează o parte din publicistica desfășurată de cel evocat în ziarele *România Nouă*, *Dreptatea*, *Ardealul* și în *Calendarul Ardealului 1943* - redactat împreună cu Corneliu Coposu și Iustin Ilieșiu. Un fragment din, mereu actual prin dimensiunea morală, articolul **Misiunea presei**, semnat de *Constantin Hagea* în ziarul *Ardealul*, II, nr.12, 20 martie 1943 merită citat, chiar fără comentarii:

„Mînuitorii de condei, conștienți de marea lor misiune, se vor ocupa în primul rînd de problemele ce

se desprind din credințele și vrerile poporului respectiv. Nimic, în schimb, despre ceea ce este străin de sufletul și aspirațiile acestui popor. Nu de altceva, dar ca să nu-l ducă în rătăcire. Fiindcă nimeni și nimic pe lume nu poate ajuta sau strica mai mult sufletul poporului decât înseși gazetele și gazetarii. O presă coruptă, și care nu ține seama de problemele vitale ale statului respectiv, de trecutul lui, de năzuințele lui, de tradițiile lui, va aduce atîta stricăciune și pacoste cît un șir întreg de războaie nenorocite; și, dimpotrivă, o presă conștientă, însuflețită de idealuri generoase, ținînd seama de durerile și bucuriile celor mulți, poate aduce mari binefaceri țării și națiunii. (...)

În ce ne privește pe noi gazetarii din Ardeal, se știe că avem o nespus de prețioasă tradiție. Figuri strălucite de mînuitori ai condeiului gazetăresc, ne-au dat o pildă mereu vie de felul cum trebuie înțeleasă și împlinită această prea nobilă îndeletnicire.”

În septembrie 1940, imediat după Diktatul de la Viena, Constantin Hagea scrie și tipărește la tipografia Lovrov din Arad, cartea ***Plînge Ardealul!***... în care, așa cum se reține și în prefață, „dă explicații amănunțite despre împrejurările în care a avut loc acest odios act imperialisto-fascist și asupra gravelor lui implicații și repercusiuni în viața neamului nostru. Cartea lui Hagea, deși are un număr limitat de pagini, este o dovadă elocventă a faptului că actul în sine, cel pe care și-a pus semnătura ministrul Mihail Manoilescu la Viena, n-a fost niciodată acceptat, nici validat de cele două mari partide ale neamului, Partidul Național Țărănesc și Partidul Liberal, și că marii lui conducători, Iuliu Maniu din partea Partidului Național Țărănesc și Dinu Brătianu din partea Partidului Liberal nu s-au împăcat deloc cu

actul de capitulare semnat în împrejurări tragice la Viena, când reprezentanților noștri nu li s-a dat voie să-și expună argumentele, fiind doar obligați, sub presiune politică extraordinară, să accepte așa-zisul <arbitraj> al celor două puteri fasciste europene, Germania și Italia.”

Pe lângă textul acestei cărți-document, volumul mai cuprinde un excepțional „jurnal de front”, *Zile și nopți în Stepa Nogaică. Însemnări de război*, precum și o *Addenda*, în care sunt recuperate *Cîntece de pe zonă* și un grupaj de *Poezii rămase în manuscris*. Iată o pagină din „însemnările de război”, din care transpar, dincolo de consemnarea faptelor și a acțiunilor militare ale Armatei Regale Române, semnificații mai înalte, al căror sens pare atît de îndepărtat astăzi, deși atît de necesar:

„Comunicatele spuneau doar, că bătălia de la marea de Azov s-a terminat. Însă grozăvia ei n-o cunosc decît aceia care au trăit-o în zilele acelea grele de la sfîrșitul lui septembrie. Cîtă energie românească s-a consumat, de la soldat și pînă la comandant, cîte nopți s-au scurs fără odihnă, fără o clipă de răgaz! Cît sînge a curs și încă din cel mai nobil! Cîte vieți tinere vor lipsi neamului românesc, din cele mai prețioase! Toate acestea pentru cinstea armatei, pentru mărirea patriei și ca răspuns binemeritat al umilinței din vara anului 1940.” (este vorba de raptul Basarabiei de către Rusia Sovietică)

Și, nu mă pot abține să nu mă întreb, la rîndul meu, cîtă energie românească se pierde azi, prin plecarea în masă din țară a tineretului instruit?

(*Tribuna*, Nr. 254, 1-15 aprilie 2013)

Liste ale istoriei, salutare pentru prezent

A trecut ceva timp de la apariția unei voluminoase și valoroase lucrări de istorie contemporană și referințele la aceasta, care să semnaleze o receptare pe măsura interesului prezumat dar și al valorii ei certe, sunt puține. Aproape inexistente. Am în vedere consistenta lucrare, de aproape o mie de pagini, distribuite simetric în două volume, semnată de istoricii Ioan Ciupea și Virgiliu Țărău și consacrată reconstituirii „listelor” liberalilor clujeni, a „destinelor” acestora „în Marea Istorie”. Lucrarea a apărut în 2009, la Editura MEGA din Cluj-Napoca, sub egida Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, în seria Bibliotheca Mvsei Napocensis, vol. XXXI și are chiar acest titlu: *Liberali clujeni. Destine în Marea Istorie. O istorie documentară a organizației liberale din județul Cluj, 1920-1948*.

Cei doi istorici-cercetători, deși din generații diferite, nu sunt la prima ispravă de acest gen. Experiența dobândită în cercetarea arhivelor unor închisori „faimoase”, precum Sighet, Aiud sau Făgăraș, în tandem ori în cadrul unor echipe specializate, s-a materializat în lucrări recuperatoare de biografii, scoatere din anonimat a numeroase victime ale terorii comuniste dar, în același timp, și oferind deconstrucția analitică a „anatomiei” și „fiziologiei” sistemului represiv din România în anii stalinismului. *Morții Penitenciarului Aiud. 1945-1965*, (în Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-

Napoca), sau contribuțiile însumate în volumele apărute în *Biblioteca Sighet*, sub egida Fundației Academia Civică, sunt doar două exemple posibile. Experința îndelungată de cercetător la Muzeul de Istorie al Transilvaniei (și de muzeograf, o vreme, mai în tinerețe, la Muzeul Țării Făgărașului și al Cetății din același oraș) a d-lui Ioan Ciupea s-a întâlnit fericit cu energia mai tânărului conferențiar de la Facultatea de Istorie a Universității „Babeș-Bolyai” și vicepreședinte al Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, dr. Virgiliu Țârău.

Studiul la care ne referim acum, acoperind aproape o jumătate de secol, are în atenție, conform declarației de intenții a autorilor, din prefață: „etape distincte din existența PNL: relația dintre vechiul partid și cel nou, construit după unirea din 1918; raportul dintre structurile centrale și cele locale sau regionale ale partidului; felul în care a evoluat la nivel organizatoric, cum și-a recrutat cadrele și membrii; creșterea și descreșterea partidului în perioadele de guvernare și opoziție; **soarta aderenților săi atunci când organizația liberală a încetat a mai exista legal (1938-1944; 1948 - și pînă în anii 1960)** (s.m. V.G.).

Dacă primele teme vizate de autori par a interesa mai ales pe militanții liberali de azi, chiar ar fi recomandabile liderilor acestora, ultima dintre ele este, însă, de interes general. Ea pune în lumina documentată a istoriei destinele a mii de oameni, aici din județul Cluj (în cuprinderea pe care o avea în perioada interbelică, adică Someș, Cluj și Turda), care acompaniază dramatic, adesea tragic „violența” unei istorii cel puțin neprietenoase cu destinul României. Fără îndoială, situația nu a fost alta nici în restul țării, astfel că

cercetarea celor doi istorici are și o valoare de model, multiplicabil la scara întregii țări.

Lăsînd de o parte, acum, capitolele dedicate istoriei propriu-zise a Partidului Național Liberal, voi sublinia importanța *listelor* pe care cele două volume le conțin, liste care, singure - în întregul lor și în fiecare nume propriu individual reținut - pot oferi substanță pentru dezvoltări și interpretări excepționale. Astfel, primul volum, cele trei anexe atașate (însușind peste o sută de pagini) ne oferă: 1. componenta nominală, pentru perioada studiată, a organelor de conducere în teritoriu ca și de reprezentare în structurile centrale ale tuturor organizațiilor liberale, precum și rezultatele obținute în alegerile locale sau parlamentare; 2. indexul nominal al tuturor membrilor partidului liberal din cele trei regiuni administrative indexate (Cluj, Someș și Turda). Un total (impresionant) de 3057 de membri activi, cotizanți! (Aflăm, tot aici, că pentru județul Brașov, referință explicabilă prin originea profesorului Lapedatu, au putu fi recenzați 4607 membri, din care 753 numai în orașul Brașov.) Sunt cifre importante: la „ora” cînd Partidul Comunist din România prelua puterea politică în țară, acesta nu număra nici o mie de membri la scara întregii țări, ba, chiar, și cu cei din afara granițelor! Cum ar fi putut cîștiga alegerile din 1946 altfel decît prin fraudă brutală? Din acești 3057, sunt identificați, cu specificarea anilor de pușcărie, deportare, muncă silnică, 271 de liberali (dar lista e, încă, incompletă), oameni care au devenit victime ale represiunii comuniste pentru ideile și valorile în care credeau. Adăugați la aceștia și pe țărăniști, social democrați ori membrii altor formațiuni politice ne- sau anti-comuniste și veți avea conturate, și prin acest

exercițiu, adevăratele dimensiuni ale represiunii de tip stalinist din acei ani.

Al doilea volum, întemeiat pe credința autorilor (și a noastră, aș adăuga) că „Omul este acela care exemplifică, prin multitudinea de situații particulare, caracteristicile timpului și locului” în care „biografia se intersectează cu istoria”, este o colecție de „medalioane” bio-bibliografice, ordonate alfabetic, privind activitatea politică (dar nu numai) a peste 600 (șase sute!) de liberali, de la mari personalități precum *academicianul* Alexandru Lapedatu, pînă la *agricultorul* Ioan I. Crișan, din Vălenii de Arieș, care a suportat 60 de luni regimul coloniilor de muncă. O excepțională galerie de *caractere*, moralmente egale în fața istoriei.

O lucrare, așadar, și exemplară, și necesară, avînd meritul de a contribui la reconstituirea memoriei sănătoase a unei societăți care pare să sufere tot mai grav de o amnezie sinucigașă.

(*Confesiuni*, Nr. 11, noiembrie 2013)

Dorin Tudoran și Timothy Garton Ash: anatomia și fiziologia lui Mefisto

Celor care s-au încumetat la lectura volumului *Eu, fiul lor. Dosar de securitate* (Editura Polirom, 2010), al poetului **Dorin Tudoran**, le propun să citească în paralel și *Dosarul meu de securitate. O altă versiune a vieții* (Editura Humanitas, 1999), de **Timothy Garton Ash** (celebru datorită volumului *Noi, poporul*, tradus în peste cincisprezece limbi).

Două cărți „întunecate”, dar care, puse față în față au darul de a se „lumina” una pe cealaltă. Amîndouă explorează mai mult decît un dosar, chiar o viață: „*viața persoanei care eram atunci*” - cum mărturisește Timothy Garton Ash. Dar, ne avertizează autorul, fost obiectivul *Romeo* pentru structurile operative ale *STASI*, aceasta „*nu e totuna cu viața mea. Ceea ce numim viața mea este doar o versiune rescrisă neîncetat a propriului nostru trecut. Viața mea este autobiografia mentală cu care și prin care trăim. Ce s-a întîmplat cu adevărat este altceva.*” Acest altceva, care ține de „lucrarea” lui *Mefisto* în lumea orwell-iană a estului totalitar-comunist constituie „ținta” demersului demistificator întreprins de ambii autori citati. Și, îmi pare, citind ambele volume, că o fac în modalități complementare: Dorin Tudoran - reconstituind „anatomia” molohului (o „disecție” subtilă și meticuloasă), iar Timothy Garton Ash - descifrînd „fiziologia” ascunsă a acestuia (modul de

funcționare „discretă” a „organelor”). Două expertize de „medicină legală” a uneia și aceleiași crime morale.

E adevărat, diavolul nu se privește, nu poate să se privească el, pe sine în *oglină*. I-ar fi fatal. Dar umblă prin lume, ascuns în spatele unei infinități de oglinzi strămbe, mincinoase, încercînd să substituie lumea cu aceste imagini hîde. A încercat, el *Uci-gă-l toaca*, să-i fure chipul adevărat și lui Dorin Tudoran. **„Eu însumi rămîn pentru mine însumi acel altcineva.”** - notează cu o nemăsurabilă tristețe acesta. Și, mai departe: **„De la o vreme, nu am mai fost fiul mamei mele - Maria - și al tatălui meu - Gheorghe. Am fost înfiat ilegal, practic răpit, de femei și bărbați foarte interesați de grupa mea de sînge și foarte iritați de structura mea genetică. Vocația lor a fost exact cea care l-a făcut celebru pe Josef Mengele. Și-au luat și li s-a dat dreptul să preia un om viu, cu genele lui forte și genele lui slabe, și să livreze ochiului oficial și celui public un produs. Au furat un om viu, deci imperfect, și au creat o fantomă cu mult mai perfectibilă, motiv pentru care o întorceau dintr-o parte în alta a eprubetei.”** *Eprubeta* nu era altceva decît infernul cotidian în care nu știai, nu mai știai dacă ești un mort viu, sau un viu mort. Dorin Tudoran a rămas viu. Chiar dacă i s-a dijmuit brutal viața. Chiar dacă i-a fost agresat trupul. A rămas viu pentru că și-a salvat sufletul. În ciuda tentativei criminale de „înfiere”, el a rămas fiul mamei sale și al tatălui său, soțul soției sale și tatăl fiicei sale. A rămas, în plus, poet al limbii române. *A rămas, rămîne, va rămîne pur și simplu.* Ceea ce, desigur îi va fi îngrozind pe „părinții săi adoptivi”, cum și pe, vai, prea mulții „frați vitregi” descoperiți în biografia satanizată a lui „eu, celălalt”!

Ne spune, oare, altceva în finalul cărții sale Timothy Garton Ash?:

*„... de undeva din spatele textului pe care tocmai l-am scris, se aude vocea lui Dietrich Fischer-Dieskau, înregistrată în 1958, în toiul Războiului rece, cîntînd splendidul **Lied** tenebros al lui Schubert. Ce tată nu e emoționat cînd îl aude?”*

Tatăl călătorește prin noapte și vînt, ținînd copilul strîns la piept și ferindu-l de frig. Vocea cîntărețului este puternică și fermă. Din noapte apare craiul ielilor și începe să-l ispitească pe copil cu frumoasele versuri: despre flori multicolore, veștminte aurite și jocuri grozave; despre fiicele lui care-l vor legăna, vor dansa cu el și îl vor adormi cu cîntece. Și dacă se împotrivește - vocea devine deodată aspră - atunci va folosi forța. Pe fundalul amenințător de insistent, se aud strigătele copilului: «Tată, tată, mă smulge de lîngă tine.» Tatăl, disperat, își zorește calul. În sfîrșit ajunge acasă. Vocea de abia se mai aude: « În brațe... ținea... copilul... mort.»”

Eu, fiul lor tocmai despre asta ne „povestește”. Și ar trebui să ne și învețe: cum să ne ferim de „craiul ielilor”. Care are chipul lui Mefisto și „trupul” *Securității*. Poate că nu totdeauna ne ia viața (chiar dacă ne-o „scrie”), dar totdeauna ne pune în pericol sufletul. Sau, cum scrie Dorin Tudoran: **„Te afli în fața unui monstru imens, ce se dezvoltă prin sciziparitate - în locul tentaculului tăiat, cresc zece. Pînă nu moare dinăuntru, de dinafară fiara nu poate fi înfrîntă. Și, de dinăuntru, fiara n-a murit. Și-a schimbat doar culoarea cernelii paralizante pe care o aruncă asupra-ne.”** În micul meu *Tratat despre înfrînt*, stabileam: *„Prima regulă a înfrîntului va fi de a-și organiza viața în așa fel încît să supraviețuiască învingătorului.”*

Dorin Tudoran a reușit acest lucru, fără să facă nici un „pact cu diavolul”. Pentru că el a știut că nu e permis „să te faci frate cu dracul pînă treci puntea”, căci, atunci i-ai „înruit” cu el pe toți ai tăi. Chiar dacă, în „oglină” se vede, de multe ori altfel. Dar, e oglinda diavolului.

(*Tribuna*, Nr. 248, 1-15 ianuarie 2013)

Armando Perez Valladares sau hemografia suferinței

Una este să scrii „*Eu nu sunt decît o pată de sînge care vă vorbește*” și alta să scrii, efectiv, cu propriul tău sînge! Rîndurile acestea sunt prilejuate de lectura relativ recent apărutului volum ***Literatura rezistenței la totalitarism***, semnat de **Imelda Chința** și prefațat de Prof. univ. dr. *Paul Magheru* (Editura *Eikon*, 2011). Comparația cu care am început este, într-un fel savant, dezvoltată și ilustrată, fără accente patetic impresioniste, doar cu instrumentele neutre, „reci”, ale cercetătorului supus doar obiectivității documentului, în întregul volum. „*Scrisă într-un stil elevat, - ne spune prefațatorul acestei valoroase contribuții - fără pedanterie sau aroganță, fiindcă fiecare cuvînt rar, mai puțin uzitat, se potrivește exact noțiunii sau judecății exptimate, lucrarea se bazează pe lecturi beletristice și critice întinse, dovedește sensibilitate, inteligență lingvinstică și estetică în formularea unor idei noi, originale, de multiplă utilitate practică, didactică, științifică, estetică, publică, educativ-civică.*” „Arhitectura” volumului este configurată în patru capitole: *I. Literatura ca rezistență; II. Totalitarismul - ca formă de manifestare a absurdului; III. Memorialistica închisorilor; IV. Experiențe cubaneze.* Nu e greu de intuit că partea cea mai originală, inedită în bibliografia românească a temei și în care se concentrează valoarea specifică, ce individualizează lucrarea tinerei cercetătoare se află în ultimul dintre

cele patru capitole enumerate mai sus. Cred că va fi suficient să redau, pur și simplu, structura conținutului acestuia pentru a întrevădea prin ce anume este singulară, cel puțin pînă în acest moment, întreprinderea Imeldei Chința: 4.1. *Considerații generale asupra totalitarismului cubanez - Peisaj ideologic și cultural*; 4.2. *Portret Armando Perez Valladares - un destin zbuciumat*; 4.3. *Against All Hope - carte a gulagului cubanez*. Pe lângă paralela instructivă între caracteristicile celor două totalitarisme* precum și a rezistenței la ele (o promisiune demnă de a fi luată în considerare pentru un viitor studiu comparativ de mari dimensiuni), sper ca lectura acestui capitol să aibă și darul de a trezi din beția fascinației pentru un criminal odios ca „El Comandante Che Guevara” măcar o parte din admiratorii săi întîrziați care poartă cu o inconștientă mîndrie tricouri ori insigne cu chipul carismatic al diabolicului personaj! La polul opus moral, politic și civic, însă, descoperim figura solară a unuia dintre cei mai mari dizidenți din toate regimurile totalitarismului comunist. Numit, nu fără temei, „*un Soljenițin cuban*“, suportînd infernul din închisorile politice ale lui Fidel Castro *douăzeci și doi de ani* (între 1960 și 1982, aproape cît Nelson Mandela!), condamnat la treizeci de ani de detenție *nu pentru ceea ce a făcut, ci pentru ceea ce a refuzat să facă*, (așa cum l-a descris *Amnesty International*), **Armando Perez Valladares** a dăruit lumii mărturia sa din „subteranele Cubei lui Castro” în două cărți cutremurătoare: *El corazon con que vivo* (1980) și - cea mai cunoscută - *Contra toda esperanza (Against All Hope)* (1985). Geografia penitenciară cubaneză este descrisă fără nici o escamotare sau trucaje estetizante. Asemănările dar și diferențele

cu/dintre aceste cărți și opere ce-și au sursele în experiențe similare de la noi sunt inventariate atent de autoare (Paul Goma, Ion Ioanid, Nicolae Steinhardt, Virgil Ierunca, I. D. Sîrbu). Nu voi face, însă, aici rezumatul acestui capitol. Voi reproduce doar *textul hemografiat* care m-a determinat să scriu aceste câteva cuvinte de prezentare. Într-un univers în care conversația dintre deținuții de conștiință ”*se rezuma la a ne ține de mâini și a ne plimba într-o lume de basm care se degaja din dragostea pe care o simțeam și o împărtășeam*” și în care nu doar vorbitul, dar și cititul și scrisul, pur și simplu ca activități în sine, erau total interzise, Valladares reușește să transmită devotatei sale soții, Martha un strigăt-poem care a făcut înconjurul lumii:

Am scris un poem cu propriul meu sînge

„Mi-au luat totul /penițele /creioanele /cerneala /pentru că doreau /să nu mai scriu /și m-au scufundat aici /în această celulă /dar nu mă vor înăbuși /în acest fel. //Mi-au luat totul / - sau aproape totul - /dar mai am zîmbetul /sentimentul de mîndrie că sunt un om liber /și am o grădină eternă /în suflet. // Mi-au luat totul /penițe /creioane /dar mai am cerneala vieții / - propriul sînge - /și pot scrie încă poeme cu el.”

Soția lui - atît de simplu despre el într-o scrisoare:
„Vreau doar să-ți spun, prietene cititor, că cel ce scrie aceste versuri este un om de o mare sensibilitate, capabil de rezistență, fără a fi diminuat, în fața brutalității pușcăriilor politice cubaneze. Are o voință atît de neclintită încît cele mai rele torturi nu au izbutit să-l înfrîngă. Are o credință atît de profundă încît vecinătatea uneori imediată a morții nu l-a atins...”
 Ce cuvinte se mai pot adăuga celor scrise cu sînge? [Nu va fi "iertat" nici după eliberarea din închisoare - la

intervenția personală a președintelui Franței, Francois Mitterand - și exilare. Numit ambasador al S.U.A. (de președintele Ronald Reagan) în Comisia O.N.U. pentru drepturile omului (între anii 1988-1990), Valladares va fi ținta propagandei castriste, care îl va acuza de "terorism" și "mercenariat" în slujba C.I.A., iar "stînga nostalgică" (dar și unii propagandiști ai "corectitudinii politice") - de "extremism de dreapta" sau chiar "fascism" (nu s-a întîmplat la fel și cu Soljenițin și nu se întîmplă, încă, și cu Paul Goma?).]

În încheiere, mai reproduc un fragment dintr-o scrisoare cu valoare de avertisment adresat tuturor tinerilor din lume: *"I knew Che Guevara. He was an assassin, unscrupulous to the core. Many died at his hands, and many more died on his orders. His legend is pure fiction, masterfully crafted by his fellow Communists and the nostalgic Left. Add to their numbers every misguided liberal, a gullible multitude resembling the deluded masses who believed the cowardly lies of the Communists about the Katyn massacre."*

Da, nu e totuna să scrii *despre* sînge, sau să scrii *cu* sînge (și anume, cu *propriul* tău sînge)! Și, fără îndoială, nu despre o diferență de natură estetică este vorba.

(*Tribuna*, Nr. 250, 1-15 februarie 2013)

---

¹ O deosebire esențială de percepție a liderilor comuniști de popoarele din Europa de est și a celui de la Havana de cubanezi constă în aceea că, în primul caz, aceștia sunt considerați „străini” (aduși, impuși de sovietici), în timp ce Fidel Castro este „de-al lor”. Din această diferență de raportare, rezultă desigur și accente specifice în „vocale” dizidenților. Îi mulțumesc lui Dorin Tudoran și aici pentru semnalarea acestei diferențe.

Luca Pițu - un „cariu” al „limbii de lemn”!

Grație, de-acum (re)cunoscutei generozități *cajvaneene* - „advertizată” pînă și în *hexagon*, *pentagon*, *octogon*, și încă și în... *trianon*! - mă prenumăr printre acei muritori amați de zei care dețin în stăpînire absolută și autografic certificat de autor, tandru-vitriolantul op **LUCA PIȚU: documentele antume ale „grupului din iași”** (*întregite cu, mai ales, romanul-foleton al Artelului Textual, titulat, acela „Brazde peste haturi” revisited*), ediția a doua, Editura *Opera Magna*, Iași, 2011. Anunț acest fapt, demn de o bine întemeiată invidie, în semn de mulțumire dar și de neînfrîntă, în multe bătălii de uzură a nervilor „care există”, admirație solidarizantă pentru cel ce singur s-a numit pe sine cînd *Luka Lukici Kajvanov*, cînd *Obiectiv Obiectivovici*, cînd - cu mai mult drag (dar și ironie) de sine - *Ereziarhul din Kasvaneion*, în vreme ce *securienii* îl alintau *DUI-os*, dar cît se poate de subiectiv, cu supranumele **Obiectiv Popa**.

Aventurile livrești ale lui Luca Pițu sunt, și în „bloc” și în „filigran”, cred, cunoscute. Arheolog, arhitect, hermeneut și terapeut al ființei limbii, rebelul (stilistic) asistent la catedra de franceză a Universității „Cuzane”, maestru emerit al fantasmaticii științe a *patafizicii*, își desemnează singur acest portret, dintr-o singură linie de cuvinte, încheiat picomirandolian: „*Anarho-eseist de felul său doar în timpul liber, auctorele istui rotund volumen (cu poalele sumese și dizainul rumen) mai predă - la Universitatea Cuzană*

*de pe vijeliosul Bahluviu, cam pînă spre finișul anului academic viitor - ce? Păi, de bună seamă, discipline înalt inactuale cît: pragmatica discursului ficțional, istoria citicienilor hexagonali sau teoria manipulării tradiționale a textelor paraliterare și cvasiartisticești. Sustrăgîndu-se subrepticement orizontului impermanenței fenomenale ori deocheatelor alianțe ideologice conjuncturale (fie dînsele, alianțele, asemeni celeia dintre Actantul de la Podul Înalt și Pitencantropul Erect din Skornikesteion, **gentis valachicae paedicator maximus**), aruncă Ereziarhul din Kasvaneion, **fervent du lacher-prise hebdomadaire**, priviri dezabuzate către viitorul cafeniu al omenirii globalizate, ale carei salve manelii le auscultă cu urechea sa dextră, singura aptă să capteze tot inaudibilul epocal... și încă ceva pe deasupra.”*

„Priviri dezabuzate spre viitorul cafeniu al omenirii globalizate”, dar și trageri (de adevărat lunetist) cu ochiul - transformat într-un laser distrugător - în urma (derridian derizorie) a trecutului imediat! Un original, personal „proiect de trecut”! *Opul* în chestiune, reușește, într-un mod singular și exemplar, o dublă performanță: dizolvă în acidul superconcentrat al unei nelimitate creativități lingvistice pînă și ultimul firicel de rumeguș din atelierele limbii de lemn, și ridică la rang de aventură a conștiinței „banalitatea arendtiană a urmăririlor din zori pînă la miezul nopții”. Căci asta este, în fapt, această carte a lui Luca Pițu: **o ediție comentată a „operelor” securității consacrate biografiei sale „preloviuționale”**. Dar, pentru că nu cred să pot depăși prin dezvoltare conținutul concentrat în mefora din titlu, nu voi parazita textul volumului cu alte comentarii. Ion Barbu-Dan Barbilian, scria într-unul din articolele sale polemice la

adresa lui Arghezi: „*Domnul Arghezi lucrează cu migala unui ceasornicar. Din cînd în cînd trece și la bardă!*” N-aș vrea ca, la rîndul meu, să aplic vreo lovitură (involuntară, se-nțelege) de *tîmplar ucenic* finului mecanism *doxa* care pune în mișcare cu exactitate elvețiană prețioasele „instalații” lingvistice ale lui Luca Pițu! Pe de altă parte, am norocul să fi fost comise deja (cel puțin) două comentarii exemplare: unul, comprehensiv-analitic, al lui *Dorin Tudoran* și al doilea, inspirat-poetic, al lui *Șerban Foarță*, după care, cel puțin în ce mă privește, *rien va plus*.

Astfel că mă voi restrînge doar la a consolida structura „*plăpîndă*” a metaforei titularde, exemplificînd - sper, spre desfătarea cinstitului cetitor - cu două serii de *noumen-e* (fictiv comune și tranzitiv proprii) extrase din „*textulele*” învolumate în această carte:

- a) *concotată, patafizetică, manipizdați, conversaționar, securieni, cenesasic, DUI-os, suputațiune, rangofor, pecerios, postmortemic, căgăbăuc, boțîrlan, solidarnostic, telentuos, notulator, (limbă) hexagonală, aluzionar, piciorelnic, decăcan, memorios, univarsecuritari, parigotic, pornosof, manusturprater, expulzatoriu, dialogopiniști, cuplu exilic, muvanță, jargoneme securoice, decăcănie, sistem totalifont, gagademician, hebdu, incocoșabili, estivanți, (filosof) conversaționar, ofîțarcă, gîndirostiviețuitor, traducson, bîrfeme, bolșevicos, popîrdaucă, ș.a.m.d.;*
- b) *Adrian Van Georg, Fantomarx, Wolf Freherr von Aichelburg, Don Nicasius, Luka Lukici Kajvanov, Anglofonfeanu, locus mioriticus microphonicus, Șamanul din Oz, Dictotaurul, Organul mulgător, Cartierul Latrin, Nicolae Helicopterescovici, Blocoteț, Ubucurencul etc..*

Cred că, după aceste serii de *pițuleme*, adevărate „spontaneități creative grație cărora ne hazardăm să intromitem oleacă de coerență în întâmplările realității, irealității + hiperrealității imediate” (cum singur lămurește autorul în alt loc), dar și instrumente de deconstrucție a tabu-urilor vremii, pe care, vorba lui Dorin Tudoran, o cam... lasă în pielea goală!, (expresia originală e chiar mai lipsită de pudoare!), un fragment din **Monica Lovinescu**, (*Unde scurte. Jurnal indirect, Limite*, 1978, p.244), datat 20 aprilie 1968, este de folos:

„*Morvan Lebesque publică într-un săptămânal parizian, pe o întreagă pagină, un fel de jurnal de călătorie prin Praga zilelor de sărbătoare - pentru că așa numita „democratizare” (de fapt o revoluție pentru recucerirea dreptului la adevăr) a luat la Praga aspectul unei sărbători. Uimit, înfiorat în fața acestei explozii de libertate, el întreabă pe un prieten: cum e cu puțință, cum a început? Și în loc să-i facă teorii, să-i povestească evenimentele, acest prieten ce îl duce în studiourile lui Jiri Trnka, spre a-i arăta filmul acestuia, un scurt metraj intitulat **Mâna**. Și-l înștiințează: «Nu e un film. E un imn. Marseieza revoluției noastre din Martie. Acum trei ani, în ziua în care Trnka a îndrăznit să-l facă, tirania a început să piară».*”

Nu cred că e exagerat să spun - într-un fel de final - despre Luca Pițu că, atunci când a decis să-și scrie textulele, din trunchiul noduros al *limbii de lemn* - limba tiraniei - au început să sară așchii și trunchiul însuși a prins a fi ros de carii!

(*Tribuna*, Nr. 251, 16-28 octombrie 2013)

Un ecorșeu al minciunii

Apărută, mai întâi (în 2007), sub titlul *Imaginea care povestește - în comunism și postcomunism*, având la bază două capitole din teza proprie de doctorat, cu tema *Funcția narativă a imaginii de film*, noua versiune publicată de cunoscutul cineast documentarist-militant pentru memorie, adevăr și demnitate, **Sorin Ilieșiu** (autor al unor pelicule care au marcat anii 1990 nu numai în cinematografia de gen, dar și în procesul de structurare ale unei noi conștiințe civice într-o societate românească traumatizată de experiențele agonale ale unei tranziții postcomuniste lipsite de reperele unei noi ordini axiologice și morale, precum Apocalipsa *după Cioran, Piața Universității - România, Vom muri și vom fi liberi, Monarhia salvează România* ș.a.) reia, amplificat, tema în *Infernul vândut ca paradis* (Editura Junimea, 2012).

Absolut firesc (și tocmai prin aceasta remarcabil), datorită formației sale profesionale - un specialist al imaginii, pe de o parte, dar și a puternicei moșteniri culturale și morale - fiul unui preot greco-catolic hirotonisit de Cardinalul Iuliu Hossu -, pe de altă parte, cartea lui Sorin Ilieșiu îmbină cu talent două registre, complementare în fond, ale demistificării sistemului minciunii generalizate din regimul comunist, dar și din anii post-comunismului din România: *discurs riguros geometric și acompaniament afectiv discret*. Aflat, de la un capăt la altul al întreprinderii sale, în căutarea „imaginii care povestește”, autorul se ferește de o

disecție rece și cinică a cadavrului molochului comunist, executînd, însă, cu precizie de chirurg plastic, un spectaculos *ecorșeu* al acestuia. Procedeu care este cel mai aproape de exigența de a găsi „imaginea imaginii” care nu este alta decît „imaginea cuvintelor-imagini”. Dînd deoparte *pielea* cosmetizată, Sorin Ilieșiu ne dezvăluie cu o exactitate necruțătoare adevăratul aspect al *țesuturilor, ligamentelor, grupelor de mușchi, rețelelor vasculare, articulațiilor și terminațiilor nervoase* care, ne dăm seama acum, abia mai susțineau în stare de funcțiune un organism aflat deja în descompunere. Rezultatul este o demistificare prin *arătare*, dezvăluire convingătoare și, la fel de meritoriu, generatoare de puternice emoții.

Cîteva subtitluri ale cărții, adevărate judecăți sintetice asupra fenomenului analizat, sunt semnificative și explicative într-o asemenea măsură încît aproape nu mai au nevoie de comentariu: „Iluzia minciunii verosimile”, „Iluzia perfectă - omul nou”, „Șansa eșecului”, „Realism socialist - pseudorealism”, „Lupta dintre bine și foarte bine”, „Anti-sinecdoca, întregul ca parte”, „Figuranți viageri” - pentru perioada comunistă, sau, în postcomunism, „Șansa întrebării”, „Trecut-prezent continuu, fără viitor”, „Regăsirea omului vechi”, „Imagina imaginii”. Înțelegem ușor că nu e vorba doar despre natura, virtuțile și servituțile celei de-a șaptea arte în diverse regimuri, ci chiar despre „aventura” conștiinței omului sfîșiat între Infern și Paradis. Funcția terapeutică a unei asemenea cărți este evidentă. Adevărul are nevoie, pentru nu fi copleșit de minciună, de o continuă și lucidă anamneză. Ceea ce, cu o tenacitate uimitoare face de atîția ani Sorin Ilieșiu. El **nu uită**, și ne aduce și nouă aminte chiar „momentul fondator”, generator al minciunii prin

imagine: „După numai un an și jumătate de la revoluția bolșevică, Lenin a decretat (în august 1919): *„Dintre toate artele, cea mai importantă pentru noi este cinematograful.”* Troțki a argumentat și a conchis: *„Cinematograful este un concurent nu numai pentru crîșmă, dar și pentru biserică”.*”

Volumul este „dotat” și cu o substanțială biografie și bibliografie filmografică, impresionantă și acestea, în egală măsură. De asemenea, autorul a antologat un număr însemnat de opinii ale unor scriitori, analiști, lideri de opinie, „voci ale cetății” pe marginea demersului său, ceea ce-i conferă întreprinderii sale un plus de autoritate, dacă mai era nevoie. Voi cita fragmente doar din două asemenea evaluări critice:

”Ceea ce mi se pare cel mai important în cartea lui Sorin Ilieșiu este modul în care o teorie a funcțiilor manipulative ale filmului se naște din analiza foarte exactă și cvasi-exhaustivă a unei cinematografii luată ca „studiu de caz”, cinematografia românească din vremea comunismului - cu puținele sale reușite artistice și cu multele sale deșeuri propagandistice. Onest până la capăt, autorul nu ezită să supună și propria sa creație aceleiași analize critice spectrale, aceleiași priviri lucide, transformând adesea vivisecția într-o la fel de nemiloasă autoscopie. O carte esențială pentru a înțelege ce a fost filmul ca „armă propagandistică” în vremea comunismului, /.../ o carte foarte bine scrisă, în care drumul de la imagine la concept și invers se petrece cu o naturalețe demnă de invidiat.” (**Liviu Antonesei**)

”Toată cartea de față este un manifest împotriva uitării. Împotriva resemnării și indiferenței. Împotriva ideii că o crimă sau mai multe pot rămâne nepedepsite.

Când noi am obosit să mai strigăm Jos Comunismul și mergem să ne delectăm la concertele festivalului Enescu, Sorin Ilieșiu ne trage de mânecă. Nu s-a terminat nimic, să fim vigilenți, nu vedeți cât rău și urât este prin lume. Când noi ne-am resemnat cu opțiunea democratică a majorității pentru un anume tip de compromis istoric, Sorin Ilieșiu vine și ne dojenește. Nu se poate, să nu cedăm!” (**Bedros Horasangian**)

Aș fi vrut să închei prin a spune că este o carte *frumoasă*, în raport cu grozăvia temei. Dar, imi iau imediat seama și spun că e o carte *necesară*. Sorin Ilieșiu știe cel mai bine acest lucru, de aceea a și rescris-o, dându-i o arhitectură mai suplă, făcînd-o mai transparentă dar și mai impresionantă. Îndrăznesc să spun că această carte ar trebui să fie distribuită în toate școlile din România, ca auxiliar al orelor de istorie contemporană a României dar și ca „vaccin” al tinerilor la riscurile manipulărilor de tot felul prin „noile” imagini care agresează retina încă „imatură” (sau necicatrizată după agresiuni mai vechi) a omului captiv al iluziilor noii societăți.

(*Tribuna*, Nr. 252, 1-15 martie 2013)

Magda Ursache - despre comunism, nu doar cu exactitate

Nu foarte des se întâmplă ca un autor să reușească să concentreze în titlul unei cărți esența ultimă a ei. Mai ales atunci când nu e vorba despre o carte de poezii (caz în care, un titlu inspirat poate conține metafora „matcă”, generativă a întregului univers poetic) sau despre un volum de proză (a cărui „cheie” de deciptare a codului de lectură poate fi oferită chiar din titlu). Se întâmplă, acum acest lucru în cazul Magdei Ursache, care devoalează încă din titlu nu numai arhitectura temei noului său volum, ***Comunismul cu rele și cu rele*** (Editura *Eikon*, 2013), dar și tipul de atitudine care îi asigură energia în acțiunea de deconstrucție și evaluare a acestei arhitecturi. Este limpede că locuțiunea suspectabilă de pleonasm din titlu nu e întâmplătoare! Repetiția aceasta „cu rele și cu rele” ne sugerează un fenomen malign în cascadă, de nezăgăzuit și susceptibil de amplificare a forțelor sale. Este, o spun de la început, o formulă personală, de a refuza strategia mai comodă a acceptării răului mai mic, alegînd calea grea (uneori chiar periculoasă, în orice caz nu foarte „simpatcă”) a respingerii răului *in integrum*.

Cred că e necesară o paranteză ceva mai largă pentru a mă face mai bine înțeleș în cele deja spuse, ca și în cele care vor urma. De fapt, pentru a înțelege mai bine *natura* angajamentului și *stilul* expresiei în care sunt alese și analizate temele acestei cărți. Care *teme*,

vom vedea, e în fond una singură, dar îmbrăcînd mai multe fațete. Sau *măști*.

Așadar, voi face o întoarcere în timp, chiar în timpul ale cărui atribute le analizează autoarea. În anul de grație 1985 apărea, la Editura Științifică și Enciclopedică, un volum colectiv, destul de „ciudat”, pentru epoca aceea, intitulat *Cartea interferențelor*. Între semnatori, și nume *grele*, precum Andrei Brezianu, Nicolae Cajal, Anton Dumitriu, Ion Ianoși, Nicolae Manolescu, Solomon Marcus, Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Andrei Pleșu, Aurel Stroe, Alexandru Tocilescu, Emanuel Vasiliu, Sorin Vieru... Volumul era rezultatul unui „ciclu de conferințe” care au avut loc sub „egida Comitetului UTC al Centrului Național de Fizică” și „al cărui auditoriu a fost format din oameni ai muncii de pe Platforma Măgurele”, în perioada 1983-1984. (Mențiune infirmată de îndată ce aceste conferințe au fost tipărite și difuzate în întreaga țară!) Am ales, *în sprijin* (folosesc acest termen în înțelesul pe care îl are în tactica militară, cartea Magdei Ursache avînd de multe ori rigoarea, disciplina și cadența unui *marș forțat*), pentru lectura mea conferința lui Constantin Noica, avînd titlul *Exactitate și adevăr*. În chiar deschiderea conferinței, *Gînditorul de la Păltiniș* declara: „...îmi propun (...) să contribui pe cît pot a vă dezvăța de ideea că exactitatea goală se poate substitui adevărului.” Și, imediat, nuanțează: „Să ne grăbim a preciza: adevărul nu poate fi fără exactitate (sau rămîne în neîmplinire dacă este așa), pe cînd exactitatea poate fi fără adevăr. Atunci devine sigură pe ea, infatuată și uneori agresivă. Trebuie deci să fim prudenți în fața exactității g o a l e - căci numai despre aceasta poate fi vorba.” Părăsind aici textul lui Noica, voi spune și eu: despre aceasta este vorba în cartea

Magdei Ursache, despre o „opozitie unilaterală” între exactitate și adevăr. I-am putea spune, cu alte cuvinte, o inadecvare, dar în acest caz, nu una epistemologică, ci etică. C. Noica declara la acea dată că inventariase vreo douăzeci de asemenea „opozitii”, desigur doar în planul *culturii*! Magda Ursache, mai puțin *prudentă*, inventariază un număr dublu, clasificându-le, ca într-un tabel al lui Mendeleev, dar nu al *elementelor*, ci al *amestecurilor, aliajelor*, cu masă specifică și grad de impuritate gradat de exactitate și adevăr, dintre memorie și amnezie sau dintre etică și estetică, pentru a numi doar două din cele șapte „căsuțe” ale sistematizării personale. *Tema* (nici o clipă, însă, *teama*) fiind însă mereu aceea a *inadecvării*. O inadecvare inocentă sau criminală, din ignoranță sau cu scopuri precise, „abstractă” sau personificată și purtând nume cât se poate de concrete, de reale, episodică sau continuă, dar mereu *vinovată*. Desigur, punctul de vedere al autoarei nu e tocmai agreabil pentru cei vizați, nu e confortabil nici pentru cel care se așează în foisorul de observație, dar e cum nu se poate mai necesar. Aș spune, chiar salutar. Cu treizeci de ani în urmă, *cazarul* Noica putea să spună: „...exactitatea e îndrăcită.” Nu altceva ne spune azi Magda Ursache, dar cu alte cuvinte (dar ce cuvinte, care poartă în conținutul lor urma celei mai tragice istorii pe care poporul și țara acestea le-au trăit în îndelungata lor existență): uitarea e îndrăcită, iertarea fără pocăință e îndrăcită, jumătatea de adevăr e îndrăcită, viitorul fără un trecut cauterizat e îndrăcit...

Utilitatea unei asemenea cărți este cu vîrf și îndesat demonstrată chiar de faptul că încă mai trebuie s-o considerăm rezultatul unui act de curaj. Cît timp a spune adevărul în această țară e un gest de bravură,

---

caractere precum cel al Doamnei Magda Ursache sunt mai mult decît necesare. Pot fi salvatoare.

(*Confesiuni*, Nr. 12, decembrie 2013)

„Hexagonul” și „Cercul”. Cazul Jacquier

Nu, nu e vorba de o lecție de geometrie în plan! Înțeleg aici prin **Hexagon** ceea ce se înțelege, de regulă, în jargonul jurnalistic: **Franța**. Cu **cercul**, însă, recunosc, am *două ținte semantice*: una, prin completarea **al doilea (cerc)**, devine limpede că vizez un conținut pe care, printre primii dar cu cea mai mare forță, ni l-a revelat Soljenitsin, și a doua, prin completarea (**Cercul**) **Literar de la Sibiu**, ne trimite la un capitol de istorie literară dar și culturală, în sens larg, despre care s-a scris (și bine) în ultimii ani. Prin „*modelul de acțiune culturală*” (în formula, încă din 1985!, a lui Liviu Antonesei) a **grupării Criterion**-iste și prin **Manifestul „Cercului”**, cultura română s-a poziționat ferm în orizontul culturii europene. Prin **cazul Jacquier**, însă, atât **Hexagonul**, cât și **Cercul** devin *înscrise în al doilea cerc*! E, totuși - veți spune - o geometrie. Da, dar nu a sprafetelor sau spațiului, ci a destinului!

Mi-a atras atenția asupra acestui caz prietenul meu, excepționalul poet psalmic, **Dan Damaschin**, care este și un dedicat cercetător, restaurator și valorizator al moștenirii lăsate de **cerchiști**. În calitate de cercetător la **Centrul de studii „Cercul Literar de la Sibiu-Chuj”**, Dan Damaschin a îngrijit și redat în circuitul bunurilor simbolice de maximă valoare din cultura română a mijlocului de secol XX, într-un volum masiv (apărut la Editura **Dacia**, în 2002), *colecția integrală a Revistei Cercului Literar*. Apoi, adică spre finalul anului 2009,

după susținerea unui strălucit doctorat pe aceasta temă, a publicat o impresionantă sinteză, sub titlul: „**Cercul literar de la Sibiu/Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate**”. (Editura Zenit, 2009) Ei bine, aici, pe baza documentelor originale păstrate în arhiva recent constituită a **Cercului**, apare, la *Addenda*, sub titlul „*Gradul zero al întâlnirii Henri Jacquier/Roland Barthes*“, „cazul” celui pe care cercetătorul îl numește (cu nedisimulată simpatie) „*un spirit montaignian în capitala Transilvaniei*”, **Henri Jacquier**.

Cine a fost Henri Jacquier? Iată cum îl definește un alt cercetător al **Cercului**, Petru Poantă, în lucrarea sa **Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar** (Editura Clusium, 1997): „*Dacă Lucian Blaga rămîne figura tutelară, oarecum emblematică, a Cercului, iar Liviu Rusu, o sursă a ideilor estetice, personalitatea cea mai apropiată, placentară am putea spune, este Henri Jacquier.*” Biografic, acesta își leagă numele de viața universității clujene din 1924, când vine în România ca membru al *Misiunii franceze* și pînă în 1980, când moare la Cluj. În acești ani, aproape patruzeci (1931-1968), activează ca profesor la universitatea clujeană. *Tema noastră, acum, privește, însă, doar anul 1948. Este anul în care Hexagonul decide retragerea Misiunii franceze, desființarea Misiunii Universitare în România și somează pe membrii acesteia să se întoarcă în patrie!* (Păstrîndu-ne în acest *joc de cuvinte* care are, în *adîncime*, acoperire în *jocul istoriei*, aș spune că *Pentagonul* nici măcar n-a fost prin zonă!) Dar Jacquier refuză să dea curs ordinelor venite din „Hexagon” și alege, pe cont propriu, să rămîină, nu atît în *Cerc*, cît, mai ales, în *al doilea cerc*! Consecințele, atît imediate, cît și pe termen lung, nu întîrzie. I se retrage pașaportul

diplomatic, dar nu i se mai eliberează altul! **Astfel, abandonat de Hexagon, rămîne prizonier, pînă la moarte, în al doilea cerc!** Aceasta schimbare în relațiile dintre Franța și România va face din Jacquier „*la premiere et la plus deplorable victime!*”, va declara el în 1965. *Va ispăși*, așa cum, cu empatie dar exact, notează poetul Dan Damaschin, „*verdictul de condamnare la reclusiune pe viață într-o închisoare numită România comunistă*“. „*Trimisul*” special pentru „*reglarea afacerii pașaportului*“, este nimeni altul decît viitorul celebru critic literar Roland Barthes, în calitate de „consilier” la *Legatia Franceză* de la București! Toată desfășurarea are tensiunea și suspansul unui roman polițist. Este meritul „detectivistic” al lui Dan Damaschin de a o fi investigat și relatat impecabil. (În paranteză doar, avem aici și o *acuză de plagiat*, formulată peste ani, de Jacquier la adresa lui Barthes, cu privire la paternitatea conceptului de „*Le Degre zero de l'écriture*”, care și l-ar fi atribuit „*tîlhărește*”, știind probabil că Jacquier n-are cum să revendice înfîietatea „din cerc”!)

Neconsolat pînă la moarte, exilat de pe malurile Senei pe malurile Someșului, *reiterînd* - cum, iarăși frumos (de)scrie făcînd, în fond *o laudatio*, Dan Damaschin - „*mutatis mutandis (după aproape două milenii) destinul autorului Tristelor și Ponticelor, îndrăgostindu-se, ca și acela, de graiul băștinașilor* (dar nu numai, căci s-a îndrăgostit, căsătorit și a trăit toată viața cu o româncă din Brașov, d-ra Lia Cucu! *n.m.V.G.*), **căruia Jacquier îi va dedica o emoționantă (dar și savantă) Laudă limbii române.**”

Nu știu dacă cineva a investigat și în arhivele C.N.S.A.S. S-ar putea să avem surprize mari, căci Jacquier, chiar dacă (sau poate, *tocmai pentru că*) a fost

„uitat” de Franța, a fost luat în „lucru” de Securitatea română. Singura restituire - importantă, și ea - este cea îngijită și prefațată de profesorul Mircea Muthu, sub titlul ***Babel, mit viu***, la Editura Dacia în anul 1991. ***Cazul Jacquier*** este important, nu numai fascinant, pentru că, așa cum scrie reputatul profesor Muthu, „numele și destinul scriitoricesc ale lui Henri Jacquier se leagă de numele și destinele literare ale mai multor generații de scriitori români.” I-au fost aceștia, toți și - mai ales - în toate împrejurările, recunoscători?

(*Tribuna*, Nr. 249, 16-31 ianuarie 2013)

Alexandru Chira: un Geometru modern al unui Cosmos arhaic

Doream de mult, încă din 2007 (cel puțin), anul în care i-a apărut impresionantul volum *Cuvinte pentru ochi*, să-mi ordonez câteva impresii-idei despre Omul și Artistul Metafizician Alexandru Chira (1947-2011). M-am mulțumit, într-un moment prea repede și nedrept sosit, al „marii treceri” într-o altă dimensiune a artistului, doar cu un „proiect” de text, care era în primul rînd o declarație de dragoste și o implorare a cerului către care s-a simțit încă din copilărie atras, și spre care a încercat toate ascensiunile posibile pentru un om: fizică, metafizică, spirituală. El, „*un maestru al utopiei*” (cum se autodefînește), a rezistat exemplar utopiei criminale care își va fi imaginat că l-a „marginalizat” atunci cînd el se „fixa” temeinic în chiar centrul universului său țărănesc resacralizat cu exactitatea unui geometru. Fără îndoială, raportările la Lucian Blaga sau Constantin Brîncuși nu sunt nelegitime. Și vor trebui făcute. Monumentalul ansamblu de la Tăușeni, intitulat „*De-semne spre cer pentru ploaie și curcubeu*” își așteaptă încă, supus însă unor barbare agresiuni, evaluatorii și protectorii. Pavel Șușară, autorul unui dens și inspirat exercițiu hermeneutic (*în loc de postfață*), extrage cu precizie de chirurg propozițiile fundamentale care defînesc filosofia lui Alexandru Chira: „1. lumea nu este o realitate finită, ci un proiect continuu, 2. limbajul nu este figurativ, ci exclusiv conceptual și 3. creația este

idealitate pură și nicidecum un itinerariu concret, obiectual.” Din păcate, itinerariul *vieții* artistului a fost, în cazul său, dramatic de concret. Cît despre „*itinerariul spiritual*” al artistului, iată cum a fost el „dese(m)nat” în preambulul unui interviu din martie 2007 (postat pe site-ul *metropotam* și semnat *Mihaela*):

”*Alexandru Chira* este artist plastic, Conf.Univ.Dr. la Catedra de Pictură a *Universității Naționale de Arte*. A început prin a fi „inginer amator” și „inventator”. A inventat trotineta și a descoperit mai târziu că era de mult inventată. Pe cînd singura meserie pe care-o cunoștea era meseria de copil, a proiectat un aparat (ratat desigur) de plecat spre Lună - o rampă sofisticată care l-a ajutat să-și rupă o mîină pe dealul din sat luat drept pistă de decolare. Locul a devenit mai târziu platoul viitoarelor „De-semne spre cer...”

Inginerul - poet, licențiat în artă, se autodefinește cu ironie un *maestru al utopiei*. A construit cu mai bine de zece ani în urmă o lume de semne pe care a așezat-o pe dealul de la Tăușeni, la adresa sa natală, sub forma celui mai mare ansamblu monumental de land-art din țară.

Pînza este pentru el o oglindă miraculoasă în care se uită și se caută iar picturile sale sunt poezii virtuale care se recomandă: „*Oglinda cu memorie*” (1994), „*Oglinda pentru autoportret*” (1986), „*Poeme colet*” (1973), „*Poem îngărduit*” (film pe 16 mm, 1979), „*Fereastra-poem*” (1981), „*Poem-angrenaj*”, „*Stereopoeme*”, „*Telepoeme*” (1980 - 1982).”

Revin acum cu cîteva „șiruri” despre excepționalul volum *Cuvinte pentru ochi. eseuri, dialoguri, articole etc.*, semnat de *Maestrul Alexandru Chira* și însoțit de un text (*în loc de postfață*) inspirat intitulat *Alexandru Chira, între transă și silogism*, și

asumat de Pavel Țușară, apărut în 2007 la Editura *Charmides*, din Bistrița, editură „antrenată” în acte de excelență culturală de generosul Gavril Țărmure. Volumul, însumînd ceva mai mult de patru sute de pagini, este structurat în cinci capitole astfel: *Capitolul I: Despre artiști români, expoziții, saloane de artă și simpozioane naționale; Capitolul II: Despre artiști străini și artă; Capitolul III: Poetica personală/Eseuri programatice; Capitolul IV: Dialoguri; Capitolul V: Articole de atitudine/Polemici*. Voi spune de la început că „miezul tare” al volumului îl găsim, oarecum protejat, în capitolele al III-lea și al IV-lea. Aici îl găsim, față în față cu el însuși, ori cu interlocutorii săi (privilegiați), dar tot timpul față în față cu „oginda” - simultan „fereastră, urmă și umbră” - a gândirii artistice tensionate între memorie și proiecție prin caracterul ei „magic” exploatat (cum ne amintește autorul) și de un matematician ca Lewis Carroll. Dacă în primele două capitole, Alexandru Chira evaluează, în plan național și, apoi, universal posibile zone de rezonanță cu propria sa poietică (la noi, cu referire, de exemplu la Horia Bernea, Ion Dumitriu, Nicolae Alexi, Horia Paștina, Henri Catargi dar și la Eminescu sau Gheorghe Crăciun, ori de aiurea, Paul Klee, „fantasticul vienez”, Van Gogh, Cezanne sau Mondrian) iar în ultimul, se delimitează/respinge polemic (de) agresiunile vulgar-dizolvante, degradate și degradante ale contingentului cotidian autohton, în centrul „fizic” al acestui volum el „protejează”, cum spuneam, „sîmburele metafizic” al întregii arhitecturi de „cuvinte pentru ochi”. „În esență - notează Pavel Țușară în textul-postfață -, *Alexandru Chira este un constructor atipic, posedat de mirajele sale lăuntrice, chinuit de iminența ciocnirii cu realitatea de fiecare zi, care folosește frecvent*

silogismul, de cele mai multe ori doar pentru a ieși din transă. Adică din captivitatea propriilor lui fantasme.” Fantasme care nu pot fi văzute (doar) cu ochii, ci cu ajutorul unor „lentile” speciale: „*cuvintele pentru ochi*“.

Am ales, ca o provizorie încheiere, dar și ca o compensație a totalei și ireversibilei absorbției a Geometrului în Cosmosul pe care l-a „de-se(m)nat”, un fragment care nu e doar parte din acest „corpus”, dar e și ”detaliu” dintr-un alt „întreg”, o altă „asamblare” metafizică-artistică: *Memorii și proiecte - Oglindă pentru autoportret*. Ceea ce îl exprimă cu fidelitate pe acest „maestru al utopiei” definită geometric ca „proiect continuu” („coloană nesfârșită”, ar spune Brâncuși):

„Într-un fel, cuvintele sărbătoresc triumful prezenței, dar tot ele se nasc pentru a suplini absențe de nesuportat. Cele din a doua categorie au „materialitatea” unor umbre și forma unor tipare, a unor negative, singurele apte de a conserva, de a fixa tot ce este perisabil, prin sustragerea și izolarea lucrurilor din timpul și spațiul lor inițial. Urma acestor cuvinte, ca desen, și umbra lor, ca ecou, refac și apropie, mult mai durabil și mai abordabil prezența lor de neînlocuit.”

Ce-ar mai fi de adăugat în această evocare a unei absențe tot mai greu de suportat, știind că „*Adevăratele cuvinte sunt însă cele care tac, care se nasc, mute, în sincopetele dintre cele vorbitoare. Tăcerile - adevăratele cuvinte - sunt relații dintre cuvintele pozitive, cezuri abisale care se nasc între acestea. Ele nu mai au corp, au eleganța ideilor a căror închipuire se amână continuu. Cele mai energice, mai adevărate cuvinte sălășluiesc în întuneric, în tăcere, absență, ecou... ”?*

Ecoul, din păcate tot mai stins, al unei modulații cosmice a proiectului metafizic „din deal în deal, de la Tăușeni pînă la Viena”, adică al transformării unui drum „de hotar”, într-unul european-planetar!

(*Tribuna*, Nr. 255, 16-30 aprilie 2013)

DESPRE NAIVITATE:

(I). Švejk - un naiv indestructibil.

Trebuie să mărturisesc de la început că articolul semnat de, *in pectore*, încă prietenul meu Vladimir Tismăneanu în **EVZ**, cu un titlu care se dinamitează singur, prin concentrarea în relativ din primul cuvânt a absolutului conținut în ultimele două: „*Misiunile*” lui *Adrian Marino: între erudiție și delațiune*, mi-a provocat o mare tristețe. Nu îl voi comenta acum pentru a nu lăsa primele impresii să inducă, prin vibrații de stil armonice stării emoționale, dezacorduri de fond în ceea ce ar trebui să fie exprimarea unei calme, austere și respectuoase diferențe. O voi face în zilele ce urmează. Acum, reținând doar o *etichetă* din cuprinsul articolului, și anume pe cea de **naivitate** și pentru că a făcut referință punctuală la revista *Verso* din Cluj, voi păstra aceste două elemente ca **loc comun** amîndurora, loc din care ne va fi, poate, mai ușor apoi să acceptăm, dacă nu se mai poate cu tandrețe, măcar cu o diferență *in-diferență* că, cel puțin în acest moment, nu mai pășim pe același trotuar. Poate că nici în același sens. Asta rămîne de văzut. Așadar, voi posta aici un text *despre naivitate* care a fost, mai întîi, publicat în revista *Verso*, la sfîrșitul anului 2007! Iată textul:

„Nu sunt *naiv* să cred că toată lumea știe ce este un **naiv**. (Luîndu-mi această primă măsură de precauție, pot/ aş putea spune deja că *naiv* e totdeauna altcineva, *naivul* nepercepîndu-se pe sine ca atare, el fiind, în chip

fatal, doar un *în sine*, nu și un *pentru sine*.) Voi apela, prin urmare, la unul dintre sensurile reținute de dicționare pentru acest substantiv-atribut. Anume, la cel consemnat de Lazăr Șăineanu în al său **Dicționar Universal al limbii române**: „**naiv** a.1. care vorbește cu simplitate: **copilul e naiv**; 2. care spune cam nerozește ce ar fi mai bine să tacă.”

Așadar, naivul pare a fi tipul care rămîne prins în copilărie, neatins de complicațiile și complexitatea unei maturități instruite. Pare să păstreze o **inocență perpetuă**, de cele mai multe ori inadecvată. Apoi, el este un **păgubos**: el vorbește atunci cînd e bine să se tacă, el pierde cînd e vreme de cîștig, el e sigur cînd toată lumea se îndoiește și, invers, el se miră cînd toată lumea e plictisită. Capacitatea lui infinită de a se mira l-ar putea asemana, un moment, filosofului. Numai că *mirarea* lui este unidimensională, nu are *adîncime*, nu este întrebătoare și nu este ordonată axiologic.

Deși naivul nu se percepe pe sine ca fiind *naiv*, acesta poate avea momente de revelație, în care vălul cade, ceața se risipește și o nouă conștiință se trezește în el. Efectele pot fi devastatoare: cazul Panait Istrati ori al unor *tovarăși de drum* ai revoluției proletare sunt mai mult decît instructive.

Există și *jocul* invers: personaje perfect responsabile, de îndată ce asupra lor planează vinovății grave, îmbracă haina *naivului* („*N-am știut ce se întîmpla la Pitești, în celulele lui Țurcanu.*” - declară *naiv* comandantul penitenciarului de tristă amintire.), încercînd să-și construiască un alibi din naivitate.

În plan politic, **naivii** sunt alegătorii, în plan economic-consumatorii. Primii sunt, de regulă *turmentați*, ceilalți - *captivi*. Ei pierd și atunci cînd

cîștigă. S-ar părea că **naivitatea**, care nu e niciodată a **mea**, e un semn sigur de dezintegrare. Și totuși...

Iată un *erou* de o *naivitate monumentală*, care se dovedește a fi *indestructibil*: **bravul soldat Švejk**. Arestat pentru că a spus ceea ce toată lumea *tăcea*, acuzat că simulează inaptitudinea militară cînd el se înrolează voluntar, bănuț de spionaj sau dezertare cînd el își caută cu tenacitate regimentul, jucat (și pierdut) la cărți de ofițerul căruia îi era ordonanță credincioasă, Švejk supraviețuiește senin, fără crize de conștiință și fără angoase existențiale. Întrebat de judecători de ce este arestat, el răspunde: *Cu onoare vă raportez supus că eu mă aflu aici, la comenduire, ca un prunc găsit.*

În fața inocenței și a naivității lui Švejk n-ar fi rezistat, cred, nici *marele stat al sovietelor*. Cum ar fi putut rezista imperiul chezaro-crăiesc!"

(II). Între luciditate și cinism

Așadar, dacă suntem în general de acord cu o *îndoială metodică* de tip cartezian, am putea - pentru discuția noastră - și să *acceptăm metodic* faptul cultural de nivelul simțului comun că, între voltaire-anul *Candid* și popularul (la români) *Păcală*, putem identifica o scară graduală, cu nenumărate nuanțe, a sensurilor cu care circulă în discursul *cult* sau *folcloric* atributul/substantivul **naiv**. Domnul Vladimir Tismăneanu reține *justițiar* pentru Adrian Marino adjectivul tare, de *astuțios* și pur și simplu *neutru*, pentru Noica pe cel de *naiv* atunci când scrie: „*Naivitatea autorului Povestirilor despre om (chiar și așa amendată fără echivoc de Monica Lovinescu în acei ani) era cu totul altceva decât o strategie construită prin astuțios camuflate complicități colaboraționiste.*” Nu ne spune care au fost *amendările* Monicăi Lovinescu, lăsînd să se înțeleagă că *naivitatea* lui Noica este inatacabilă, dar este aproape irevocabil în aprecierea strategiilor culturale ale lui Marino. Deși, tot domnia-sa constată și se întreabă - *ca un veritabil naiv*, deci unul care nu se percepe pe sine - la numai cîteva rînduri distanță: „*Este totuși stupefiant că nu se poate avea acces la dosarul lui Adrian Marino ca informator al Securității interne.*” Și, într-o ieșire retorică ce ar fi trebuit, poate să aibă forța *pumnului în masă* dar nu are decât efectul comic al lui Farfuridi, întreabă: „*Întreb aici: din ce rațiuni?*” Dar, a confirmat pînă acum, cineva oficial din cadrul C.N.S.A.S. că acel dosar

există? Cel puțin de la distanța de la care privesc eu lucrurile, nu știm. Dar, știm câte ceva despre *naivitatea* lui Noica. Iată, o mărturie a altui cărturar cu probleme de dosar, Alexandru Paleologu, care în stilul său franc, îl face pe prietenul său (dar nu într-atît cît Platon), pur și simplu *mincinos*: „*El n-avea nici o stimă pentru empiriștii englezi, considerîndu-i nefilosofi. Iar în teza lui de doctorat le face un loc foarte echitabil, găsește cele mai bune argumente, cele mai inspirate forme de a-i omologa. Deci era nesincer. Poate mai puțin nesincer decît a fost mai tîrziu.*” (într-un interviu realizat de Constantin Iftime și publicat în revista *Hyperion*, nr.3, 1997.) (Mai există și alți „cărturari” care în tezele lor de licență au fost *nesinceri*, și, mai tîrziu, *mai mult sau mai puțin nesinceri*.) *Desigur*, mi se va spune că e vorba de un fel aparte de minciună, de acord, n-o calific (deși *il est tragique de devoir mentir pour une bonne cause*) dar trebuie să observăm că are o *strategie* și un *scop*, deci nu e, în nici un caz *naivă*. Greu, de altfel, oricum am interpreta *naivitatea* să o lipești ca etichetă unui filosof care - tocmai s-a citat cartea sa despre Hegel - înțelegea mai bine decît mulți alții *viclenia rațiunii istoriei*. Mai degrabă, i s-ar potrivea, dacă nu cea de *cinic*, în orice caz una de *lucid fără lirism*. Prin urmare, nici unul nu e *naiv*, și *amîndoi pot fi suspectați de sinceritate incompletă sau chiar nemărturisire completă*. Nici unul, însă, nu era un gînditor religios. Dar cine *sunt*, atunci, *naivii*?

E limpede, cred, că nici generalii și coloneii din toate direcțiile și serviciile speciale ale Securității nu pot fi bănuți de așa ceva (după ce l-am văzut pe sinistrul comandant al Sighetului, Ciolpan, am înțeles că era *cinic* și rudimentar, *dar nu naiv*, și ca el au fost mulți alții). În orizontul discuției noastre nu mai rămîn

decît cei pe care, prin *toate mijloacele*, și aș spune că în aproape *toate timpurile*, acestea însemnînd înainte și după 1989, *toată lumea* s-a străduit din greu să-i maculeze, să-i marginalizeze, să-i decredibilizeze : **vocile critice ale națiunii tăcute**, *neunii, naivii, netaleantații, vînduții...* De cîți *naivi* e nevoie să salvăm lumea? De toți sau de nici unul. Soljenitsin spunea cîndva că ar fi suficient ca toți rușii să spună adevărul odată și marele moloh s-ar prăbuși într-un minut! Avem cîțiva și noi, dar aceștia au fost, și unii dintre ei mai sunt, **lucizii, mințile libere, necocoșate ale unor caractere exemplare** : un Paul Goma, Dorin Tudoran, Vasile Paraschiv, Doina Cornea, Gabriel Andreescu, Radu Filipescu, Iulius Filip, Mircea Sevaciuc și desigur încă alții care mă vor ierta pentru omisiune, dar nu domniile lor erau, î n primul rînd tema discuției. Ci modul regretabil în care autoritatea științifică a domnului Tismăneanu creditează, prin asociere, în virtutea unei generozități aproape fără discernămînt, un cor jalnic de „*anonimi convertiți subit*„, dar nu la ceea ce crede domnia sa, ci chiar la opusul său. „*Oricum ar sta lucrurile* - notează domnul Vladimir Tismăneanu - *cînd se va scrie istoria relațiilor dintre intelectualii români și totalitarism, amintirile lui Adrian Marino vor trebui examinate cu mare atenție și cu indispensabilă prudență.*” Dar lucrurile trebuie sa stea *drept* încă de acum, altfel cum se va scrie, cînd se va scrie, *istoria*?

Mă întreb, în final, pentru că nu-mi face nici o plăcere să mai navighez pe această mare tulbure ale cărei țărături prea îndepărtate unul de altul par a fi disperarea și speranța, **cine sau ce** a împiedecat o astfel de abordare a cărții lui Adrian Marino de la bun început? Sau, mai limpede, **cine sunt naivii, cine sunt**

cinicii și cine sunt lucizii? În ce mă privește, mă onorează calificativul de *păgubos al cinstei*, pe care mi l-a acordat Monica Lovinescu. Prin urmare, nu văd nici o piedică în *a rămîne loial unui prieten dar nu și fidel cauzei sale* atunci când aceasta nu mă mai convinge. Pentru că, oricare va câștiga, în final nu va fi vorba de o victorie.

(III). „Naivii” D-lui Tismăneanu

Nu prevăzusem acest al III-lea episod. Dar postarea de azi de pe blogul D-lui Vladimir Tismăneanu, *Heidegger, nazismul și metapolitica*, mă determină - și pentru că mi-a răscolit memoria, (*Andenken*, ca să rămînem în terminologia heideggeriană) - să risc încă o intervenție. Prima parte a textului domniei sale se referă la un text al *Hannei Arendt*, redactat cu prilejul aniversării a 80 de ani de viață a ilustrului filosof german. *Textul*, are această dedicație: *Pentru tine, de 26 septembrie 1969, după patruzeci și cinci de ani la fel ca întotdeauna, Hannah. Mai întîi, o anamnesis:*

26 septembrie 1976. Cluj. Este a nu știu cîta zi în care trebuie să mă prezint la ora 7 dimineața, la *Securitate*, pe strada Traian. Pînă seara, cînd am voie să plec să dorm la gazdă, deși există un mandat de arestare emis pe numele meu. *Tema* pentru azi, ca de altfel pentru toată săptămîna asta, *Heidegger*. Dar, azi am noroc: a murit Heidegger iar în *Luceafărul* pe care îl iau de la un chioșc în drum spre interogatoriul continuu la care sunt „invitat” vād, pe prima pagină un titlu mare, și nu-mi vine să cred, care anunță *Moartea unui mare umanist!* Articolul era semnat de poetul Ioan Alexandru. Cu revista în mînă am intrat în „palatul” Securității, dar la subsol!, și, într-adevăr, în acea zi interogatoriul a fost suspendat. Probabil, se așteptau noi „instrucțiuni”! Ele au venit, dar nu mi-au fost favorabile. Mai erau destule alte *teme* de „clarificat”.

După cum se poate vedea - și pe blogul d-lui Tismăneanu - *tema Heidegger* nu este clarificată nici pînă astăzi. Mărturisesc că Heidegger nu mai face obiectul atenției mele de cam multișor. Am avut experiențe dintre cele mai neplăcute de cîte ori m-am apropiat de opera acestui mare filosof, și înainte de 1989 și după. Acum, însă, mi-a atras atenția din nou folosirea (abuzivă, cum se va vedea) a acestui termen *Saint Bernard* al conștiințelor rătăcite, care este **naivitatea**. Cum comentează d-nul Tismăneanu textul citat mai sus - dar cu dedicația asumată, citată doar de mine, nu și de comentatorul care se referă la el - se vede în acest fragment:

„Nu puțini au fost cei care i-au reproșat (Hannei Arendt, n.m. V.G.) că a încercat să-l exonereze, că s-a angajat într-o veritabilă apologie. Rătăcirea din 1933, penibilul discurs rectoral care a făcut să curgă atîta cerneală și care i-a dezamăgit pe viață pe foștii studenți favoriți ai lui Heidegger (Karl Lowith, Hans Jonas, Herbert Marcuse) erau atribuite, în perspectivă arendtiana naivității magistrului ei filosofic. **Naivitate** (s.V.T.): acesta era cuvîntul Hannei Arendt. Un cuvînt care cum scriam recent, cred că **poate da seama** (s.m. V.G., o „umbră”, „urmă”, în sensul derridian, a *Gînditorului de la Păltiniș* în discursul unui analist politic liberal și raționalist!) pentru anumite scăderi altminteri de negîndit din partea unor oameni geniali.”

Tocmai acest „*altminteri de negîndit*” mă interesează, mai exact spus, teimeiturile pentru care acest **altminteri trebuie să fie abandonat pentru a face loc unei prestidigitații derogatoare de responsabilitate**. Dar, s-o luăm încet, căci *vom gîndi chiar altminteri*. Hannah Arendt nu încearcă nici o clipă să-l exonereze de responsabilitate pe Heidegger

pentru discursul său rectoral din 1933, **care nu e „penibil”, ci vinovat**. Ea face un superb și tensionat efort să explice, ceea ce este cu totul altceva. Și, nu cuvîntul *naivitate* este cel convocat pentru a limpezi apele. După ce evocă avertismentul dat încă de Aristotel (după eșecurile siracuzane ale lui Platon), și anume ca „*filosofii să nu încerce să joace rolul regilor în lumea politiciii,*”, Hannah Arendt notează: „*Nouă, celor care vrem să-i cinstim pe gînditori, deși locuim în mijlocul lumii, n-are cum să nu ni se pară ciudat sau poate chiar supărător faptul că atît Platon, cît și Heidegger, atunci cînd s-au implicat în lucrurile omenești, s-au îndreptat către un tiran sau către un Fuhrer. Poate că asta nu se datorează doar conjuncturilor istorice, și cu atît mai puțin unei predispoziții naturale a fiecăruia (id est, naivitatea, n.m. V.G.), cît mai curînd unei deformation professionnelle, cum o numesc francezii. Căci o anumită tendință tiranică poate fi atestată, teoretic vorbind, la aproape toți marii gînditori (Kant este marea excepție). Iar dacă tendința aceasta nu apare confirmată în faptele lor, este numai fiindcă foarte puțini dintre ei au fost dispuși să treacă dincolo de simpla „capacitate de a te uimi în fața lucrurilor simple”, pentru a ajunge să „își facă din această uimire locuință.” Iar în ce-i privește pe aceștia, puțini la număr, este pînă la urmă indiferent în ce direcție i-au mînat furtunile veacului lor.” (Conform Hannah Arendt & Martin Heidegger. *Scrisori 1925-1975 și alte documente*, editate de Ursula Ludz, traducere din germană de Catrinel Pleșu și Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 2007, p.216.)*

Așadar, tendință tiranică și nu naivitate. *Naiv*, aș putea spune, acum după atîția ani, am fost eu, și în

1976, și în 1987, și în 1989 și, poate, încă și astăzi. *Pentru că încă mai cred că un intelectual, mai mult sau mai puțin „public”, are ca principală misiune tocmai pe aceea de a se opune oricărei tendințe tiranice, oriunde și oricum s-ar manifesta ea.* Chiar și, sau mai ales, în lumea ideilor. Și, pentru că îmi dau seama că am intrat într-un vacarm, întreținut artificial în bună măsură, voi încheia citînd dintr-un autor „legat” de prea des invocata, de d-nul Tismăneanu în bătațiile d-sale retorice, **Monica Lovinescu:** *„Este insuportabil ca acest vacarm democratic să fie asediat în esența lui de dictatori ai culturii personale sau ai ceea ce se numea cultura în timpul lui Ceaușescu și al clanului său, cînd în acest vacarm, în această răspîntie de dialoguri necesară în cetate există, din nefericire loc și pentru acești impostori din nou activi, din nou activiști. Lucrurile se complică iar vacarmul își pierde din măreția și necesitatea lui imediată.* (dintr-un interviu pe care am avut privilegiul exclusiv de a-l realiza cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, la București, în aprilie 1990 și publicat în numerel 5 și 6 ale revistei *ASTRA*, același an. De asemenea, editat în volum, sub titlul *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, cu o postfață de Liviu Antonesei, la Editura Eikon, în două ediții, 2010 și 2013).

Sigur, nu-i cer d-lui Tismăneanu o atitudine echivalentă cu a acelor germani care, observînd niște turiști ce încercau să fotografieze una dintre reședințele lui Heidegger, au luat-o pur și simplu la fugă, pentru a nu fi cumva surprinși în cadru. Nici un refuz ca acela al Filarmonicii din Tel Aviv, care nu numai că nu interpretează niciodată muzică din Wagner, dar nici muzicienii invitați nu pot s-o facă. Dar, să fii directorul științific al IICCMER și să fii „heideggerian” este mai

mult decît o impolitețe. Îmi induce mie - am vorbit tot timpul în nume personal - încă o dată un sentiment de vinovăție, de această dată răsturnat, dar, mai important îmi induce un sentiment de neîncredere cu privire la realizarea, în profunzime, a obiectivelor Institutului. Căci, dacă Marius Oprea căuta fizic, săpînd la propriu gropi, și identifica vinovați, din astfel de luări de poziție nu deduc decît că acestea (gropile) vor fi înlocuite sau chiar reacoperite cu o „bibliotecă” ce va documenta *despre naivi și naivitate!* Se pare că n-am înțeles nimic din catastrofa de la Katyn: deschiderea, pentru a doua oară, simbolic-tragic, a acelei gropi a făcut mai mult pentru adevărul Poloniei decît toate cărțile dizidenților polonezi! Ca să nu mai vorbesc de cele ale lui Heidegger! Sau, la noi, cele ale lui Noica (în orice caz, cel puțin unele!).

A bon entendeur, salut!

(mai 2010, pe blogul personal)

ADRIAN MARINO

1.Calea de acces

Apariția „autobiografiei” lui Adrian Marino pare să fi trezit dintr-o relativă somnolență dezbateră de idei în „viața literară” românească. „Dosare” consistente i-au fost dedicate *Vieții unui om singur* în *Observator cultural*, *Suplimentul de cultură*, *Verso* la care se adaugă acesta, din *Tribuna*. Desigur, au mai fost luări de atitudine, de toate nuanțele și intensitățile. Cultura română pare să nu rateze șansa unei dezbateri serioase, pînă la urmă, chiar despre ea însăși. Căci, în esența sa, „cartea unui eșec” - cum a fost numită - este nu numai despre „eșecul” unui om care n-a fost „prizonierul” decît al propriei sale libertăți, dar chiar despre eșecul de adîncime al culturii române, condamnată la „reîntemeiere” perpetuă, cantonată în superficialitate ori în „enciclopedism lăutăresc”. Cum cultura nu există în afara oamenilor de cultură, se înțelege că multe vanități au fost rănite, provocînd reacții pe măsura actului chirurgical critic la care au fost supuse. Nu le vom face inventarul.

În aceste puține rînduri nu doresc decît să semnaliez două „indicatoare” bibliografice - dar în care se obiectivează cu asupra de măsură natura „subiectivității” lui Adrian Marino - pentru a lumina în plus „o cale de acces” spre o înțelegere adecvată a „cadoului” făcut postum culturii noastre de Adrian Marino.

Primul, ar fi recitirea, ca o „mise-en-abîme” a propriei biografii a lui Marino, a cărților acestuia despre Macedonski. Vom descoperi o poziționare teribil de asemănătoare a amîndurora în raport cu contemporanii, cu societatea și modernitatea. O analiză comparatistă desfășurată ar lua prea mult spațiu aici. Deocamdată, mă voi mulțumi să observ că „alegerea” lui Alexandru Macedonski ca subiect pentru „revenirea” în orizontul liber și activ al culturii a lui Adrian Marino, acum după ce opera lui s-a încheiat, nu pare întîmplătoare. Mai mult, ea capătă semnificația unei „declarații de intenții”!

Al doilea „indicator” îl găsim în ediția a II-a a cărții *Prezențe românești și realități europene*, care pare să nu fi avut alt scop decît acela de a „purta” un alt text, adăugat cu această ocazie: *Mica autobiografie spirituală (fragmente)*. Avem aici „anunțate” toate temele „marii autobiografii”: „sinceritate”, „subiectiv și obiectiv”, „antisentimentalism”, „român și european”, „protocronism, pancronism, sincronism”, „lecția succesului”, „prieteni și relații” - altfel spus, toate „variabilele” unei „formule personale”. Toate „temele” fiind tratate respectînd exigențele „unui jurnal intelectual”, acesta n-a generat „gălăgia” ce s-a iscat la apariția „marii autobiografii”. Dar se constituie, odată cu apariția acesteia, în structura de rezistență a ei și cele două trebuiesc citite împreună.

Astfel abordat, „accesat”, „pașoptismul utopic” al lui Adrian Marino și-ar dezvălui dimensiunile pragmatice urgente, iar „mizantropia” sa monumentală ne-ar ajuta să înțelegem (și să acceptăm) „ratarea” istorică a culturii române.

(*Tribuna*, Nr. 183, 16-30 aprilie 2010)

2. Adrian Marino la 25 de ani. „Exerciții”(le) „de independență” sau „să n-o uităm pe... Mimi”!

La prestigioasa Editură clujeană **Eikon**, a apărut cu vreo trei ani în urmă un monumental volum care ne pune la îndemână în premieră toată publicistica lui Adrian Marino, de la debut pînă la îndepărtarea brutală a acestuia din viața publică. Această importantă restituire se datorează, în primul rînd hermeneutului, criticului și istoricului literar **Aurel Sasu**, „binevoitorului acord” al Doamnei **Lidia Bote-Marino**, precum și sprijinului unei echipe de documentariști de la Biblioteca Centrală Universitară *Lucian Blaga* din Cluj, coordonați de prof.univ.dr. **Doru Radosav**, director al acestei instituții care găzduiește - ca urmare a voinței testamentare - formidabilul *Fond Marino*.

Aceasta nu mai este o „răfuială” postumă, ci un corpus impresionant de texte antume (chiar de tinerețe) în care structura esențială a arhitecturii atît de complicate a gândirii lui Adrian Marino poate fi cu mare exactitate reconstituită. Nu-mi propun, acum, o analiză, a acestei cărți, mulțumindu-mă, forțat de constatarea că ea a „trecut” mult mai puțin luată în seamă decît volumul scris pentru postumitate, *Viața unui om singur*, să citez doar doar cîteva rînduri din scurta - dar densa și plina de elocință - prefață a îngrijitorului ediției, intitulată (o „undiță” semantică și acest titlu!) *Exerciții de asceză*:

„La debutul publicistic (1939), Adrian Marino avea optsprezece ani. Își căuta o „formulă sufletească proprie”, obsedat de „valoarea în sine”, de „elanul către totalitate” și de conștiința „destinului individual” Avea cultul „operelor mari”, al „intelectualității ridicate” și al „culturii maxime”, excepționale, ca forță vitală a unei civilizații. În cercetările de istorie literară, îl interesează „informația sistematică și de bună calitate”, „izvoarele de primă mână” și fidelitatea față de „norma interioară” a personalității umane. Se visa „o conștiință puternic individualizată, egolatră, egocentrică”, autor de contribuții fundamentale, preocupat de cărți scrise „sub specia eternității”, orientat de „preferințe irezistibile”, într-un cuvânt, om de gust clasic, apologet al exemplarului și al adevărilor morale intangibile.”

Din *NOTA ASUPRA EDIȚIEI* aflăm că „*Volumul restituie, pentru întâia oară, publicistica lui Adrian Marino, dintre 1939 (anul debutului) și 1947 (ultima colaborare din Națiunea, căreia-i vor urma, în 1949, arestarea, detenția și domiciliul obligatoriu din Bărăgan, pînă în 1964). Ediția întregeste, astfel opera ideologului, cunoscut, începînd cu deceniul șapte al secolului trecut, mai ales ca autor de mari construcții teoretice.*” Făcînd eu „socotelile”, am însumat 109 texte, distribuite în patru secțiuni, după cum urmează: **I.Studii (13); II.Articole și eseuri (80); III.Cronici și recenzii (9); IV. Efemeride macedonskiene (7).**

Cu speranța de a deschide „apetitul” pentru o lectură nebruiată de vacarmul stîrnit de memoriile lui Adrian Marino, am selectat pentru această ediție a *Confesiuni-lor*, din secțiunea a II-a, textul de mai jos:

POEZIE ȘI REVOLUȚIE

„Istoria literară este plină de paradoxe ironice. S-ar crede (și lucrul este afirmat cu gravitate de unii) că epocile revoluționare au dat naștere, de fiecare dată, unei poezii care să-i exalte idealurile. Nimic din toate acestea. Între aspirațiile politice, oricât de violente ar fi ele, ale unei societăți într-un moment crucial din existența sa istorică și literatura epocii respective nu se poate stabili nici un fel de raport necesar. Pegasul cu greu poate fi înhămat la carul propagandistic al Revoluției. Un picant exemplu este acela al Revoluției franceze.

Ce teme literare gustau contemporanii visători ai lui Marat și Robespierre putem afla răsfoind cu oarecare atenție *Almanahul muzelor*, a cărui apariție n-a încetat nici o clipă în tot timpul teroarei. Despuierea a fost făcută cu o secretă ironie de Remy de Gourmont (I. *Almanach des Muses pendant la Revolution*, Promenades Litteraires. IIe serie) și este plină de revelații distractive. Dar, mai întâi cine spunea că decapitarea lui Louis XVI trebuia să fie cîntată neapărat în versuri? Fabre d'Eglantine, figură revoluționară de primă mărime, foarte indicat pentru așa ceva, fiind și poet este celebru (ironie a destinului) tocmai printr-o mică poezie, de un pacifism azi de neconceput. Sînge, ură pentru aristocrați, teroare? Da de unde... Este vorba de o o păstorită surprinsă de ploaie și nu este știutor de limbă franceză care să n-o fi învățat în copilărie.

„*Il pleut, il pleut bergere
 Presse tes blancs moutons:
 Allons sous ma chaumiere
 Bergere vite, allons
 J'entends sur le feuillage
 L'eau qui tombe a grand bruit
 Voici, voici l'orage
 Voici l'eclair qui luit.*”

Dar, veți spune, poezia datează din 1780, deci înainte ca Fabre d'Eglantine să fie cuprins de friguri regicide. *Almanahul Muzelor*, despuiat în amănunțime de Remy de Gourmont, ne dovedește că poezia anilor 1790-1796 s-a ținut, în același chip, departe de orice agitație politică. Ici-colo câte un cuplet de actualitate, o odă efemeră, o aluzie. În linii generale, se poate însă afirma că revoluția de la 1789 n-a priit deloc poezilor francezi. De altfel, Fabre d'Eglantine însuși, alături de Roucher și Andre Chenier, au murit pe eșafod.

Netulburați de sentințele tribunalului revoluționar, poeții își vedeau de treabă. Se continua tradiția poeziei galante a sec(olului)XVIII, se făceau fabule foarte la modă, erau pastoralele în stilul lui Gessner și Florian, sălciile erau des cîntate.

Fabulele lui Florian apar în 1793. Lebran-Pindare exalta *Le Triomphe de nos paysages*, Andre Chenier scria *La Jeune Tarentine*. Nimeni nu era preocupat de politică.

Inspirația poetică adevărată era secată. Totuși, nimeni nu se gîndea să se inspire din evenimentele contemporane, teribil de prozaice. Cînd un poet își uscuse întreaga vîină, el deschidea, în ultimă instanță, un clasic și-l parafraza. Indiferența pentru

actualitate era desăvârșită. În plină criză de sterilitate, Collin d'Harleville deplîngea *Les Muses delaissees*, Saint-Ange refăcea, după Ovidiu, *Philemon et Baucis*. În sfîrșit, apar și turturelele ca într-o poezie de Gaborit de Clissau, de o puerilitate desăvârșită și aparent anacronică:

„*Que murmurez-vous de si doux?*
Que roucoulez-vous de si doux?”

Tabla de materie pe anii 1793 și 1794 (ne aflăm în plină teroare) este deosebit de semnificativă. Se publică, ce e drept, *l'Hymne des Marseillais*, „par M. Rougez officier du Genie”. Încolo, mereu poezii de dragoste în ton badin, fabule de Florian, epigrame în care este ironizat (culme a neatenției cenzurii!) pînă și Robespierre. Vin la rînd alte parafraze după clasicarii de vodeviluri, fragmente de poeme didactice, noi, sălcii, în care se specializează Ducis, eternul Parny etc. Capetele cădeau zilnic. Spiritul unui Benoît la Mothe era însă în altă parte. El îndrepta versuri *a ma plus tendre amie*. O chema Mimi și, pe măsură ce citești poema, bagi de seamă că Mimi era o cățelușă.

„*Ma Mimi, le tresor, le charme de ma vie!*”

Să se mai susțină că între poezia unei epoci și revoluția care o zguduie nu este un paralelism riguros! S-ar mai putea aduce și alte exemple din alte literaturi. Dovada credem însă că este făcută: poezia este o lume aparte, abstractă, cu legile ei interne, mai totdeauna nepăsătoare la frământările politice. Mimi, rizibila cățelușă a lui La Mothe este un mic simbol al gratuității lirice. Pe Mimi să n-o

uităm niciodată.” (Publicat în *Națiunea*, nr.32, **29 aprilie 1946**, p.2.)

Vi se pare că acest mic text (fie și numai acesta, pe celelalte invitându-vă să le degustați singuri) ar fi putut apărea în, să spunem, 1956? Să nu vi se pară: chiar și pentru că a apărut înainte de acel an (și nu numai acesta, ci și multe altele), fără a mai socoti că autorul lor mai avea și ghinionul să fie membru al P.N.Ț., a fost suficient ca să „dispară”, măcar pentru un timp, însuși autorul. Că de citit, se poate citi cu încântare și folos, iată, și azi! Chiar dacă or mai fi strâmbând unii din nas... anume, cei cuprinși de... „friguri regicide”!

(*Confesiuni*, Nr. 13, ianuarie 2014)

Ion Bălin - un ambasador al Maramureșului

Mi se întâmplă acum, „provocat” să scriu câteva rânduri despre **Ion (Jean) Bălin**, precum lui Socrate ori Sfântului Augustin, să spun: dacă nu mă întrebați cine e Jean, știu, dar dacă mă întrebați nu mai știu. Îmi vin în minte, într-o primă instanță (aceea a memoriei), ceasurile petrecute ca timid și fascinat „auditor” cu „dom’ Profesor”, pe terasa din Grădina Morii, la Sighet, pe malul Izei, în primăvara și începutul verii anului 1974 (eram aproape la încheierea stagiului militar obligatoriu, ca „terist”, la batalionul de grăniceri, alături de alți colegi, iminenți „ucenici” într-ale filosofiei). Îmi amintesc cum, pornind de la relația **Sau-Sau** din lucrarea danezului Kierkegaard, **Despre conceptul de ironie**, Jean Bălin trecea spectacular la **Și-Și**. Simțeam (mai mult decât înțelegeam atunci) că, dincolo de demonstrația de logică, era ascunsă și o lecție de etică. Viața lui (activitatea didactică, academică dar și publică, la cel mai înalt nivel) precum și opera științifică (de pildă prețioasa sa lucrare **Silogistica românească tradițională și modernă**) ale magistrului au demonstrat că i-a fost mai aproape, mai intim-constituvă personalității, punerea laolaltă, în armonie dar și ordine severă, conținută în **Și-Și**, decât deșirarea angoasantă din **Sau-Sau**.

Adecvarea și alăturarea, **împăcarea** - după reguli limpezi și ferme - par să fie verbele care i-au guvernat acțiunile. Nu e de mirare că a fost (încă o dată)

înnobilat și cu titlul de ambasador. Exersase această funcție de mediator (**diplomatică** și în cultură!) de fiecare dată când a mijlocit, în adevărate ritualuri paideice, săvârșite pentru prieteni, între logică **și** poezie, metaforă **și** silogism, tradiți **și** modernitate ori, chiar mai concret, între periferie **și** centru, provincie **și** metropolă.

Cred că o distincție descrisă cu mare finețe de Constantin Noica (nume ce poate fi convocat cu îndreptățire în această scurtă evocare, cum ar putea fi și cel al lui Petre Țuțea) ar putea sugera cel mai plastic **locul geometric** în care ne plasează orice încercare de definire a personalității lui Ion Bălin: între **exactitate și adevăr**. Este chiar condiția majoră a oricărui ambasador.

Și, nu Sau.

În ce mă privește, și pur subiectiv, Jean Bălin a fost un ambasador al sensibilității arhaice într-o „țară” a raționalității moderne și postmoderne. Iar dacă voi localiza sensibilitatea arhaică pe care am evocat-o în Maramureșul **nostru**, și raționalitatea (post)modernă în ipostaza monumentală a artei lui Mihai Olos, atunci îl așez pe Excelența Sa, Dr. Ion Bălin, lângă un alt spirit luminat al Nordului din memoria mea, anume Vasile Grigore Latiș.

Voievodatul (istoric dar și cultural) al Maramureșului n-a avut prea mulți ambasadori de acest calibru! Pentru **pacea** lui, memoria acestora trebuie cinstită.

(În volumul colectiv *Omagiu ambasadorului. Prof.Dr. Ion Bălin*, coordonator Nicolae Iuga, Grinta, 2013)

Mihai Şora: o clipă solară într-un timp întunecat

În rîndurile ce urmează încerc să depun mărturie, în acest moment aniversar, despre cum l-am „citit” eu pe Domnul Mihai Şora prin grila unei „lecturi” aplicate de Domnia Sa lui Mircea Eliade. Sau despre o „trecere”, şi anume una care ar accepta adjectivul blagian fără nici o sfială.

De la **solilocviu** la **dialog**. Douăzeci şi cinci de ani mi-au fost necesari să „văd” această „relație”, acest „pasaj” - cînd subteran, în operă, cînd suspendat, în actul de viață - de la **raționalismul magic** al lui Mircea Eliade la **umanismul secular** al lui Mihai Şora. Sau, de la **inițiat** la **inițiator**. Sau, mai simplu, de la **cel care primește** la **cel care dă**.

Nu cărțile Domnului Şora - pe care le-am citit şi le recitesc, la intervale de timp inegale, în dispoziții ale spiritului mereu schimbate - m-au ajutat să înțeleg. Nu despre acestea va fi vorba în rîndurile ce urmează, deşi fără lectura lor ele n-ar fi fost posibile. Ci, despre întîlnirile cu Domnia Sa, mai exact două anume, datorite de *cartea vieții*, la o distanță de douăzeci şi cinci de ani una de cealaltă. Fără aceste întîlniri, aş fi scis, poate, despre cărți dar, atunci, rîndurile acelea n-ar fi fost, probabil, cele mai potrivite.

Prima întîlnire (din cele două „admirabile” pe care le evoc), s-a petrecut în toamna anului 1986, la Bistrița, cu prilejul unei ediții a „subversivelor”

Saloane Rebreanu, organizate de gruparea de tineri literați, artiști plastici și muzicieni care gravitau, ca într-un sistem planetar paralel, în jurul persoanei, ideilor și energiei lui Oliv Mircea. Cei trei *F* (frigul, foamea și frica) păreau să câștige iremediabil răboiul cu celelalte litere ale alfabetului condiției umane în România. Dar era și anul în care murea Mircea Eliade, și printr-un „puci tematic”, una dintre sesiunile de comunicări despre opera rebreniană s-a transformat într-o sesiune de evocări a autorului *Noaptilor de sînziene!* Au luat parte la acest act insurgent Mihai Șora, Andrei Cornea, Virgil Ciomoș, subsemnatul, la îndemnul, se înțelege, al lui Oliv Mircea. Mi-a rămas definitiv în memorie felul în care, plecînd de la două fotografii - una din tinerețe, în anii inițierilor fundamentale, din India, și a doua, la senectute, nu cu mult înainte de sfîrșitul consumat ritualic, în biblioteca sa de la Chicago - *Mai Știutorul* Mihai Șora ne-a dezvoltat fenomenul mirabil al rechemării, la capătul vieții, a energiei formidabile din tinerețe, Mircea Eliade închizînd astfel un cerc energetic spiritual de o mare și magică tensiune iluminatoare. Prezența acestei energii subtile a fost pusă în evidență de privitorul Mihai Șora prin observația, atît de banală, că Mircea Eliade nu a purtat barbă decît de două ori în viață: în Himalaya și la Chicago! Acceptarea bărbii în actul ultim al vieții semnifica, în lectura Domnului Șora, o invocare a primelor energii vitale, dar și spirituale, la care istoricul religiilor se întorcea acum, liniștit și încrezător: nu mărturisise el, cu o maximă generozitate, scopul final al acțiunii sale, în tulburătorul film realizat de Paul Barbăneagră: „*Acest aport, sau acest ajutor, încurajează la tînăra generație (ca o reacție împotriva nihilismului, sînt sigur de asta) nu un optimism naiv de tip burghez sau*

romantic, ci credința într-o lume care abia începe să fie cunoscută în valorile sale ultime.”

Dar, vorbind despre această întoarcere, prin sinea sa cea mai virilă, totuși atât de fragilă și efemeră, în Sinele Universal, ascuns, sensibil dar indestructibil, Domnul Mihai Șora, în fapt - în faptul gândului rostit, împărtășit Mai Tinerilor Prieteni - *pe sine se expunea!* Chiar înainte de a fi venit momentul care i-a prilejuit lui Mircea Eliade o asemenea procedură. Am înțeles această *expunere* abia acum, după douăzeci și cinci de ani, (am găsit, adică, „cheile” pentru „interiorul” acestui act), rememorînd o altă toamnă, tensionată și ea de mari speranțe și deziluzii, cu energii nebănuite și speranțe nemairostite ce se scurgeau în rigola istoriei, cînd la Brașov, din inițiativa *Asociației 15 noiembrie 1987* și a *Sindicatului independent Mișcarea 15 Noiembrie*, se întîmpla, în martelatul an 1990, *Prima întrunire a Rezistenței române anticomuniste!*

Și iată-l pe filosoful Mihai Șora, înțeleptul care și-a cîștigat un loc binemeritat în cultura română, rechemînd și el energiile din tinerețe - din tinerețea sa în **Rezistența franceză** - și neezitînd să se alătore energiilor pozitive ale Cetății! Din interiorul translucid de cristal îndelung șlefuit al operei sale (*Despre dialogul interior, Sarea pămîntului, A fi, a face, a avea, Eu & tu & el & ea... sau dialogul generalizat, Clipa și timpul sau Firul ierbii*), Mihai Șora iese curajos în vacarmul asurzitor din **Cetate** pentru a instaura **Dialogul** întru speranță și bucurie! Rămîn pentru mine de neuitat clipele acelea în care, după ce s-a adresat unei adunări populare de peste 30.000 de oameni în *Piața Sfatului* (ce loc, cu nume parcă predestinat unei asemenea aventuri a spiritului!), a fost purtat în triumf, aproape pe brațe, de-a lungul întregii *Străzi a*

Mureșenilor, pînă la hotel! Și nu le vorbise oamenilor decît despre... **Adevăr!** Adică, despre una dintre valorile cardinale ale acestei lumi care trebuie reconstruită. Așa cum scrie undeva, în *Sarea pămîntului*, „...*deschidem ochii (din prima oară cînd îi deschidem; și poate că tocmai asta înseamnă: a-i deschide) asupra unei lumi de cuvinte. Între aceste cuvinte, separate unele de altele, unele mai mult, altele mai puțin, unele complet, altele deloc, așa cum se întîmplă cu miile și cu zecile de mii de cuvinte de tot soiul din care e alcătuit limbajul nostru cel de toate zilele; între toate aceste cuvinte și ființa nerostită (prezentă - în datul Întîlnirii - la lumina, la nimicul care, nu știu cum să spun, o absoarbe, sau mai degrabă care se mulează pe ea ca s-o pună în evidență), potrivirea e destul de laxă: parcă unele cuvinte i s-ar potrivi totuși; unele mai mult, altele mai puțin, altele chiar complet.*” „Ființa rostită” a Domnului Mihai Șora se face prezentă „în datul Întîlnirii” asumate în Agora, sub semnul acestui cuvînt: **Adevărul**. Căruia i se redă demnitatea umilită de o întregă epocă a domniei minciunii dar și forța regeneratoare de noi energii morale. Înteptul nu spune altceva Cetățenilor decît că dintre toate cuvintele, Adevărul este singurul care nu poate exista decît **în** Dialog. Prin urmare, are o consubstanțială dimensiune democratică, spre deosebire de Minciună, care autistă fiind, tinde totdeauna să devină despotică. Chiar dacă Minciuna se bucură uneori de durata unor epoci întregi, înghețate și întunecate, momentul Adevărului triumfă, în cele din urmă, aproape orbitor.

În confruntare cu Timpul, adesea neprietenos, cînd nu chiar opresiv dușmănos pentru cugetarea românească, Domnul Mihai Șora întrupează o **clipă**

solară (cum ar fi spus Virgil Ierunca), îndrăznesc să spun unică, pe cerul înstelat al filosofiei românești. Când, în cultura română, o asemenea **clipă** a mai durat - individual - nouă zeci și cinci de ani?

Iată de ce am fost privilegiat nu în a mă adăuga celorlalți - mai știutori decât mine - în această *laudatio* colectivă, ci în a mă lăsa absorbit total de măreția acestui ceas fast al spiritului românesc.

Nimic în plus de adăugat la ceea ce chiar Înțeleptul Mihai Șora a ales pentru a-l însoți în acest punct al vieții: **„Lumină, bucurie, expansiune, regăsire, pace - dar o pace activă, iradiantă, într-un cuvânt: viață.”**

(*Tribuna*, Nr. 221, 16-30 noiembrie 2011)

Mircea Ivănescu murind, nu voi mai ajunge niciodată la Sibiu!

Se întâmplă uneori în lume așa: odată cu dispariția unui om să dispară și spațiul locuit de acesta. Umplut, adică, de ființa lui vie. Pe care nu poți să-l vezi, să-l vizitezi sau să respiri pur și simplu câteva clipe în dimensiunile lui decît numai și numai în prezența stăpînitorului său absolut.

Astfel se întâmplă acum, îmi dau seama, pentru mine, murind Mircea Ivănescu.

Prin 1997, parcă prin primăvară, prozatorul și jurnalistul Octavian Hoandă, angajat la vremea aceea în felurite proiecte și programe în zona Sibiu, în complicitate cu Radu Văcărescu și Iustin Panța în orașul de pe Cibin, dar și cu Ion Mureșan și Alexandru Vlad, în orașul de pe Someș, au pus la cale o lansare a recentului meu volum *Fragmente salvate* (apărut la Polirom), la care - prin nu știu ce mijloace persuasive reușiseră să-l convingă - urma să fiu prezentat de Mircea Ivănescu. Evenimentul chiar a avut loc, și Mircea Ivănescu chiar a prezentat cartea. Dar întâmplarea (?), sau emoția mea pentru iminenta întîlnire cu *Mopetele*, a făcut ca să nu ne sincronizăm cei care plecam de la Cluj și să rămîn să bat străzile burgului toată acea zi, cuprins de o suferință aproape fizică, dar și morală.

Anii au trecut apoi și recuperarea acelei întîlniri ratate nu s-a mai produs. Am trecut prin Sibiu doar de

cîteva ori, în grabă și stînjedit de tot felul de servituți. Nu știu dacă i-am mulțumit măcar, cum se cuvine, lui Mircea Ivănescu pentru că printre Kafka, Joyce, Faulkner, Eliot, Fitzgerald și alții a găsit timp și pentru mine. Pentru *Fragmentele salvate* și de el, pentru a nu știu cîta oară, pînă la urmă. *Dar această întîlnire care n-a avut loc va rămîne de-acum un fragment definitiv pierdut.*

Pentru că Mircea Ivănescu murind, eu nu voi mai putea ajunge niciodată la Sibiu, în Sibiul acela în care, în mod miraculos, datorită lui, un orologiu a bătut odată pentru mine!

Să mă ierte Mircea Ivănescu pe mine, iar Dumnezeu să-l odihnească pe el!

(*Tribuna*, Nr. 215, 16-31 august 2011)

*

Între timp, din Sibiu, aflu mai întîi de la poetul Radu Vancu, apoi verific din toate sursele posibile, ceva ce pare de neimaginat: „*Acolo unde era înainte atîta iubire, acum e doar un excavator micuț...*” Adică, memoria a fost înfrîntă de uitare, casa poetului și traducătorului Mircea Ivănescu, unul dintre cei mai europeni scriitori români, a fost demolată în orașul fost „Capitală Europeană a Culturii”!

Ultima ieșire a lui Gheorghe Crăciun

Marea obsesie a celui care își propusese să *alfabetizeze* simțurile (desigur, literar vorbind) a fost *ieșirea*. Ieșirea din nesemnificativ, ieșirea din inerție, ieșirea din tot ceea ce nu se putea transcrie, descrie, scrie. *Textul* a fost pentru Gheorghe Crăciun marele dictator. Incapabil de revoltă, a încercat *îmblinzirea scorpiei*. N-a avut, însă, cinismul necesar pentru a reuși. S-a lăsat fermecat de vraja unei *sirene* de uscat, una care nu jumătate trup de femeie și jumătate de pește avea, ci una care, fără corp, n-avea nici măcar genul definit. Caracterul „etern, tandru, și amar al iubirii” l-a fascinat pînă la absorbția lui, ca într-o gaură neagră, într-un cosmos semantic. La adăpost de ceilalți. De ontologic. „*Sunt eu pentru că mă apăr de ceilalți.*”

El credea că „*prostia nu e doar a minții ci și a corpului*“. De aceea se împiedica nu în fraze (asemenea lui Hubert Selby, construia, cu meșteșugul unui tâmplar, „propoziții sertar”), ci în propriul lui *corp*. A fost toată viața lui singurul lucru care i-a prisosit. Un prieten de o generozitate fără discernămint de multe ori, nu a reușit să se împrietenească cu propriul său corp. Pe care la bănuit tot timpul „*că știe mai mult*”.

„*Vorbire - dictatură. A spune eu înseamnă a-ți asuma o condiție de dictator.*” Or, Gheorghe Crăciun avea vocație de ministrant într-o catedrală.

Nu e deloc vina lui că a trebuit să officieze într-o gară! Fie ea și Gara de Nord!

„Tot ceea ce e în farfurie trebuie cinstit!” - obișnuia să spună prietenul nostru Gelu. Înțelegînd prin farfurie cam ceea ce înțelegeau astronomii egipteni. Ptolemeii...

Suntem într-un *an șapte*, la șapte ani de la ieșirea ultimă a lui George. Chiar și după Wittgenstein ar trebui să fie bine...

(ianuarie 2014, pe blogul personal)

*

Pornind de la un fragment din **Trupul știe mai mult** îmi imaginez că stau de vorbă cu el în „*modulul lunar*” (cum îi numisem eu bucătăria de cel mult 2×2, el numind-o „*nacelă cosmică*„), noaptea târziu, în șoaptă pentru a nu trezi copiii care dormeau în camera (de altfel unică) alăturată. Fumul de *Carpați fără* devenea aproape o gelatină din cauza frigului. De undeva, pe aproape, unde se afla *Stația de salvare*, se mai auzea zgomotul ambulanțelor, fără sirene... Și de la *Spălătoria* din apropiere se auzeau motoarele mașinilor industriale de spălat... Dar noi transformam lumea în cuvinte și căutam o sintaxă potrivită pentru această glorioasă lucrare! Noi nu vroiam să ne „*trăim viața conform gramaticii*” (cum ar spune poetul Ion Mureșan), ci căutam o *gramatică nouă*, care să ordoneze și să raționalizeze, chiar estetic, viața mizerabilă, lipsită de orizont pe care o trăiam deja. Și, aproape imperceptibil, ne trăia ea pe noi...

Trupurile noastre începeau să știe mai repede, cel al lui **George a înțeles** însă primul...

(aprilie 2011, pe blogul personal)

Chipul lui Octavian Paler în „oglinzile” Monicăi Lovinescu

(Schița intervenției la
„Zilele comemorative *Octavian Paler*”
- Făgăraș, 30-31 mai 2013)

În absența unei experiențe personale legate direct de viața și activitatea celui comemorat (cu excepția unor „puncte de trecere” comune, dar în momente diferite, succedându-se la mare distanță în timp), care să îmi permită o eventuală evocare memorialistică, mi-a rămas de ales între două perspective:

- una estetică (literară),
- una etică (biografică).

Dar, experiența livrescă din ultimul an mi-a pus la dispoziție și o abordare *est-etică*, în înțelesul dat acestui concept de Monica Lovinescu. O *diagonală*, cum ar fi spus tot ea. Ori o *ipote(nu)ză*, cum mi-am numit eu o serie nouă de încercări publicistice:

- apelul la „*neobiografism*” - termen și procedură de investigație hermeneutică (re)lansat de Dan C. Mihăilescu (în frumosul său eseu *I.L. Caragiale și caligrafia plăcerii*).

În absența unui jurnal autentic sau/și al unui corpus epistolar ale lui Octavian Paler, voi face apel la

„urmele” (și în sensul dat termenului de Jacques Derrida - *les traces*) lăsate de Octavian Paler în jurnalele Monicăi Lovinescu.

Mai întâi: organizarea/clasificarea acestora:

- **indirecte** („unde scurte”, 1 + 5, adică: vol. I, intitulat chiar așa, *Unde scurte. Jurnal indirect*, Editura Limite, Paris, 1978; vol. II: *Seismograme. Unde scurte*, 1993; vol. III: *Posteritatea contemporană. Unde scurte*, 1994; *Est-etice. Unde scurte*, 1994; vol. V: *Pragul. Unde scurte*, 1995 și vol. VI: *Insula Șerpilor. Unde scurte*, 1996 - ultimele cinci apărute, așadar, după 1990, la Editura Humanitas.) - **directe** (2 + 3, adică *La apa Vavilonului*, 2 volume, în 1999 și 2002 și *Jurnal*, 3 volume, apărute între 2002 și 2004, de asemenea la Humanitas).

Am restrâns „aplicația” mea doar la jurnalele „indirecte” („*post-microfon*”) - creditându-le cu un coeficient de „obiectivitate” sporit avînd în vedere că acestea, prin chiar natura genezei lor, reprezintă text-documente supuse și unei exigențe profesionale exterioare subiectivității specifice doar unei conștiințe care se „obiectivază” în izolare.

O primă evaluare - statistică:

- în primele două volume Octavian Paler lipsește din „indicele de nume”

- în vol. III: o singură dată, dar consistent, pp.316-320;

- în vol. IV: patru referințe, dintre care două consistente, pp.75-78 și pp. 245-248;

- în vol. V: unsprezece referințe, dintre care una consistentă, pp.38-44;

- în vol. VI: optsprezece referințe.

Total: treizeci și patru de referințe, din care patru le putem considera texte critice autonome, evaluări extinse ale unor opere literare recent apărute la data redactării.

În cele trei volume de *Jurnal* sunt consemnate, în total optzeci și opt de referințe. Pe cele din *La apa Vavilonului* nu le-am mai inventariat, aceste volume fiind, în fapt, literatură memorialistică, *dedusă* (ca să folosesc expresia barbiană) din jurnale.

Ce **semnificație** ar putea avea această statistică?

Chiar dacă am socoti-o doar un indicator de notorietate (ceea ce nu este propriu-zis), nu și unul de valoare (ceea ce, totuși, este, avînd în vedere că „măsoară” frecvența și intensitatea reflectării sale în una dintre cele mai fidele, nedeformante oglinzi critice ale literaturii române din epocă), este suficient, cred, să dăm pentru comparație prezența în jurnalele pe care am aplicat exercițiul a altui scriitor (romancier-moralis, publicist, ce părea plasat - ca tematică și atitudine - oarecum în *vecinătate*): Augustin Buzura, care însumează doar două zeci și șase de menționări! Mai mult *reflexii* decît *reflectări*...

Să nu uit să subliniez că pînă și absența lui Octavian Paler din referințele primelor două volume e semnificativă!

Orice „vizitator” al acestei „galerii” imagineare poate constata că sunt adunate suficiente elemente, de natură estetică și etică, pentru o biografie intelectuală de o bogăție cromatică surprinzătoare, nu doar în alb și negru, eventual gri.

Din *Unde scurte III. Posteritatea contemporană:*

25 iunie 1982

Începutul:

„Ploaia de referințe cu care a fost primit romanul lui Octavian Paler *Viața pe un peron* era probabil inevitabilă. Într-adevăr, *Viața pe un peron*, - romanul unui moralist - își hrănește substanța dintr-o problematică modernă sau, mai precis, dintr-o obsesie modernă: omul în fața unei istorii pe dos. Era deci natural ca nici una din experiențele intelectuale și estetice născute din această obsesie să nu-i fie străine. Astfel încât, începînd cu Camus (din *Ciuma* mai mult decît din *Străinul*) și terminînd cu *Rinocerii* ionescieni, asemănările, izvoarele, corespondențele se impun de la sine.”

Finalul:

„Adevărata parabolă a romanului lui Octavian Paler este ideatică, iar finalul deschis nu cheamă răspunsuri, nici concluzii, ci numai responsabilități.”

Iată, deci cum „intră” Octavian Paler în „istoria morală” a literaturii române scrisă de Monica Lovinescu: cu toate atributele esențiale ale personalității și scrisului său. Referințele livrești, culturale și orizontul est-etic, cu valorile lui cardinale sunt numite fără ezitare.

Oarecum explicabil și printr-o posibilă „lectură empatică”, făcută de Monica Lovinescu, cea care, trăise o experiență asemănătoare, încă în 1955, la Paris, atunci cînd predînd Editurii *Denoel* manuscrisul romanului său (scris direct în limba franceză) *Mots a mot* (apărut în traducere românească, cu titlul *Cuvîntul din cuvinte*, abia în 2007, la Humanitas) - o parabolă a lumii totalitare, „probabil primul roman politic esopic scris în literatura română modernă”, crede Ioana Pârvolescu, prefațatoarea ediției românești - este refuzată, reproșîndu-i-se în față excesul de „modernism”, fiind în fapt victima spiritului sîngist,

filo-moscovit al majorității intelighenției franceze a timpului.

Din *Unde scurte IV. Est-etice*:

30 septembrie 1983

„Nu e deci de mirare că recenta carte a lui Octavian Paler, *Polemici cordiale*, este străbătută, ca de un fir roșu, de răsturnarea termenilor, pînă mai ieri admiși în viața literară românească: etica își ia, într-un fel, revanșa asupra esteticului, fără, bineînțeles, a-l anula. Un scriitor trebuie, în primul rînd, să-și merite cărțile, restul nu mai poate fi literatură. Opera nu-l mai poate reprezenta la Judecata de Apoi, deoarece nu există pentru scriitor - ne spune autorul - decît Judecata de Acum. Nu e deci de mirare dacă, pentru Octavian Paler, turnul de fildeș este abandonat, ultimul său locatar fiind Pilat din Pont, cel care, acum își *spală mîinile înaintea de a afla despre ce este vorba*. Dar *n-am știut* nu mai poate fi o scuză.”

După experiențele devastatoare ale nazismului și captiv în „orizontul roșu” al comunismului, Octavian Paler pare a spune: intelectualul nu poate fi inocent, sau, mai drastic, inocența intelectualului aflat în centrul infernului, este vinovată.

27 decembrie 1985

„Trebuie insistat asupra recrudescenței staliniste dezvăluite de *demascarea* lui Octavian Paler, deoarece, în comparație cu alte ședințe asemănătoare, există o circumstanță agravantă. Nu mai e vorba de vreun manuscris trimis clandestin în străinătate - va în cazul Goma - ci de un roman apărut în țară și trecut prin toate etapele cenzurii - și am văzut cît de numeroase sunt. Iar autorul nu e un disident, ci un fost membru supleant al Comitetului central și un fost redacto-șef al ziarului

România liberă, care n-are altă vină decît de a scrie eseuri morale pe linia lui Camus și de a ridica vocea la atît de rarele ședințe ale Consiliului Uniunii...”

Despre ce era vorba?

„...de la campania dusă în *Luceafărul* și *Săptămîna*, inexplicabil de tardiv și ca la semnal, împotriva romanului lui Octavian Paler *Un om norocos*, s-a trecut la o ședință de „demascare”, în cel mai pur stil stalinist, avînd drept cadru întreprinderea Mecanică de Utlaj Chimic din București, drept protagoniști cititori „indignați”, de la strungar la bibliotecar, și drept scop intimidarea nu numai a autorului care - ni se spune cu regret - a refuzat să vină la ședință pentru a-și face autocritica așteptată. Relatarea acestui „proces”, termen spre care ne duce cu gîndul însuși cuvîntul „instanță” pus între ghilimele în titlu, a fost găzduită (fapt nou) de revista președintelui Uniunii, *Contemporanul* lui D.R. Popescu: *Creația literară în fața „instanței” cititorilor*”.

Regimul îi orchestra, în coruri care scandau, totuși, pe o singură voce, romancierului-moralist, „polemistului cordial”, „replici” care numai cordiale nu puteau fi numite.

„Cazul” Dorin Tudoran abia se „încheiase” prin plecarea în exil, în Statele Unite ale Americii a poetului „neadaptat la realitate”.

Din *Unde scurte V. Pragul*

29 aprilie 1988

„Tocmai pentru a putea insista asupra impresiei de autenticitate pe care mi-a dat-o *Viața ca o coridă* a lui Octavian Paler, trebuie să mărturisesc dintru început neîncrederea mea față de autobiografiile sigure de ele, ce reconstituie, fără greș, un destin dintr-o serie de date

orînduite de o memorie infailibilă, liniar și progresiv. Totul curgînd inevitabil spre o certitudine finală. Or, la octavian Paler, procesul - așa cum singur o mărturisește - e invers, de la certitudinile inițiale (e un copil al *rostului* din moment ce e un copil al satului) spre îndoiala dăruită de cultură și impusă de o istorie care, în secolul nostru, ne-a învățat pînă la ce punct certitudinile pot deveni aberante, născînd, ca altădată somnul rațiunii, monștri.”

Fără îndoială, „certocrații” au reprezentat totdeauna baza de recrutare a regimurilor bazate pe tiranie. Căci, acolo unde îndoiala lipsește, gîndirea critică dispare, lăsînd spațiul liber apologiei (și utopiilor).

„Dacă Octavian Paler se poate defini azi ca *un om de răspîntie*, faptul pare a se datora mai mult acestei pregătiri inițiale - și, într-un fel, inițiatice - pentru întînirea-ciocnire dintre rost, dintre tot ceea ce presupunea viața la țară în materie de civilitate ascunsă, discreție, capacitate de a îndura, și întrebările născute din cultură înainte de a fi agravate de experiențele istorice. Deoarece cultura - așa cum scrie autorul - *extinde călcîiul lui Ahile pe tot corpul*, făcîndu-te vulnerabil. Or, vulnerabilitatea este prima treaptă a conștiinței și - probabil - condiția ei dintîi.”

Întrezărim în aceste cuvinte ale lui Octavian Paler, puse în „ramă” de Monica Lovinescu o aluzie la definiția pascaliană a omului.

26 mai 1989

- referitor la cei șapte semnatori ai scrisorii de solidaritate cu Mircea Dinescu, adresată președintelui UR, DR Popescu (Geo Bogza, Ștefan Augustin Doinaș, Dan Hăulică, Andrei Pleșu, Alexandru

Paleologu, Octavian Paler, Mihai Șora), și consemnând *Apelul Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România*, pentru sprijinirea poezilor Dan Deșliu și Mircea Dinescu (toți neavînd „altă vină decît aceea de a fi apărât demnitatea cuvîntului”):

„Nimeni dintre cei care sunt la curent cu toate protestele, sistematice și vehemente, ale lui Eugen Ionescu nu poate fi mirat de a-l afla în fruntea listei de semnături. În schimb, oricine a urmărit cariera în franța a lui Cioran, care n-a semnat niciodată, dar absolut niciodată, nici un apel, nici un protest, nu s-a alăturat nici unui grup sau unei manifestații de breaslă, va înregistra ca pe un adevărat eveniment semnătura lui pe acest text.”

Este importantă această subliniere a Monicăi Lovinescu: se „întîlneau” într-o atitudine solidară, angajată doi mari moraliști: unul, „ascet” al neimplicării, al neasumării responsabilității și (referindu-ne doar la Octavian Paler acum și aici) altul, un „atlet” al implicării responsabil asumate.

Din *Unde scurte VI. Insula Șerpilor*

- în *Cuvînt înainte*, încercînd să salveze ce se mai putea salva din *anii nouăzeci*, ani ai *decepției*, M.L. „înregistrează” totuși și cîteva *surprize faste*. Între acestea, „Octavian Paler ocupînd un loc remarcant de moralist în gazetărie.”

8 februarie 1990

„În *România literară* (nr.2), Nicolae Manolescu, sub titlul *Intrarea în normalitate*, scria, pledînd pentru o structură a revistei strict axată pe literatură...”

„Iar Octavian Paler îi răspundea cu o întrebare: Care normalitate?”

„*Desigur, Nicolae Manolescu are tot dreptul să creadă că normalitatea înseamnă întoarcere pur și simplu la obiectivele pur literare, degajate de paginile moarte care le asfixiau. Dar să-mi fie permis și mie să spun că nu doar de normalizare e nevoie acum, ci de normal și că, în ceea ce mă privește, am obosit urmîrind raționamente prin care, de mulți ani, e scuzată, ba chiar lăudată ceea ce mie mi se pare, să fiu iertat, o prea mare detașare, ca să nu zic mai rău: idealismul meu sau defectele mele mă împiedică, de fapt, să înțeleg cum se poate dezinfecța cultura de istorie, cum se poate retrage într-o oază, într-o seră, într-o gaură de șarpe sau, fiindcă e la modă, într-un buncăr, fără să se frustreze singură...*”

S-a dovedit, din păcate, că nu se poate... Idee pe care a încercat s-o susțină și Dorin Tudoran, într-un dialog care s-a desfășurat relativ recent, tot cu Nicolae Manolescu, pe scena *Ateneului Român*.

22 februarie 1990

„Ieri izolat, după *procesul* public făcut romanului său *Un om norocos* și după semnarea *Scrisorii celor șapte*, Octavian Paler a devenit una din vocile cele mai ascultate ale plămîndei noastre democrații. Cu el și cu Virgil Ierunca, am discutat (la microfonul *Europei libere*, în emisiunea Monicăi Lovinescu, *Teze și antiteze la Paris*, n.m.) despre problemele etice ce se pun în clipa de față scriitorimii române.”

26 octombrie 1990

Cu prilejul *Rencontres des Ecritures Croisees*, desfășurate la Aix-en-Provence, avînd pe scriitorii din România ca invitați de onoare:

„Pesimismului integral al lui Mircea Iorgulescu (puterea ceaușistă s-a slujit de o literatură tolerată ca de

un alibi, iar revoluția n-a devenit, pentru scriitori, una a conștiinței) i-au răspuns, întărindu-l, dar și arătând că, la scriitori, revoluția tocmai în zona conștiinței s-a produs, formulele emise de Octavian Paler ca tot atâtea sentințe. Hotărît lucru, a spus el în substanță, Don Quijote nu poate fi român. Îndemnându-se pe sine, ca și pe colegii săi, nu la complezență, ci la un proces fără de care, oricînd, tirania poate tiraniza cu ajutorul tiranizanților, Octavian paler a insistat asupra faptului că, în unele circumstanțe, victimele pot deveni complici. Chiar dacă a negat Occidentului orice drept de a judeca (acest Occident ce a acceptat legenda independenței lui Ceaușescu), Octavian Paler i-a îndemnat pe români să devină propriii lor judecători. A ne înțelege defectele reprezintă singura noastră șansă, a adăugat el. A constata, de pildă, că - pentru noi - misterul vieții a părut mereu superior misterului libertății. Or, simpla dorință, simplul efort de a supraviețui nu poate constitui un răspuns adus terorii.”

Cu atît mai puțîn o manifestare eroică în istorie, l-ar fi putut completa Cioran.

A fost Octavian Paler un *erou*?

Cred că el ar fi primul care ar nega o asemenea apreciere. A încercat să fie un om normal într-o lume anormală.

A fost un jurnalist și romancier moralist, care a exercitat o perioadă, cu talent și forță, o pedagogie națională a renașterii, definindu-i principiile și valorile.

*Am mai scris și vorbit despre nevoia urgentă a unei **noi geografii morale** a României. O geografie în care formele de relief să fie reprezentate de punctele de maximă încordare morală a ființei naționale, traseele să marcheze pelerinajul memoriei pe drumurile martirice, centrele (reședințele) zonale să fie locuri de reculegere, memoriale ale victimelor tuturor crimelor săvârșite împotriva demnității, libertății și identității românești.*

*Frecventarea cu o anumită regularitate a spațiului memoriei simbolizat de istoria Făgărașului și participarea la comemorarea de azi mă întăresc în a repeta că **harta suferințelor îndurate de români sub teroarea bolșevică, în întruchiparea ei originală ori numai clonată, este mult mai cuprinzătoare decât actualele frontiere politice, administrative ale statului român.***

Holocaustul axiologic comis de comunism, pe lângă cel uman care nu poate fi pus la îndoială, este, asemenea unei catastrofe nucleare: nu ține cont de frontiere și produce victime în continuare, la mulți ani după ce s-a comis. O lume de mutații e pe cale să se nască, dacă nu cumva s-a și născut deja. De această lume era îngrozit Octavian Paler.

*Cum, din păcate, pare tot mai limpede că cele două teritorii - unu, **al memoriei**, în expresia ei morală, juridică și istorică deplină și, al doilea, **al real politik**-ului, în expresia eufemistică, mankurtizată, a corectitudinii politice - nu se vor putea suprapune integral, cel puțin nu într-un viitor predictibil rațional, consider că marcarea oricărui perimetru, cât de mic, cu semnele aducerii aminte pe harta morală a României este bine venită, esențială, chiar salutară pentru*

conștiința națională. Pentru că aceasta, odată cuprinsă de amnezie, se stinge.

Fără memorie nu există adevăr, fără adevăr nu există libertate și fără libertate nu se poate clădi o morală.

Căci nu poți vorbi sclavului despre etică!

(aprilie-mai 2013, Cluj - Făgăraș)

Rațiunea magică. 5 note despre Mircea Eliade

1. Transcriu, cu gândul la Mircea Eliade, această confesiune a „unui simplu profesor de greacă”, strecurată în deschiderea primei conferințe ținută de acesta la Berkeley, în 1949: „Mă aflu acum câțiva ani, la British Museum, în fața sculpturilor Panteonului, când un tânăr s-a apropiat de mine și mi s-a adresat oarecum stînjenit: <Știi că așa ceva nu se mărturisește, dar lucrurile astea grecești nu-mi spun nimic.> I-am spus că mărturisirea lui mi se pare foarte interesantă și l-am rugat să încerce să-și explice reacția. S-a gândit puțin, apoi mi-a spus: <Știți, nu știu dacă mă înțelegeți, totul este atât de îngrozitor de rațional>”. (E.R.Dodds, **Dialectica spiritului grec**, p.19; ș.a.). Nu am posibilitatea să verific, dar sunt convins că în **Missing Persons (Persoane pierdute** - „una dintre cele mai încântătoare, mai cu înzestrare scrise și mai subtil rezervate în sinceritate și în modestia tonului ei autobiografii redactate vreodată de un asemenea sever universitar”, cum o califică cu autoritate și competență Petru Creția în prefața-studiu la varianta românească a volumului **The Greeks and the Irrational**, din care am citat mai sus) aș fi găsit mai multe și mai convingătoare asemenea mărturisiri care, paradoxal, deși descriu un drum intelectual cu sens opus, trădează, în esență, același „punct de sosire” cu cel al gândirii lui Mircea Eliade. Pun rîndurile de mai sus, ale profesorului irlandez, lîngă acest fragment din **Amintiri (I. (Mansarda)** aparținînd profesorului român: „În acei ani

de aproape mistică admirație a Orientului antic, când credeam în <misterele Piramidelor>, în științele oculte ale Magilor persani, toate eforturile mele erau nutrite de speranța că, într-o zi, voi ajunge la izvorul secret al tuturor acestor tradiții, și că în acea zi voi rezolva toate <tainele>...” (Este vorba de anii de liceu, mai exact de anul școlar 1923-1924.) Alăturarea acestor două texte nu-și propune să deschidă o paralelă între operele celor doi mari <profesori> (deși, chiar și numai acest simplu fapt ar fi instructiv). Mai important, în alăturarea de mai sus (chiar și în situația prezumabilă că cei doi cărturari nu ar avea nimic în comun) mi se pare altceva. Mai întâi, este semnificativ că sensul cercetărilor celor doi oameni de știință este provocat de tipuri de atitudini culturale care, chiar dacă sunt diferite, pot fi considerate echivalente, fiind recunoscute în ambele cazuri ca motivații originare. Mai exact - deși pe scurt - este vorba la Dodds de impactul direct cu prejudecata păgubitoare a totalei raționalități a spiritului vechilor greci și, respectiv, la Mircea Eliade, de mirajul mediat al unui Orient quasi-mistic. Unul este „împins”, celălalt „atras”. Primul va căuta din acel moment iraționalul înfrînt în „îngrozitoarea raționalitate” greacă. Al doilea va descifra raționalul în-scenat în „misticul Orient”. „Izvoarele” inițiale vor străbate „continente” diferite, dar devenite „fluvii”, se vor vărsa în același „ocean”. Acesta este al doilea aspect, chiar mai important decît primul, al „provocării” de mai sus: anume că, finalmente, amîndoi gînditorii demonstrează sau recuperează, prin mijloace proprii fiecăruia, **integralitatea originară** (ontologică, gnoseologică, etică) **a spiritului uman**. Gînditorul român va face în plus față de cel irlandez și dovada **universalității** acestei integralități.

2. Cineva (poate chiar tînărul despre care vorbește Dodds!) ar putea declara (stînjenit sau chiar contrariat!): „<Istoriile> astea ale lui Mircea Eliade nu mi spun nimic. Totul este atît de îngrozitor de irațional!” Urmînd exemplul marelui clasicist (irlandez), ar trebui să-l înțelegem. Pentru o generație întregă (cel puțin), hrănită cu schema simplistă a unui adevărat „război” între raționalism și iraționalism în filosofia interbelică (românească și străină), un Mircea Eliade **raționalist** pare cel puțin neverosimil. Pentru că, într-adevăr, toți cei ce vor căuta în „istoriile” lui ceva mistic, religios, irațional vor fi dezamăgiți. Cel puțin tot atît de dezamăgiți cît au fost cei ce s-au pripit să proclame dogmatismul **Eonului dogmatic** al lui Blaga, sau existențialismul **Existenței tragice** a lui D.D.Roșca.

Într-adevăr, „surpriza”, extraordinar de generoasa „surpriză” a „istoriilor” lui Mircea Eliade este tocmai aceea de a fi în adîncul lor și într-un mod original raționale, de a „trăda” în autorul lor un gînditor raționalist de o factură aparte. Dar, și aici lucrurile sunt foarte greu de înțeles dacă nu ne eliberăm de orice fel de prejudecăți logice, metodologice sau ideologice, este vorba despre un raționalism scos din ghipsul oricărui reducționism, vindecăt de orgoliul oricărei discriminări. „Este vorba pur și simplu - scria chiar Mircea Eliade, în 1975, în <**Cuvîntul înainte**> la **Istoria credințelor și ideilor religioase** (vol. I) - de a nu pierde din vedere unitatea profundă și indivizibilă a istoriei spiritului uman”. Și, dacă Mircea Eliade, „nu pierde din vedere unitatea profundă și indivizibilă a istoriei spiritului uman” la scară universală, cum am putea săvîrși o asemenea greșeală mărgininu-ne - o clipă - la istoria spiritului național? Or, este deja un bun cîștigat al

filosofiei românești, dar și al culturii românești în ansamblul ei, faptul că raționalismul a reprezentat întotdeauna componenta lor majoră. Prin strădania remarcabilă (atît în ceea ce privește devotamentul pentru valorile perene ale culturii naționale cît și în ceea ce vizează competența) a unor editori, exegeți și filosofi, ceea ce am numit cu alt prilej „sistemul național de filosofie” a început să-și dezvăluie în mod spectaculos articulațiile. Raționalitatea lui complexă (ontologic) și nu completă (logic) își are, deja, cercetători avizați. De asemenea, „vocația” critică a culturii noastre. Între acestea două, umanismul românesc aș îndrăzni să spun că este aproape inevitabil. Nici nu e de mirare că, față de raționalism și criticism, umanismul pare cel mai „bătrîn”. Spun „pare” întrucît istoric el a fost afirmat mai repede, deși ontologic este „geamăn” cu celelalte componente caracteristice spiritului românesc. Istoric, Miorița, Meșterul Manole, Nicolaus Olahus, Dimitrie Cantemir, Ion Budai Deleanu, Eminescu, Maiorescu, Vasile Conta, Pârvan, Hașdeu, Bлага, Lovinescu, Ibrăileanu ș. a. reprezintă o succesiune, ontologic însă toate aceste momente coexistă. În această perspectivă, Mircea Eliade nu „intră” doar și el între marile spirite ale culturii române, ci este pur și simplu „absorbit” de aceasta, cu atît mai tare cu cît mai „departe” în universalitate s-a aventurat. Există, cum a spus Mircea Vulcănescu mai înainte și mai frumos decît Jauss, un „tipar de așteptare” pentru opera lui Mircea Eliade în cultura noastră.

3. Cum ar putea fi definit repede și fără greșeală raționalismul lui Mircea Eliade? Astfel formulat și citîndu-l pe C. Noica, s-ar putea pune întrebarea: cît de clar poate fi înfățișat Eliade, „în ipoteza sau, dacă se preferă, sub iluzia că l-ai înțeles”? Și, asemenea

filosofului de la Păltiniș, încerc în continuare o prezentare „care s-ar voi valabilă și pentru cei ce nu au citit un rând din el”, ca și pentru cei care, avînd în biblioteca lor opera completă a lui Eliade, „au deschis unul ori două volume și le-au închis repede la loc”.

„Totul pleacă de la Kant.” - spune Noica referindu-se la Hegel. Totul se-ntoarce dincolo de Kant, aș îndrăzni să spun, vorbind despre Mircea Eliade. Un „dincolo” care nu este nici anterior, nici inferior. O întoarcere dincolo rostuită ca o venire dincolo. Dar pe ce căi ocolitoare! Mai întîi, prin toată cultura românească modernă care, în ceea ce are critic și rațional, este de sorginte kantiană. Eminescu, Maiorescu și generațiile de maiorescieni (Negulescu, Motru, Petrovici, Lovinescu), Blaga sau Al. Bogza, toți își au în Kant un „autor”. Această predispoziție paradigmatică de a pune în joc peste tot rațiunea a moștenit-o și Eliade. „A moștenit-o” pentru că avea „vocație succesorală”. O „vocație” pe care apoi, în al doilea rînd, India și Orientul l-au ajutat să o înțeleagă. Cercetînd doctrinele Yoga a înțeles și Legenda Monastirii Argeșului. A înțeles, adică, un alt mod de raționalitate care, întemeiată în cultura universală, s-a dovedit a fi capabilă, în egală măsură, să se rostească și românește. După „rațiunea mitică” a lui Platon, după „rațiunea pură” a lui Kant, după „rațiunea absolută” a lui Hegel, după „rațiunea dialectică” a lui Sartre și după „rațiunea dogmatică” a lui Blaga, Eliade cercetează și definește **rațiunea magică**. Rațiunea magică nu este un moment sau un nivel al Rațiunii, considerate istoric, ci, alături de celelalte (și simultan, avînd aceeași origine și demnitate ontologică) o modalitate a conștiinței spiritului uman. Și o modalitate a integralității și universalității acestuia. Instrumentul ei este **simbolul**,

așa cum în cazul rațiunii mitice platoniciene era mitul sau în cazul rațiunii absolute hegeliene era conceptul. În **Traite d'Histoire des Religions** putem citi următoarele despre simbol: „Este, prin urmare, justificat să vorbim de o <logică a simbolului>, în sensul în care simbolurile, de orice natură ar fi ele, și oricare ar fi planul în care se manifestă, sunt totdeauna coerente și sistematice.” Dacă toate celelalte modalități raționale ale conștiinței spiritului uman **pun ordine** în cunoaștere și în lume, **rațiunea magică pune sens**. Dar, nici măcar nu îl pune cu adevărat, ci îl dezvăluie. Căci în simbol se află în-scenat **sacrul**. Pentru „trădarea” acestei în-scenări, Mircea Eliade a elaborat („văzînd și făcînd”) o metodă critică proprie: **hermeneutica**. „Hermeneutica - scrie el în **Fragments d'un journal** - ar putea să devină singura îndreptățire valabilă a istoriei. Un eveniment istoric își va putea justifica apariția **cînd va fi înțeles**. Aceasta ar putea să însemne că lucrurile se întîmplă, că Istoria există numai pentru a obliga pe oameni să le înțeleagă.” Într-adevăr, Constantin Noica are dreptate să scrie că „Puțini oameni de știință au avut atîta bunătate.”

4. „Această hermeneutică este capabilă să deschidă un drum nou și exegezei românești teoretice și aplicate, cu prelungiri directe în critica ideologică, literară și artistică”, notează Adrian Marino în „Prefața” singurei abordări cu adevărat critice a **Hermeneuticii lui Mircea Eliade**. („Singurătatea” ei sporește, acum, și mai mult după dispariția marelui istoric al religiilor.) O asemenea judecată fermă, însoțită și de un discurs critic riguros, adecvat, „armat” cu o erudiție „funcțională”, este de natură să ne facă să înțelegem că, în sfîrșit, cu Mircea Eliade, cultura română are șansa de a-și trece în patrimoniu un cîrturar care să nu mai fie „un

întemeietor”, ci un „deschizător” de drumuri. „Marcarea” drumului deschid de Mircea Eliade și-o asumă, de altfel, Adrian Marino, chiar din start, alegînd ca motto pentru demersul său aceste rînduri testimoniale din **Fragments d'un journal**: „În lucrările mele, eu am încercat să elaborez această hermeneutică; dar eu am ilustrat-o într-o manieră practică, pe baza documentelor. Îmi rămîne acum, mie sau altcuiva, de sistematizat această hermeneutică.” În această ordine de idei, Adrian Marino este singurul „executor testamentar” al gândirii lui Mircea Eliade. Deocamdată. Cultura română, însă, nu poate „rata” o asemenea „moștenire”.

5. Atît de generos obsedat de a descoperi în toate evenimentele vieții un sens a fost Mircea Eliade încît și propria-i moarte a supus-o unei procedări hermeneutice. Alegînd incinerarea, a transformat absurdul incendiu, produs cu relativ puțin timp înainte în biblioteca lui personală din Chicago, într-o „repetiție generală” a dispariției din Marea Ordine a Lumii. Căci era de neimaginat un Eliade lipsit de cărțile lui.

(Text scris în aprilie 1986, publicat mai întîi în revista *ASTRA*, nr.8/1986, inclus în volumul *Fragmente salvate* (1985-1989), apărut la Editura Polirom, 1996 și menționat în *Biobibliografie.Mircea Eliade*, vol. III, Editura Jurnalul național, 1999, de Mircea Handoca.)

PETRE ȚUȚEA sau *PROIECTUL* ca ÎMPOTRIVIRE

„Istoria filosofiei - scrie undeva filosoful român la care ne vom referi în intervenția noastră - consemnează faptele filosofice, adică modul cum au înțeles filosofii să rezolve problemele omului, naturii și Divinității.”

Parafrazînd aceste rînduri, am putea spune că și istoria tendințelor filosofice „ilegale” din spațiul socialismului real va trebui să consemneze fapte, adică gesturi și atitudini filosofice, sau numai culturale, care s-au opus discursului oficial, totalitar. Biografia civilă, dar mai ales intelectuală a filosofului român Petre Țuțea ilustrează plener o asemenea coerentă și consecventă opoziție.

Poate părea paradoxal, dar este, astăzi, mai ușor a vorbi despre Petre Țuțea în afara României decît în interiorul ei. Scenarist, regizor și actor al celui mai impresionant spectacol intelectual din ultimii patruzeci-cincizeci de ani ai „scenei” culturale românești, Petre Țuțea este - pentru moment - mai mult o legendă decît o realitate corect percepută și valorizată. Biografia sa tinde să acopere opera iar anumite atribute - izolate artificial - ale acesteia constituie tentații greu represibile ale unor discursuri politice radicale de înglobare și judecare, într-un efort de legitimare a tendințelor de reabilitare a sentimentelor de demnitate și specificitate naționale.

Petre Țuțea s-a născut la 6 octombrie 1902, în satul Boteni (în ținutul Muscelului, zona sub-carpatică a Munteniei), într-o familie de preoți ortodocși. La 9 ani, rămânând orfan de tată, ajunge copil de trupă. Excepțional dotat, este trimis la studii de ofițerii unității și ajunge, astfel, elev la Liceul „*Gheorghe Bariț*” din Cluj, apoi student la facultatea de Drept a Universității din același oraș transilvan. După absolvire, studiază formele de guvernământ la Universitatea „*Humboldt*” din Berlin. Revenit în țară, intră în cercul filosofului, profesorului și publicistului naționalist, de dreapta, Nae Ionescu, care-i și oferă o rubrică în „*Cuvîntul*”, publicația pe care o conducea. După o scurtă perioadă de cochetărie cu cercurile de stînga, va opta definitiv pentru o poziție de dreapta, fără a se angaja în excesele extremiste ale acesteia. (Dealtfel, referitor la acest „intermezzo” socialist din biografia sa, va mărturisi mai târziu: *Orice om cu inima curată, la vîrsta de treizeci de ani, nu poate fi decît de stînga. Dacă rămîne de stînga și după alți treizeci de ani, înseamnă că e cretin.*) În toată perioada dintre cele două războaie mondiale, dar și după aceea, este unanim recunoscut ca șef al promoției Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă, Constantin Noica. În timpul guvernării Mareșalului Antonescu ocupă funcția de director general în Ministerul Economiei.

După instalarea regimului comunist în București, Petre Țuțea e condamnat mai întîi la 5 ani închisoare (1948-1953) și apoi la 18 ani muncă silnică, din care execută 8 ani (1956-1964). În perioada detenției a transformat locurile cele mai cumplite de recluziune în „catedre”, dezvoltînd un extraordinar discurs în care a făcut apologia valorilor fundamentale naționale și

creștine, ca orizonturi inalienabile ale apartenenței culturii românești la Europa.

După 1964 începe o perioadă pe care cei mai apropiați auditori ai lui Petre Țuțea au numit-o „socratică“. Aproape trei decenii, în câteva din cele mai celebre cafenele din București, filosoful va dezvolta unul dintre cele mai monumentale discursuri din spiritualitatea românească și va construi - cu cele mai efemere elemente, cele ale biografiei sale proprii - unul dintre cele mai exemplare destine intelectuale. În tot acest timp, Petre Țuțea va da viață unui model al *Înțeleptului în Cetate*, simultan, concurent și solidar totodată, celui dezvoltat de contemporanul și prietenul său, Constatin Noica, în ceea ce s-a numit „Școala de la Păltiniș“.

„Cît îl privește pe Petre Țuțea - scrie unul dintre cei mai apropiați prieteni din acești ultimi ani ai filosofului, Ion Papuc - el filosofa, oricît de mult făcea apel la cărți, și făcea, el filosofa după viață, în contact cu viața, provocat mereu de viață. Aceasta îl interesa, în mod preponderent, dacă nu chiar exclusiv, viața colectivităților umane cărora aparținea, și ale căror norme vroia să le stabilească, deducîndu-le sau elaborîndu-le pentru a le impune apoi.“

„Ce poate fi mai semnificativ în acest sens - notează mai departe Ion Papuc - decît faptul că îndată ce iese din închisoare se dedică, cu un înspăimîntat sentiment al urgenței naționale, se dedică elaborării unui Proiect de reformă economică a țării, pe care-l și transmite imediat șefului de atunci al statului (Nicolae Ceaușescu, n.n.), convins că va contribui în acest fel, că trebuie să-și aducă contribuția proprie la salvarea dezastruoasei economii naționale.“

Acest fapt filosofic - în înțelesul pe care l-am evocat la începutul intervenției - se petrecea în 1965. Avînd în vedere semnificațiile lui politice, conjunctural accentuate, data la care Petre Țuțea înaintează conducerii României comuniste **Proiectul de Tratat** are o importanță aparte. „*Primăvara de la Praga*” încă nu se declanșase, iat dictatorul de atunci al țării nu jucase încă celebra „*scenă a balconului*” care avea să păcălească buna credință a multor intelectuali de valoare din România - și nu numai - după august 1968. Singurul „răspuns” pe care regimul l-a dat inițiativei filosofului a fost suspendarea dreptului de a mai publica în presa vremii (apucase să semneze cîteva eseuri în revista *Familia* din Oradea). În felul acesta, un *Proiect* de reconstrucție pe principii filosofice a „*întregului național*”, considerat în perspectivă cosmică, deși ar fi putut fi confiscat de discursul oficial, din ce în ce mai agresiv - și mai fals, totodată - naționalist, s-a transformat într-un sublim gest de împotrivire la „viitorul unic, luminos și ireversibil” pe care planificatorii „comunismului inevitabil victorios” îl pregăteau în retortele K.G.B.-iste de la Moskova.

Textul **Proiectului de Tratat** (publicat în 1992 la Editurile *Pronto*, din Brașov și a *Uniunii Scriitorilor* din Chișinău sub îngrijirea și prefațat de filosoful *Aurel Ion Brumaru*) dezvăluie un gînditor politic original, ambiționînd sinteze monumentale, preocupat de găsirea unor soluții alternative la problemele lumii în care trăiește.

„*Politicește* - și cităm acum din *Prefața* semnată de *Aurel Ion Brumaru* - *Petre Țuțea e un conservator (...). La tinerii ce-l înconjurau, comparîndu-i cu cei îmbătrîniți în politicie și felurite rele, el aprecia nota conservatoare: e ceva miraculos cum o identificase la*

*aceștia încă înainte cu două decenii: revoluția din Decembrie 1989, a tinerilor, confirmându-i în acest sens intuiția. Despre conservatorism ca atitudine politică, Petre Țuțea avea să spună, într-o convorbire cu un publicist cunoscut, acestea: **Conservatorii mari nu sunt reacționari pentru că au de partea lor legile eterne ale lui Dumnezeu.**”*

Această scurtă caracterizare dezvăluie una din sursele „de fundal” ale gândirii filosofului român, și anume una care nu putea să nu-l așeze pe poziții de ostilitate în raport cu un regim care își făcea un titlu de glorie din ateismul său agresiv: este vorba de fundamentarea creștină a vieții și operei sale. Această fundamentare (expusă explicit într-o altă lucrare apărută și ea postum: **Reflecții religioase asupra cunoașterii**) ordonează axiologic și orizontul **Proiectului de Tratat**. Constrâns de un context în care „convenția culturală” și „contractul social” nu îi erau deloc favorabile, Petre Țuțea își începe **Proiectul** pe baza „principiilor cooperatiste” - principii desprinse din istoria economică universală, așa cum au fost ele ilustrate în istoria ideilor, instituțiilor și faptelor economice. Dar, nemulțumit de sugestia eufemistică a termenului „cooperatie”, apelează imediat la un sinonim cu reală vocație științifică, **sinergia** : „*Pentru ca să putem cuprinde sistemele economice și faptele economice înregistrate de istorie a trebuit să depășim punctul de vedere cooperatist, așa cum a fost formulat în sistemul cooperatist cunoscut în istorie, și să întrebuițăm conceptul filosofiei, care poate fi împins pînă la proporții cosmice. În acest sens sinergetic, cooperatia poate cuprinde toate sistemele economice și faptele economice, ca depășind punctul de vedere al oricărui sistem economic. Coexistența și cooperarea*

sunt esența ordinii umane.” Conceptul de **sinergie** este împrumutat de Petre Țuțea de la *Lester Ward*, care l-a lansat în 1903 în lucrarea *Sociologia pură*, și are valoare de principiu universal: aceeași sinergie (=cooperare, conlucrarea diferitelor energii sau potențe pentru o prestație unică) „*crează sisteme de aștri, sinteze chimice și organice, și tot ea plăsmuiește și asociațiile umane.*” Sinergetismul are prin atributele lui specifice vocația unui *modus vivendi*. Că acesta poate fi altul decât cel comunist, filosoful român nu spune, mai mult ca sigur din prudență. O prudență nu atît pentru soarta persoanei sale, pentru că idealul său moral era acela al Sfîntului creștin. Cît mai ales pentru soarta **Proiectului** său, gîndit a fi dezvoltat în nu mai puțin de opt volume! Dar, „traducînd” (și avem convingerea că nu trădăm prin aceasta spiritul textului) enunțul de mai sus în termenii contextuali, ai vieții și operei filosofului, putem fi de acord că liberalismul, democrația și creștinismul sunt convocate la acest „banchet” al spiritului. Ele pot fi întrezărite printr-o „fereastră” pe care filosoful însuși o deschide în discursul său: „*Conceptul economic al cooperației, așa cum se desprinde din istorie (...) oferă un punct de vedere prea strîmt. Conceptul sinergiei, care se întinde la dimensiuni cosmice, este prea vast și întinderea aplicațiunii lui depășește limitele științei economice.*”

În acest „interval” trebuie căutată ÎMPOTRIVIREA lui Petre Țuțea: între constrîngerea accidentală, conjuncturală și libertatea ca atribut fundamental, universal al omului și al comunităților create de el. Curajul lui constă în încercarea de a oferi un *model alternativ* colectivității din care făcea parte. În anul de grație 1965 un asemenea gest nu putea fi considerat

decît, în cel mai bun caz, o utopie și, în cel mai rău caz, o erezie.

Poate părea paradoxal ca un gînditor dogmatic (folosim **dogma** în sensul teologic al termenului, de adevăr revelat ce oferă omului libertate și certitudine) se împotrivese celei mai „dogmatice” filosofii din istoria gîndirii universale. Ne aflăm însă în culturi diferite: în vreme ce filosofia materialist-dialectică și științifică nu poate genera decît un „comunism încremenit în proiect”, raționalismul dogmatic creștin secretă permanent PROIECTE vii, dinamice ale comunității umane.

Opera lui Petre Țuțea este mai ales una de **mărturisitor**. Așa fiind, ea este, pe tot cuprinsul ei, încărcată afectiv. Este, altfel spus, pasiona(n)tă. Dar - cum însuși notează chiar în *Proiectul de Tratat* - „*Pasiunile nu dereglează sufletul omenesc cînd sunt stăpînite de rațiune*”. Tot astfel - am îndrăzni să spunem - „*naționalismul integral*” al lui Petre Țuțea nu poate „deregla” spiritul european atîta timp cît se fundamentează pe valorile lui constitutive: **creștinism și democrație**.

(Acest text reprezintă transcrierea intervenției mele la conferința internațională cu tema „*Illegale philosophische Tendenzen in der Landern des ehemagilen sowjetischen Blocks wahrend der letzen Jahrzehnten*“, care s-a ținut în 1993 la Kossuth University, Department of philosophy, Debrecen, Ungaria și a fost publicat mai întîi în revista *Vatra*, nr.7/1993, fiind inclus în volumul *Pariul cu legenda sau viața lui Petre Țuțea așa cum a fost ea*, apărut în 1995 la Editura *Athena* și semnat de *Aurel Ion Brumaru*.)

O recitare din Eminescu. Cu Ion Iuga la Sighet

S-a întâmplat în 15 ianuarie 1974. Eram, deja, de mai bine de trei luni „militar cu termen redus” la Batalionul de instrucție, arma grăniceri, din Sighetu Marmăției, care ținea de Brigada V Oradea. Iarna părea, după aproape două luni de geruri năprasnice și vânturi care ne ardeau obrajii, să facă parte din inventarul unității militare. Temperaturile care înghețaseră sub minus douăzeci de grade făceau ca tot programul de instrucție să pară unul de detenție ori de război cu un inamic invizibil. Sufeream fără întrerupere de frig și, din această cauză, pe fondul alimentării precare, de foame. Dormitoarele fuseseră improvizate (eram prima serie de „teriști”, adică de tineri care satisfăceau serviciul militar cu termen redus înainte de a începe studiile universitare, unitățile militare care au fost desemnate să primească aceste noi „corpuri” de recruți nu erau, în marea lor majoritate, pregătite, nici cu echipament, nici cu spații corespunzătoare, nici cu ofițeri capabili să aplice noua „doctrină” militară pentru ofițerii de rezervă) în niște foste grajduri de cai, care au servit spre sfârșitul celui de-al doilea război mondial, ca barăci pentru prizonierii germani aflați în tranzit spre Siberia. Erau „pavate” cu ciment, adăposteau în jur de cincizeci de militari în paturi metalice suprapuse, câte două, cu o singură sobă de teracotă în mijloc, pentru care primeam o cotă, mereu insuficientă, de „brichete”, praf de cărbune presat în forme aproximativ sferice,

fără putere calorică dar care afumau la greu „dormitorul”. Sigur, soluțiile pentru a contracara aceste „privațiuni” absurde erau dintre cele mai neașteptate, testînd inventivitatea (în toate planurile!) militarilor. Dar, cîtiva, cei care erau originari din sau aveau rude de gradul unu în Sighet (sau în satele limitrofe) puteau solicita (și uneori chiar primeau) învoiri de 24 de ore în oraș. Astfel, mai scăpam și eu din „lagăr” și, pe lîngă băile prelungi și fierbinți pe care le făceam la un unchi (închipuindu-mi că pot să-mi încarc oasele cu destulă căldură pentru încă o săptămînă), am cunoscut acolo, în Sighet, cîteva figuri emblematice pentru oraș: pe profesorul Ardeleanu-Mecena (de la care împrumutam Cioran în franceză), pe librarul-poet (la vremea aceea) Simion Șuștic, pe poetul și pictorul Gheorghe Chivu (care conducea un cenaclu), pe doctorul-medic ginecolog Victor Pop (care a asistat-o pe mama la nașterea mea și era proprietarul celei mai mari colecții de „pecetare” din Maramureș), pe Mihai-Țuțu Dăncuș (cel care reconstruia, pe dealul Doboieș, unde mai făceam și noi instrucție uneori, satul maramureșan arhaic) sau pe filosoful Jean Bălin (la ale cărui conferințe despre Platon și Aristotel se umplea sala mare a Palatului Culturii), cu care aveam programate lungi „seminarii” despre Kierkegaard sau Constantin Noica.

Așa se face că, în 15 ianuarie 1974, atunci cînd poetul Ion Iuga („cel mai frumos bărbat din nord”) s-a aflat la Sighet într-una dintre peregrinările lui prin Maramureș (sau prin țară), ne-a trimis vorbă în „unitate”, mie și lui Viorel Igna cu care eram camarad de pluton (și urma să fim colegi de facultate), să ne vedem „de ziua lui Eminescu”. Plecarea peste gard, pentru cîteva ore, nu mai era chiar o problemă, fiind

tacit acceptată, ca o compensație la condițiile mizerabile în care eram ținuți. Astfel că, imediat ce s-a lăsat întunericul, am „executat” o „trecere frauduloasă” a „frontierei” batalionului și, în mai puțin de un sfert de ceas, într-un „marș forțat”, eram în „salonul” restaurantului „Zimbrul”, din centrul orașului (în care, la urma urmelor, mă născusem și mă simțeam „acasă”), unde la o masă, singur, ne aștepta chiar poetul. După ce am făcut cunoștință (Viorel îl cunoștea dinainte, probabil prin fratele său, poetul Vasile Igna), am dat comenzile necesare ospătarului și am ciocnit pentru Eminescu. Pe un fel de strapontină cântau niște ceterași. În restaurant era un fum gros, de la țigări proaste și puturoase. O rumoare continuă se împletea cu cântecele muzicanților. Vodca începea să ne încălzească. La un moment dat, Ion Iuga a făcut semn ceterașilor să tacă. Și aceștia s-au oprit scurtcircuitați din cântat, luând chiar o poziție oarecum solemnă, de parcă ar fi urmat să se cînte imnul. Apoi, poetul s-a urcat pe masă și doar cu o singură mână a făcut liniște în restaurant. „Măi oameni buni, știți ce zi îi azi?” - a întrebat el. Și cum răspunsul se lăsa așteptat, a continuat: „azi îi ziua lui Mihai Eminescu, cel care e voievodul poeziei românești așa cum Bogdan a fost voievodul Maramurășului. Se cuvine să-l cinstim. Nu cu cetera și zongura, ci cu propriul lui vers. Vă voi spune o poezie pe care să o ascultați cu atenție și să țineți minte din ea cât de mult puteți.” Și a început să recite, cu vocea lui unică, „Doina”. De la cap, la coadă! „De la Nistru pîn’ la Tisa”... Eram pe malul Tisei, eram grănicer, eram tânăr aspirant la studii de filosofie, eram înconjurat de țărani maramureșeni înmărmuriți... Înghețasem, dar, de data asta, nu de frig... În jur, la mese, maramureșenii îmbrăcați în gubele lor albe, păreau niște statui. Nu-mi

amintesc cum au izbucnit și cât au ținut aplauzele și „împuriturile”. Vraja s-a rupt brutal când în „salon” au năvălit două patrule: una de miliție, care l-a luat pe Ion Iuga, și alta militară, care ne-a luat pe mine și pe Viorel. Am fost duși la batalion și băgați direct la arest. Ni s-au descuiat de la perete două „țambale” (peste zi, acestea erau încuiate cu lacăt, la perete), am primit două pături cu țesătura lînii atît de rarefiată încît puteai privi prin ea, ca printr-un voal, și am fost lăsați acolo pînă dimineață, când urma să fim „scoși la raport” în fața comandantului batalionului și să fim judecați. La ora cinci, după o noapte de chin, de nesomn, de tremurat de frig, am fost scoși să curățăm zăpada pe cei cincizeci de metri ai aleii care ducea de la „punctul de control” al intrării în unitate pînă la clădirea „comandamentului” (ninsese toată noaptea, temperatura mai crescuse spre doar minus zece grade). Dădeam la zăpadă și priveam în direcția în care se aflau „pavilioanele” „meteriștilor”: se dăduse adunarea pentru a se deplasa la sala de mese pentru micul dejun. Pierdeam și bucata neagră de pîine, cubul de marmeladă și cana de ceai cu bromură! Unde mai pui că nu știam cu cîte zile de arest urma să ne procopsim. Era de luat în seamă și amenințarea repetată a ofițerilor că fără referințele lor corespunzătoare la sfîrșitul stagiului, nu vom fi primiți nici la facultăți, chiar dacă reușiserăm la concursul de admitere. „Din Boian la Vatra Dornii”...

Ceea ce a urmat, însă, a fost un miracol: pe poarta batalionului a intrat comandantul însoțit de... Ion Iuga! Colonelul ne-a făcut doar semn să-l urmăm. Ceea ce am și făcut. Pînă în cancelaria lui. Acolo, de față cu Ion Iuga ne-a scris cîte un bilet de voie pentru douăzeci și patru de ore, antedatat, cu începere din 15 ianuarie, ni

le-a întins și ne-a spus: „mai aveți zece ore din învoire. Când vă întoarceți, vă prezentați la mine la cancelarie și vă ascult să văd dacă ați învățat *Doina*. S-a-nțeles?”

Am plecat, primind această răsturnare a situației ca pe o ninsoare, ca pe un fenomen al naturii. Mai năuciți au fost caporalii de la corpul de gardă când ne-au văzut biletele de voie semnate de colonel. Și, înapoi, la „Zimbrul” (pe vremea aceea era deschis aproape non-stop, doar între orele cinci și șapte era o întrerupere pentru curățenie și schimbarea „turei”). Nu l-am întrebat nimic pe poet, dar pînă seara știam „Doina” pe de rost de la început la coadă și de la coadă la început.

De atunci, în fiecare 15 ianuarie îmi amintesc de doi mari poeți, nu doar de unul... Și mă întreb dacă voi ajunge vreodată, chiar dacă nu ca „grănicer”, să ascult „Doina” și pe malul Nistrului?

(În volumul colectiv *Viața literară la Cluj*, alcătuit de Irina Petraș, Eikon, 2013)

Despre bătrînii din Ieud

De cîte ori ajung la limita „*dincolo de care nu se mai poate*” (cum spune poetul), a agresiunii pe care *degenerarea antropologică în întregul ei a „animalului politic” contemporan* o comite fără a i se mai împotrivi nici o urmă/umbră de umanitate sănătoasă, privesc o fotografie a bătrînilor din Ieud (dăruită mie de **profesorul Mihai Dăncuș**, directorul, dar, mai mult, **sufletul Muzeului satului maramureșan din Sighetu Marmăției**, pe la începutul anilor 1980, și publicată, însoțită de un comentariu minimal, în revista *Vatra*, într-un număr care a apărut în zilele acelea de dezmăț, ale fiecărui început de an, în care delirul cultului personalității atingea paroxismul, ca o imagine cu valoare și putere magică, de exorcizare și terapie).

Îmi face bine să-mi imaginez că, acolo, pe banca aceea simplă, de lemn îmbrățișînd luminos și atît de liniștit mica și vechea **Biserică din Șes**, din *Ieudul*, vecin, pe malul drept al Izei, cu vatra istorică a Maramureșului, *Cuhea* voievozilor descălecători de țară, se va fi aflînd și străbunicul meu. Și bunicul meu. **Senatori eterni ai locului, ai cumișeniei pămîntului**. Mai pot să sper măcar în trecutul meu!

Priviți fotografia reprodusă pe coperta acestei cărți. Acum închideți ochii și imaginați-vă cum stau, în fotoliile lor tapițate cu piele de Cordoba, *senatorii* națiunii, de azi! Puteți spera în viitorul vostru?

(iunie 2010, pe blogul personal)

Sfântul Gheorghe „poticarul” din Cluj

Statuia Sfântului Gheorghe (omorând balaurul) din Cluj-Napoca este o copie a Statuiei Sfântului Gheorghe din Praga. (În fapt, este o soră gemă, turnată după aceeași matriță.) Copia identică a fost realizată în anul 1904 de Kalman (Coloman) Lux (1880-1961).

Statuia a fost amplasată la Cluj în jurul anului 1900, inițial în „Piața Sf.Gheorghe” (redenumită în perioada comunistă în „Piața Gheorghe Sion”, apoi în „Piața Păcii”, în prezent „Piața Lucian Blaga”), în fața Bibliotecii Universitare. În anul 1960 a fost mutată în piața mică din fața Bisericii Reformate-Calvine de pe str. M.Kogălniceanu, locație considerată mai potrivită.

Statuia originală de la Praga (prima statuie ecvestră construită într-un loc public, fără a avea o legătură cu arhitectura) a fost realizată în anul 1373 de către sculptorii germani Martin și Gheorghe din Cluj, *Martin und Georg*, cu tatăl *Nikolaus*, așa cum erau cam 95% dintre locuitorii Clujului (*intra muros*) pe atunci, la comanda împăratului Carol al IV-lea, totodată rege al Boemiei. Abia pe la 1500, *Clujul dintre ziduri* avea aproape 50% maghiari.

Originalul statuiei a fost mutat de-a lungul timpului în diverse locații ale Castelului Hradciani din Praga, iar în acest moment se află amplasat în „A Treia Curte”, lângă o mică fântână.

Pe soclul statuii este instalată inscripția A.D. MCCCLXXIII HOC OPUS IMAGINIS S. GEORGII PER MARTINUM ET GEORGIUM DE CLUSSENBERCH CONFLATUM EST, în trad. „A(nul) D(omnului) 1373 Această operă îl reprezintă pe S(fântul) George (și este) de Martin și George de Clussenberch (Cluj) făcută.”

Statuia ecvestră îl reprezintă pe Sfântul Gheorghe îmbrăcat în zale, ucigând un balaur, al cărui corp este acoperit cu solzi identici zalei de pe armura sfântului. Observația acestui amănunt l-a inspirat pe poetul și filosoful Lucian Blaga să scrie poemul intitulat *Sfântul Gheorghe bătrân*, publicat în anul 1943 în volumul *Nebănuitele trepte*.

Dar, mai există o copie, expusă la nivelul ochilor trecătorilor și executată în ceramică pictată de Kende Ferenc și Rahman Maria, la 1941, de dimensiuni mai mici, ea aflându-se într-o nișă închisă cu o fereastră de sticlă pe frontonul de est al clădirii de la nr.1 (Casa Hintz) al Străzii Regele Ferdinand care găzduiește (din 1573) prima farmacie din Cluj, sub patronajul „Sf. Gheorghe”. Nișa în care se află expusă statuia, în spatele unui simplu geam de sticlă, fără nici un fel de sistem de securitate va trece, odată cu întreaga clădire în proprietatea moștenitorilor clădirii.

Mă întreb, însă, înainte ca nișa să dispară, Sf. Gheorghe „poticarul” din Cluj în grija cui rămâne? Direcția pentru patrimoniu are ceva de spus? Dar direcția pentru cultură din Consiliul local?

(*Confesiuni*, Nr. 19, octombrie 2014)

Gumele! sau a doua ucidere a lui Paul Grigore

O postare mai veche de pe un blog dedicat în exclusivitate memoriei celui care a fost poetul și eseistul **Paul Grigore**, purtînd același titlu cu al primului volum de poeme al acestuia, *ANLUMINURĂ* (<http://anluminura.blogspot.ro/2012/07/vizita.html>), mă bîntuie de o vreme. Mai dureros, încă, după ce și bunul nostru prieten comun, poetul, eseistul, romancierul, mentorul Alexandru Mușina s-a „retras” și el din această lume. După ce, mai devreme (dar, tot prea devreme) se „retrăsese” și Gheorghe Crăciun, prozator și teoretician al literaturii, de mare forță. Și, după ce, un șir lung de prieteni, colegi de generație, poeți, prozatori, critici și istorici literari, esești au mutat în cer un întreg capitol al istoriei literaturii române contemporane. Mi-e încă greu să comentez. Să scriu „eseuri” cînd e nevoie de atitudine. Simt nevoia să mă revolt dar, imediat, tristețea și greața mă copleșesc.

Totuși: cred că am găsit o expresie sintetică, expresivă, avînd forța necesară să exprime esența unui anumit tip (criminal, în sens cultural) de exces ori de lipsă de atenție acordate memoriei unui scriitor. Uneori, „grija” pentru postumitate ucide cu mai mult sadism decît „indiferența” din timpul vieții. Am numit inovații de această crimă „entuziastă” ori „analfabetă”, *gume*. *Oamenii gumă* apar mereu atunci și acolo unde, chiar și cînd aparent se restaurează și se recuperează

cultură, în realitate se șterg adevăratele urme ale unei mirabile întâmplări culturale.

În loc de orice alt comentariu, voi ilustra cele două ipostaze în care își fac simțită „lucrarea” (diavolească) *oamenii gumă* (într-o ordine cronologică, ceea ce ar putea să sugereze că acest gen de *crimă* se comite în formă continuată, ca să folosesc termenii codului penal):

I. „Dacă deasupra mormintelor, unde cei îngropați nu-și pot odihni sufletele, dansează, în noapte, flăcări, în amiaza zilei, deasupra cărților unor scriitori dispăruți „dansează” cu nesimțire cămătări și veleitari în editologie. De curând, mi-a fost dat să asist la lansarea unor serii de cărți - intitulate, precum în reportajele vechiului regim, „Scriitori la ei acasă” - care trebuia să fie un „eveniment” recuperator. Am și laudat public inițiativa (precum se poate vedea în ziarele din Satu Mare), dar după ce am răsfoit cărțile dezamăgirea mea s-a transformat în tristețe și, apoi, în revoltă. Nu voi spune nimic despre cărțile celor care sunt în viață - ei încă pot vorbi sau precum ne îndeamnă biserica „să tacă pe vecie” după cum îi lasă conștiința -, ci voi semnala cititorilor terfelirea cărților „celor care nu sunt”. Obligația celor în viață, a celor care i-am cunoscut, a mea, în acest caz, este mai presus de orice.

1. Așadar, editura nou înființată de Ion Vădan, Dacia XXI, a scos pe piață volumul lui **Paul Grigore** (născut la Certeze în 1952, la 17 mai, reputat poet și eseist care a activat la Brașov, în jurul revistei „Astra”, decedat în condiții suspecte la 3 iunie 1989 la București) **Anluminură** (2010). Deși pe copertă coordonatorul colecției „mulțumește în mod deosebit” primilor editori ai poetului (Ovidiu Moceanu, Al. Mușina, Gh. Crăciun și G. Vulturescu) nu există

nici o scuză pentru lipsa unei minime **note explicative** care să lămurească cititorul de azi că titlurile așezate în interior, prin voința editorului (pe ce bază?), fac parte din 2 volume diferite - unul purtând sigla editurii „Litera” și altul al editurii „Paralela 45”. Iar secțiunea „Diotima din scriitură” -cu textele inedite atunci (*Candor Poesis, Diotima din scriitură, „Hemografia” lui N. Stănescu, Eternitatea regresivă*) - a apărut cu acest titlu ca **supliment** (nr. 1, 1991) în corpul revistei „Poesis” (nr. 6-7, iulie - aug. 1991) prin bunăvoința lui O. Moceanu care le va include în volumul din 1999. Textul subsemnatului - *Poetul și neodihna cuvântului* - nu are ce caut în corpusul textelor ediției de acum fără această precizare. Apoi, alăturarea secțiunii „**Anluminură**” (litere drepte, bold) nu are nici o explicație că ar prelua - integral, volumul *Anluminură* (Ed. Litera, 1991), coperta T. Jebeleanu, cu prefața lui O. Moceanu (*Peste mode și timp*, p. 5-6). La cuprins, în ediția princeps, textul - cuvânt înainte al lui O. Moceanu poartă subtitlul „*Inscripții I*”, iar post-fețele lui Gh. Crăciun (*Clipa cea repede*) și Al. Mușina (*Semnele nu l-au mințit*) poartă subtitlurile „*Inscripții II*” și, respectiv, „*Inscripții III*” (pag. 56). Ediția de acum nu le menționează (vezi p. 60-63). De asemenea, în ediția primă poetul are două cicluri distincte, numerotate: *Anluminură* (1-29) și *Tabulae pictae* (1-88). Volumul de la Dacia XXI le contopește sub un singur titlu, *Anluminură*, fără nici o numerotare la cuprins. Nici secțiunea *Vocația luminii* nu are nici o notă explicativă că ar prelua - integral -, ediția din 1999, **Vocația luminii**, colecția 80, Seria eseuri, Ed. Paralela 45. Despre faptul că titlurile eseurilor sunt așezate în partea de jos a paginii, ca și cum ar aparține de textul precedent (vezi: pag. 104 - *Eros și filozofie*; p.

185 - *Aubade castelanei bizantine*; p. 226 - *Candor Poesis* etc.) nu mai e nimic de spus. Aruncate, la propriu, unul după altul, titlurile din volumele princeps, fără aceste **note explicative**, firești la orice reeditare, ar părea cititorului de azi că reprezintă întocmai cartea gândită de poet sau de primii ei editori. În fond, nu avem de-a face cu ceea ce ar trebui să fie **o ediție de autor**, ci cu îngrămădirea sub două noi coperti a volumelor precedente, necitate și neprelucrate critic. Dacă era firesc să mulțumească familiei și primarului din Cămârzana (care a finanțat de bună credință cartea) e o blasfemie să notezi pe copertă că astfel, prin această recuperare, „îi păstrăm memoria” și „îi facem cunoscută opera”!

(George Vulturescu, pe blogul lui Ovidiu Pecican, <http://ovidiupecican.wordpress.com/tag/paul-grigore/>)

*

II. „Dureros..., scandalos...

Pe la începutul anilor '90, prietenii lui Paul și directoarea Școlii Generale 13 au propus Ministerului Învățământului ca școala în care Paul educase atâtea generații de elevi cât i-a permis soarta „nemiloasă” (eufemism dureros!) să primească numele său. I.S.J. și-a dat, la rândul său, acordul și cererea, împreună cu altele de aceeași natură, a fost înaintată spre aprobare iar aceasta a și venit.

Vreme de trei, patru ani școala chiar s-a numit „Paul Grigore”, așa cum altele (destule numai în județul nostru!) își poartă (cu mândrie!!) numele căpătate atunci pînă în zilele noastre. Cu sprijinul părinților foștilor elevi s-a făcut și o nouă firmă, conform noii

denumiri. Elevii încă știau cine este cel ce dă numele școlii lor - le fusese dascăl! - și se mândreau că, datorită personalității acestuia, școala se singularizează între cele din oraș, din județ... Noi, ceilalți, vedeam în gest o reparație morală...

Numai că, după o vreme, în mod misterios, neștiut și pe tăcute, a venit un ordin (de unde?!...) și școala a revenit la denumirea anterioară, s-a dat placa jos, a fost remontată cealaltă... Copiii și profesorii, vrând, nevrând, s-au reobișnuit cu nou-vechiul nume... Nimeni n-a dat vreo explicație clară, onestă, logică. Nici protestele n-au avut spor, pur și simplu s-a acționat după principiul „ordinul se execută, nu se discută!” Poate cineva ar putea să-mi ofere vreo deslușire..., cea referitoare la încercarea de a stăvili apariția a tot felul de titulaturi... dubioase pentru școlile din draga noastră zonă geografică..., oferită unor naivi ca mine și ca alții, nu se susține! Celelalte nume au rămas, „Paul Grigore” - nu!”

(Pe blogul *ANLUMINURĂ*,
<http://anluminura.blogspot.ro/2012/07/vizita.html>.)

*

Paul obișnuia să ne salute cu formula : „*Te-am omagiat!*” Chiar asta făcea, cotidian, cu o generozitate discretă și un spirit critic de o tandrețe și subtilitate superlative.

Iartă-ne, prea bunule prieten, noi nu mai știm să *Omagiem!*

Nu mai suntem decât, (așa cum ai *văzut* tu de mult!):

---

*Oameni cu branhii
în mlaștina albă.
Vremi chiciurate.*
(septembrie 2013, pe blogul personal)

**PETRU URSACHE sau câteva gânduri
despre Omul Bun
al Culturii Românești**

Cristos a Înviat!

Lăudat fie numele lui Isus Cristos!

Iată-mă, dragi prieteni ai cărții și ai culturii, în general, dar cu deosebire ai celor românești, în prag de seară, în fața unei încercări care nu știu dacă nu depășește săracele mele puteri în acest câmp de *pace și de luptă* în același timp.

Am a vorbi despre un autor pe care, din nesincronizare a vieților noastre, nu l-am întâlnit niciodată în viață, și ale cărui cărți le-am citit tîrziu, dar nu fără folos imediat. De fapt, nu despre un autor în sens restrîns, de semnatar al vreunei recente cărți încerc să vă spun câteva cuvinte, ci despre *o serie* de cărți, despre *o operă* aproape integrală a unui cărturar în cel mai înalt sens al cuvîntului.

Aflați în fapt de seară, voi chema în sprijin *Bufnița Minervei*, dar reîncarnată - de Petru Ursache, în al său monumental „Dosar mitologic al unei Capodopere”- în *Mioara Năzdrăvană*, care tulbură încă, prin originile sale arhaice universale, comportamentul moral și existențial al românilor supraviețuitori ai holocaustului axiologic comunist.

Pornind, sau chiar adăstînd mai mult, în acest *loc ales* al operei lui Petru Ursache, loc în care vom întâlni

și spiritul lui Mircea Eliade, pe al lui Eminescu sau Blaga, am putea constata caracterul *enciclopedist* al lucrării sale. Dar, nu în varianta ilustrată de „enciclopediștii francezi” (D’Alembert, Diderot, D’Holbach), nici chiar de unii „enciclopediști” români, precum Dimitrie Cantemir, Timotei Cipariu ori Nicolae Iorga, pentru a numi doar trei, din trei generații și epoci diferite.

Scriind un mic text despre Mircea Eliade (prin anii șaptezeci ai secolului trecut), C. Noica îl încheia cu aceste cuvinte: „*Puțini oameni de știință au avut atîta bunătate.*” Bunătate în raport cu istoria, străduindu-se toată viața, în toată opera sa științifică să pună *un sens* în cunoaștere și în lume. Parafrazînd, îndrăznesc să spun, după citirea volumelor pe care Editura *Eikon* vi le propune acum, că *puțini oameni de cultură au avut mai multă bunătate față de cultura română decît Petru Ursache.*

Cu Petru Ursache, fie că te conduce prin teritoriile pîndite de riscuri ale „antropologiei ca știință neocolonială”, fie că (re)dă demnitate sistemului național de filosofie vorbindu-ți fără complexe de inferioritate despre „etnosofie” și „etnofrumos”, sau îți vestește „moartea formei”, ori te invită la o întîlnire cu „un vrednic” al zilelor noastre, dar care riscă să rămîină în continuare fără nume, „strigat” (cînd nu se țipă de-a dreptul la el!), „Omul din Calidor”, sau, din nou ca un *învățător*, îți educă sesibilitatea laică, hipersecularizată, pentru a te putea bucura și de „estetica teologică” ești, după credința țaranului român, înregistrată de Ernest Bernea, la „loc bun”, la „loc ferit”. Adică, la *loc fecund*, bogat în sensuri și semnificații, recuperator al memoriei arhetipale românești și la *loc ferit de sminteala* vremurilor acestea, în care amnezia pare a fi o virtute

supremă. Un loc în care, cu vorbele lui Heraclit efesianul, încă *locuiesc zei*. Dar, fiind ai *locului*, ei iau mereu chipul protector al Mariei-Magdalena.

În dedicația cu care m-a îmbogățit, pe *Miorița* sa, Petru Ursache mărturisea că a „rostuit” această carte „pe viață și pe moarte”, rezervându-și sieși doar rolul „anonimului păstor”. *Pe viață și pe moarte*, e scrisă, în fapt, toată opera învățatului ieșean, român și european. Pe viața și moartea *lui* (cum adeverește brava sa Doamnă, Magda Ursache, în *Universitatea care ucide*), dar, și în aceasta constă izvorul bunătății lui de cărturar român, *pe viața și pe moartea culturii române*. Un izvor neseecat, căci alimentat de cele șapte daruri ale Sfântului Duh: duhul temerii, duhul tăriei, duhul sfatului, duhul științei, duhul cunoștinței, duhul înțelegerii, duhul înțelepciunii.

Privite ca un corpus organic solidar, toate lucrările lui Petru Ursache descriu - și iau în posesie doar pentru a ne-o dăruia - o bucată românească din cerul culturii universale, înscriind românitatea în catalogul eternității al lumii. Punând-o, adică, așa cum spune inspirat prietenul și „însoțitorul” său, Ștefan Arteni, „în acord cu ritmurile cosmice”.

Ce-ar mai fi de spus? Ce-ar mai fi de spus *esențial* despre un cărturar care a spus totul despre sine, un sine contopit pînă la anonimare cu sensurile arhaice ale culturii române, în cărțile sale „de învățătură”?

Poate doar atît: *să luăm aminte!*

Căci, folosind chiar cuvintele lui Petru Ursache, armonizate spre a întâmpina o carte dedicată lui Emil Cioran de fratele acestuia, Aurel: „*Este o bucurie de mare curățenie sufletească, mistică, fără asemănare cu plăcerile sentimentale prilejuite de vreo întâlnire*

agreabilă între cunoștințe, de o veste bună, de cuvinte de laudă pentru fapte generoase.”

„Cartea” - în cel mai complet sens, de dar al Cerului, ne mai amintește cu maximă tandrețe Petru Ursache - „este o grădină plină de flori-cuvinte bogate în arome și înțelesuri înalte. Bucuria și încântarea îl așteaptă pe acela care o deschide sau o descrie după puterea minții sale.”

Așadar, *Gaudeamus et plaudite cives!*

(La Tîrgul de carte *Gaudeamus*, Cluj, aprilie 2015)

În loc de postfață: Un far în vacarm

De câte ori citesc ceva de Vasile Gogea, regretând că nu suntem mai aproape, îmi vin mereu în minte, fără de vrere, umbrele unor prieteni comuni, care s-au dus și de care ne-a legat și ne leagă o anume iubire, Madi Marin, George Crăciun, Emilian Necula și lista s-ar putea azi prelungi, căci pare că de pe acum avem mai mulți prieteni și cunoscuți dincolo decât aici. Să se anunțe ei prin fotonii memoriei ori de câte ori ne gândim unul la altul, să fie o întâmplare oare faptul că atunci, când la Cluj mi-a înmănat ultimele lui trei cărți, tocmai apărute (în timp ce prezentam volumul de poeme transpus de mine în română a lui Michael Krüger, în prezența acestuia), gândul m-a dus instantaneu la un alt bun prieten și poet, Rolf Bossert? Ca și acesta din urmă, Vasile este, înainte de a fi un creator genuin, un Om. Unul cunoscut pentru verticalitatea lui, pentru lipsa de compromisuri, pentru faptul că înainte de toate *este o conștiință*, deși pentru mulți el apare în postura unui „deranjator“, tulburând mereu tihna celor comozi, celor cantonați în rutină și nepăsare, căci teama de schimbare e cumplită la mulți, teama aceasta la gândul unei metamorfoze lăuntrice, pe care Vasile nu încetează a o denota, când sarcastic, când cu o anume ironie, o teamă care pare a-și repeta cu un frison de spaimă: dacă accept lumina din abisul meu pierd totul ...

Dincolo însă de aceste atitudini, Vasile este un vulnerabil prin excelență; o denotă și cărțile lui tot atât de subțiri ca un obraz subțire, cum ar spune cronicarul, asta și datorită unei anume smerenii fără de cea mai mică ostentație. Firește că aceste calități, care primează față de restul „defectelor“, proprii fiecăruia, nu l-au ajutat să-și ocupe statutul pe care îl merită, însă ce rol covârșitor! Și nu doar prin scrisul său, cât mai ales prin atitudinea sa civică atât înainte cât și după schimbările tragice de macaz - căci revoluția pare că abia acum se pregătește într-o manieră mai decisă, mai ales datorită sporirii unei anume *dărzenii a blândeții*, pe care o observ la tot mai mulți tineri atinși de o anume aripă. Pe undeva „ignorarea“ lui l-a și ajutat enorm lăuntric, deși *durerea rămâne* (de altfel Gh. Grigurcu înscrie în acest sens inspirata sintagmă „îndurerată modestie“) estompată de o admirabilă luciditate și Prezență, prin rolul reluat acordat memoriei, prin evocarea martirilor și a altor portrete exemplare, date tot mai mult și tot mai intenționat uitării. Gogea este un reper, un far în vacarmul din jur, deși în ultima vreme tot mai discret ca apariție, aflat parcă într-un soi de retragere fertilă și demnă, ca un melc în cochilia lui ...

Metoda de abordare a lui Vasile devine evidentă până și în alegerea titlurilor volumelor sale. Astfel interviul cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca poartă titlul semnificativ *Voci în vacarm*^{*}, o aluzie directă și subtilă la două lucruri esențiale urmărite consecvent prin întrebările interviului: lipsa solidarității și implicit izolarea, puținătatea Vocilor din acest vacarm. Însuși

---

* Vasile Gogea, *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, cu o postfață de Liviu Antonesei, Ediția I 2010, Ediția a II-a 2013, Editura Eikon

acest cuvânt, vacarm, dobândește o semnificație deosebită; pe lângă celelalte conotații evocate pe parcurs de cei intervievați, el mai are una cu totul gravă: e vacarm și se produce vacarm mereu atunci când cei care îl mențin și îl instituie se simt mai mult ori mai puțin pătați. Este reacția firească a apărării, când te simți cu musca pe căciulă, când încerci să proiectezi propria vină asupra altuia. Solidaritatea intelectualilor ar fi trebuit însă să treacă decis peste toate acestea, căci de la ei se aștepta cel mai mult în ceea ce privește mai întâi o anume exemplaritate de atitudine și nu gruparea pe găști după gradul de pătare și implicit de partizanat, ori tocmai acest lucru nu a avut loc până azi, dimpotrivă s-a delimitat cu o agresivitate și o animozitate ce depășesc cu mult orice închipuire - se poate vorbi azi de o adevărată „academie“ strategică a vacarmului.

Revenind însă la metodologia textuală a lui Vasile, el se străduiește să impună o voce limpede, clară prin precizia întrebărilor aflate și ele sub semnul unei benefice contrageri. Un interviu care va rămâne ca document, ca mărturie esențială, lucidă a unor adevăruri, însă și a unor naivități inerente momentului și a unei anume onestități credule a celor intervievați - să nu se uite faptul că acest interviu, valabil și azi prin enunțuri de excepție, a avut loc în aprilie 1990 ...

Vasile Gogea are harul de a scoate la iveală în cărțile lui *ineditul* din textele autorilor analizați, a semnificațiilor ascunse și care au scăpat multora, *darul esențializării* unor calități definitorii ale autorilor accesați. Acest lucru se impune de timpuriu, începând cu lucrarea de licență a studentului Gogea Vasile din

1983, și care își are istoria ei cu totul simptomatică ; ea poartă azi un titlu pe măsură, *Singur cu Hegel*** ... Iată ce declară autorul lucrării după treizeci de ani de la apariția ei: *am înțeles că în încercarea mea de a face un „portret inteligibil“ unuia dintre cei mai dificili, (obscuri) filosofi ai lumii, George Wilhelm Friedrich Hegel, fără să-mi dau seama, sub „desenul” vizibil am lăsat „urma“ (la trace, în înțeles derrida-ean) unui autoportret! Este „autoportretul“ unui tânăr pasionat de filosofia lumii dar și a țării sale, care trăiește într-o societate cotropită și dominată brutal de ideologie. Și nu orice ideologie ... constat acum că în acei ani, am fost mai tot timpul „singur cu Hegel“, împotriva „sistemului“! - iată, că ironia apare încă din acei ani, fiind utilizată cu mare iscusință și instrumentalizată mai apoi, cu o anume rețineră, și în poetica lui.*

Fără a mă lansa într-o incursiune critică, nu pot să nu menționez, o trăsătură ce devine dominantă în tot ce scrie Vasile - recursul său abia sesizabil (și tocmai de aceea cu atât mai eficient) la *poezie*, mereu; și asta atât prin citatul hegelian din Schiller, de la finalul lucrării („Din cupa acestui imperiu al spiritului spumegă înfinitatea sa“), cât și din ultimele cuvinte ale lui Gogea, extrem de simptomatice în acest sens, din mica auto-introducere a lucrării: „Prin urmare această carte nu vorbește doar despre Hegel, ci, mai mult, despre cel ce scriind despre acesta, pe sine s-a scris“. - Devine astfel limpede de ce poetica sa, atât cea din *Propoieziții****, cât și cea din celelalte cărți se

---

** Vasile Gogea, *Singur cu Hegel*, cu o prefață de Vasile Muscă, 2013, Eikon

*** Vasile Gogea, *Propoiezițiile din Salonul 9* (6 fiind ocupat), 2014, Charmides.

caracterizează prin esențialitate, concizie, contragere și relevanță absolută. El pare a prelua tehnica pictorilor și graficienilor din Orient prin tușe esențiale, prin simplitate și implicit prin profunzimea semnificațiilor, pe care le conțin textele. Vasile are mereu tendința unică de a spori densitatea textuală până la reducerea ei la o caligrafie a mesajului subteran, care devine astfel și mai percutant. La el intuiția joacă un rol decisiv, deși pregătirea lui a fost una în domeniul filozofiei - lucru care denotă rolul primordial și vibrant al poeziei în tot ce așterne pe hârtie; totul sub semnul unei construcții logice impecabile. El sporește densitatea textuală, deși recurge la desenul subțire, la zborul de tușă al mesajului subteran.

Poemele din mica lui carte se află sub semnul unui ludus tragic. Sub egida acestui joc tragic, excelent regizat stilistic, și care este anunțat prin mica și încântătoarea povestire de la începutul volumului, (scrisă parcă pentru „copii“...), textele se derulează (dincolo de utilizarea litotei și a sinecdotei) sub valența unui laconism poetic de excepție, cu o variată încărcătură de semnificații, configurând cu mare finețe mici monturi poetice, care îl singularizează. Mistuirea, setea care îl macină, devin vârful de pană cu care își înscrie *propoezițiile* în atmosfera deseori crepusculară a unei anume înserări, toate aflate parcă mereu sub semnul umbrei sorbite-n umbră. Dincolo de explozia de reverberații a semnificațiilor, pe care o provoacă tocmai prin laconism și concizie, ele șochează și încântă prin simplitate, prin „sărăcia“ stilistică, ce nu-și arogă nici o ostentație, grație unui anume ludus perfect regizat, camuflând însă-n el un ton grav. Mulțumită acestor calități ele se oferă ca un evantai cititorilor de cea mai diversă vârstă în postura de *Dar*. Este modalitatea cea

mai elocventă a celebrului îndemn: a fi din nou copil, însă doar după ce ai străbătut infernul; și Vasile l-a străbătut cum puțini din comilitonii lui, mai mult ori mai puțini celebri, au făcut-o, și asta fără atitudini resentimentare ulterioare, fără mâhniri clamate, cu o anume împăcare amară și discretă, care pare să-și mistuie deîndată adjectivul...

Timpul în care trăim se caracterizează tot mai mult *prin superficialitate în dauna sacrului*, în fond printr-o „gândire” *fără conștientizare*, conștientizarea presupunând printre altele, *Prezență* absolută. De aici și calitatea de feed-back a ironiei, un anume soi de ironie în textele sale, trasând deseori curbura unei ironii bonome, o ironie ce tinde spre *disoluția treptată a ego-ului auctorial* (anume poeme scurte, angulate aproape aforistic, însă și cele ce par doar narate, mă determină să-l afiliiez *poeziei transpersonale*, pe care o denotam cândva mai pe larg într-un eseu); o ironie fără nici o satisfacție a moralizării, purificându-și parcă prin sine actul etic până la mistuire, însă, ca și în dozele homeopatice, ea se dispersează egal, fiind astfel atotprezentă. Vasile pare să-și înceapă orice scriere dinspre obsesia tăinuită a unei „ultime propoziții”, pe care o va scrie cândva, însă iată că un „curent” de vitalitate urcă deodată ca prin minune, parcă din alte vremuri în el, îl repune pe picioare făcând din el unul din cei mai redutabili și mai eficienți adversari ai falsității, ipocriziei, ticăloșiei, mojiției, trădării, ai lipsei crase de onestitate și dăruire, căci totul stă la el sub semnul tăinuit al unei „nemărturisite iubiri”.

Formele de exprimare par să alunece, să gliseze unele în altele, instituind mereu o atitudine de excepție. Toate genurile abordate au la el un miez comun, *poezia*. Sub semnul ei discret și într-un rar echilibru stau toate

creațiile sale. Ea le conferă perenitate, farmec, elocvență, pătrundere și prospețime. Fiecare rostire are o deschidere, lansează o jerbă de semnificații, care îi conferă o viabilitate incontestabilă. Acest lucru presupune însă un mare și concentrat *travaliu lăuntric anterior*.

Decența, verticalitatea firii intră în dialog, în rezonanță benefică, cu un anume laconism, cu o lapidară și inspirată expunere, prefigurând un stil cu totul aparte. Toate acestea converg într-un adevărat experiment personal de adâncire lăuntrică; doar el poate mântui și duce prin limpezire și transparență la înțelegere, o înțelegere dinspre un alt nivel al conștiinței, și implicit la o împăcare, grație limpezirii lăuntrice. Fiindcă, deși s-ar spune că va rămâne mereu un neîmpăcat, se simte de pe acum în tot ce face și este, tendința de mistuire absolută și treptată a umbrelor adânci. Textele lui își mențin viabilitatea și prospețimea tocmai fiindcă rădăcina lor nevăzută și tăinuită cu bună știință e *o anume tandrețe*. Altminteri ar putea scrie cineva aceste șire (care desigur că s-ar fi bucurat și de adeziunea deplină a lui Rolf): „*în loc de ferestre/oglinzi/ să înlocuiești căderea în gol/cu saltul în tine*“? - Pesemne doar constatând deîndată că oricât te-ai dărui, rămâne mereu un însemn de tristețe ... și poate încă faptul că o anume Sete deține mereu o geană de durere, de nostalgie și melancolie, abia sesizabilă, o șoaptă pe care puțini o aud...

Andrei ZANCA

(În revista *ALTERNANȚE*, München, Nr. 2(7)/2015)

CUPRINS

Teroarea libertății (în loc de prefață).....	7
Ultima zi a copilăriei	8
„Sfinxul” din Bădăcin.....	10
Viața și jertfa lui Mircea Vulcănescu, „Cea mai înaltă lecție de etică a omului de stat”	16
Cu „Seniorul” Coposu la Sighet. O poveste	21
Amintiri cîndva interzise.	23
Monica Lovinescu despre „cuvintele pe care nu le-a vrut nimeni”	25
Constantin Hagea: o conștiință în acțiune și o jertfă pentru Ardeal.....	28
Liste ale istoriei, salutare pentru prezent	32
Dorin Tudoran și Timothy Garton Ash: anatomia și fiziologia lui Mefisto	36
Armando Perez Valladares sau hemografia suferinței.....	40
Luca Pițu - un „cariu” al „limbii de lemn”!.....	44
Un ecorșeu al minciunii.....	48
Magda Ursache - despre comunism, nu doar cu exactitate	52
„Hexagonul” și „Cercul”. Cazul Jacquier.....	56
Alexandru Chira: un Geometru modern al unui Cosmos arhaic	60
Despre naivitate:.....	65
(I). Švejk - un naiv indestructibil.....	65
(II). Între luciditate și cinism	68
(III). „Naivii” D-lui Tismăneanu	72

Adrian Marino	77
1. Calea de acces.....	77
2. Adrian Marino la 25 de ani. „Exerciții”(le) „de independență” sau „să n-o uităm pe... Mimi”!	79
Ion Bălin - un ambasador al Maramureșului	85
Mihai Șora: o <i>clipă solară</i> într-un <i>timp întunecat</i>	87
Mircea Ivănescu murind, nu voi mai ajunge niciodată la Sibiu!	92
Ultima <i>ieșire</i> a lui Gheorghe Crăciun.....	94
Chipul lui Octavian Paler în „oglinzile” Monicăi Lovinescu	96
(Schița intervenției la „Zilele comemorative <i>Octavian Paler</i> ” - Făgăraș, 30-31 mai 2013).....	96
Rățiunea magică. 5 note despre Mircea Eliade.....	108
Petre Țuțea sau <i>Proiectul</i> ca Împotrivire.....	115
O recitare din Eminescu. Cu Ion Iuga la Sighet	122
Despre bătrînii din Ieud	127
Sfîntul Gheorghe „poticarul” din Cluj.....	128
Gumele! sau a doua ucidere a lui Paul Grigore	130
Petru Ursache sau cîteva gînduri despre Omul Bun al Culturii Românești	136
În loc de postfață: Un far în vacarm	140